

Voruta

Nr. 24 (690)

2009 m. gruodžio 19 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

8

Vytautas Česnulis

Kun. Kazimieras Pukėnas

„Vorutos“ prenumeratorių dėmesiiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio „Voruta“ prenumerata 2010 metams.

Prenumeratos kaina (indeksas 0135):

1 mėn. – 2,00 Lt
3 mėn. – 6,00 Lt
6 mėn. – 12,00 Lt
12 mėn. – 24,00 Lt

Prenumeratos kaina (pensininkams):

1 mėn. – 1,74 Lt
3 mėn. – 5,22 Lt
6 mėn. – 10,44 Lt
12 mėn. – 20,88 Lt

Visuose Lietuvos paštuose JAU priimama periodinės spaudos prenumerata 2010 metams:

- visų 2010 metų prenumerata priimama iki šių metų gruodžio 19 dienos;
- 2010 metų II pusmečio prenumerata priimama iki 2010 metų birželio 19 dienos;
- prenumerata trumpesniai nei metų ar pusmečio laikotarpiai (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos (jeigu nenurodyta kitaip).

Gyventojų ir organizacijų užsisakyti periodiniai leidiniai nurodytais adresais pristatomi kasdien, išskyrus sekmadienius, švenčių dienas ir – kai kuriose kaimo vietovėse – pirmadienius. Periodinius leidinius galima užsisakyti ir internetu, bendrovės tinklalapyje www.post.lt.

Linksmų Šventų Kalėdų ir laimingų Naujųjų Metų!

Dėl dvejopų savivaldybių standartų ir vieningos valstybės politikos

Lenkų rinkimų akcijai įvedus ilgametę diktatūrą Vilniaus, Šalčininkų rajonuose, gilinami Lenkijos, Sovietų Sąjungos okupacijų padariniai.

Seimo narys J. Narkevičius žurnale „Maga-zyn Wileński“ (2009 Nr. 10, p. 6) ir 2009-11-20 kreipimesi išplatino šias neteisingas žinias:

I „Lietuvai istojus į Europos Sąjungą, tautinių mažumų, gyvenančių Lietuvoje, situacija ne pagerėjo, o netgi pablogėjo“.

1. Ši teiginį galima pateisinti tik šio Seimo nario atstovaujamos „tautinių mažumų partijos“ – Lenkų rinkimų akcijos – vykdoma kultūros genocido politika. Istojus į Europos Sąjungą, Lietuvos lenkiškose mokyklose neįvestas net lenkų gimtosios gudų (paprastosios) kalbos fakultatyvas, niekur nedėstoma ta kalba, lenkai ir kitos tautybės prievarta varomi į lenkiškas mokyklas, neatkurta per 20 rusiškų ir per 10 lietuviškų mokyklų, Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose uždarytų Lenkų rinkimų akcijos.

2. Pagal Lenkijos švietimo ministerijos šiemet paskelbtą „Užsienio lenkų ir polonijos švietimo raidos programą 2009–2011 metais“ pagal lenkų skaičių tarp pasaulio valstybių Lietuva užima 9 vietą, o pagal lenkiškų mokyklų skaičių – 1 vietą (žr. lentelę).

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai, bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Ši lentelė rodo, kad Lietuvos valstybinėse mokyklose mokosi vienas iš 9 lenkų, o Anglijos, JAV ir Vokietijos šeštadieninėse mokyklose mokosi vienas iš 146, 200 ir 911 lenkų, t. y. Lietuvos rodiklis 16, 22 ir 101 kartą pralenkia demokratinėse valstybėse. Palyginus su Vakarų demokratinėmis valstybėmis Lietuvoje besimokančių lenkų yra daugiau dėl to, kad čia veikia ne tik šeštadieninė mokykla, bet ir valstybinė bendrojo lavinimo mokykla, vaikų darželiai, profesinės techninės ir aukštosios mokyklos dėstomąja lenkų kalba. Vakarų valstybėse daugiausia yra etninių lenkų, Lietuvoje – lietuvių kilmės lenkų, gimtąja kalba laikančių lenkų, gudų, rusų, lietuvių kalba.

3. J. Narkevičius siūlo pažeisti LR Konstitucijos 14, 28, 29 straipsnius ir teikti privilegijas jo partijos vadovaujamos mokykloms. Lenkijoje ir Lietuvoje gimtosios tautinių mažumų kalbos egzaminų nėra tarp privalomųjų brandos egzaminų. Skirtingai nuo Lenkijos, Lietuvoje nesuvienodintas valstybinės kalbos egzaminas, nesimokoma iš vadovėlių valstybine kalba, istorija, geografija, fizinis lavinimas nedėstomas valstybine kalba.

II Vilniaus, Šalčininkų rajonų valdžia „stato ir steigia naujus darželius ir mokyklas, gerina esamų švietimo įstaigų padėtį“.

1. Pagal savo partijos programą autonominkai vis gerina tik lenkiškų mokyklų padėtį, nes jos yra tos partijos lopšys, motina maitintoja ir rinkimų štabas. Už Lietuvos ir Lenkijos pinigų dabar statomos, remontuojamos Baltosios Vokės, Jašiūnų, Vilniaus, Nemenčinės, Sužionių, Trakų, Paluknio mokyklos, taip labai gerai įrengtų lenkiškų švietimo įstaigų yra jau 100 ir su jomis nėra iš tolo negali lygintis lietuviškos Paberžės „Verdenės“, Vilniaus miesto ir kitos mokyklos.

2. Pažeisdami LR Konstitucijos 14, 29 str., Valstybinės kalbos, švietimo įstatymus, „Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją“ (11, 20, 21 str.) visais būdais trukdo vaikams eiti į mokyklas valstybine kalba. 2005 m. Lenkų rinkimų akcijos pirmininkas V. Tomaševskis pareiškė: „rajono valdžia savivaldybės darbuotojus – seniūnus ir mokyklų direktorius – reikalauja įgyvendinti partijos politiką“: jie prie lietuviškų švietimo įstaigų skubiai stato, gerai įrengia lenkiškas švietimo įstaigas (Lavoriškės, Eitminiškės, Mickūnai, Marijampolis, Jašiūnai, Rudamina ir t. t.); kasmet rengia konferenciją „Lenkų vaikas – lenkiškoje mokykloje“ ir per seniūnus, mokytojus, kunigus,

Nukelta į 6 p.

Diskusijos, komentarai, nuomonės, problemos

Ir vėl viena tiesa

Prof. Bronislovas GENZELIS, Vilnius

Prof. Bronislovas Genzelis

Aukštųjų mokyklų dėstytojus stebina atėjusių studentų vis menkesnės ir menkesnės Lietuvos istorijos žinios. Siekdamas užpildyti šią spragą, Vytauto Didžiojo universitetas visų specialybių studentams įvedė privalomąjį Lietuvių tautos tapsmo kursą. Kiek žinau, ši problema svarstoma ir kitose aukštosiose mokyklose. Tačiau Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija suka priešingų kelių: ji panaikino vidurinėse mokyklose baigiamąjį Lietuvos istorijos egzaminą. Tad iš kur moksleiviams semtis žinių?

Visas savo ydas aiškiname okupacinio režimo palikimu. Po Antano Sniečkaus sparneliu išaugę „istorikai“ manė, kad jų pareiga kovoti su visomis praeities „atgyvenomis“. Iš LKP CK į Vilniaus universitetą buvo pasiųstas Stasys Lazutka. Jis savo žmoną, rusistę,

neatsiklausęs katedros vedėjos nuomonės, įdarbino Lietuvių literatūros katedroje, kad turėtų tiesioginę informaciją, kas toje katedroje vyksta. S. Lazutka suorganizavo palaikymo komandą ir iš studentų komjaunuolių. Jie sekė savo dėstytojų „ideologinį patikimumą“, skūsdavo dėstytojus, jų žodis tapo svarus šiuos vertinant. Taip 1958–1961 metais Vilniaus universitetas buvo apvalytas, iš jo pašalintas „nacionalistinis gaivalas“. Ši banga ritosi ir per kitas aukštąsias mokyklas. Taigi Lietuvoje ir toliau siautėjo stalinizmo papročiai. „Vienos tiesos“ koncepcijos recidyvai jaučiami ir mūsų laikais.

Keista mūsų Vyriausybės politika. Gintaro Steponavičiaus ir jo kompanijos galvose kirba Lietuvos istorijos ir kitų lituanistinių institutų uždarymo idėja. Siekiama likviduoti seniausią Lietuvoje – Lietuvos mokslų akademijos – biblioteką (ją įsteigė ir visuomenei padovanojo Tadas Vrublevskis), o pastatą parduoti... Mat biudžetui reikia lėšų.

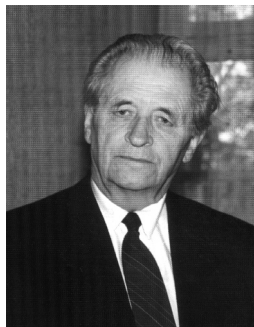
Tad iš kur jaunimui semtis žinių? Iš istorinės literatūros? Taip, nepriklausomoje Lietuvoje išleista nemažai puikių knygų (Jūratės Kiaupienės ir Zigmo Kiaupos, Ingės Lukšaitės, Vytauto Merkio, Antano Tylos ir kitų mokslininkų darbai), leidžiami ilgus amžius archyvuose dūlėję rankraščiai. Bet tų knygų tiražai menki ir nepasiekia skaitytojų. Jie pasimeta didžiulėje knygų jūroje, o reklamuoti nėra galimybių (reklama mokama, jai

Nukelta į 15 p.

Diskusijos, komentarai, nuomonės, problemos

Knyga apie Vilniaus šviesuolį Juozą Maceiką

Akad. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Akad. Zigmas Zinkevičius

Neseniai pasirodė knyga, pavadinta *Vilniaus šviesuolis – Juozas Maceika* (Vilnius, 2009 m.). Ji yra apie daug nusipelnusį vilnietį, kilusį iš lietuviškos Lazūnų salos, esančios tolokai į pietryčius nuo Vilniaus, dabar jau, galima sakyti, išnykusios.

Lazūnai – lituanistams ir lietuvių kalbos mylėtojams gerai žinoma vietovė. Ji pagarsėjo dėl ypatingos tarmės, išlaikiusios daug senosios lietuvių kalbos struktūros elementų. Šią tarmę tyrė žymūs užsienio kalbininkai. Iš lietuvių tyrėjų minėtini Jonas Jablonskis, Kazimieras Būga, Jurgis Šlapelis, Eduardas Volteris, Jurgis Gerulis, Juozas Balčikonis, Aloyzas Vidugiris

ir kt. Teko Lazūnuose rinkti duomenų kalbos istorijos studijoms ir šių eilučių autoriui.

Knyga gražiai išleista (322 p.), gausiai iliustruota. Nuotraukos turi išliekamąją istorinę vertę: jose įamžinti garbūs Lazūnų krašto žmonės, žymūs Vilnijos lietuvių veikėjai.

Šiandien Lazūnuose lietuviškai kalbant nebeišgirsi. Tik retas senukas prisimena vieną kitą lietuvišką žodį ar posakį. Bet dar palyginti neseniai buvo kitaip. Lazūnuose ir keliolikoje aplinkinių kaimų ištisai skambėjo lietuvių kalba. Dar Antrojo pasaulinio karo metu vyresni lazūniškiai tarpusavyje kalbėjo lietuviškai. Buvęs Juozo Maceikos kaimynas Vytautas Gurevičius savo atsiminimuose (p. 37) rašo, kad jo gimtasis Uosiagirių kaimas 1943–1945 m. buvęs lietuviškas 100 proc. Panaši padėtis buvo Bebrėnuose, Jaskūnuose, Pasalyje ir dar viename kitame šios lietuviškos salos kaime. Bolševikų okupacijos metu lietuvių kalba čia visur sparčiai nyko, tiesiog tirptė tirpo. Apsilankęs 1983 m. lietuviškai galėjau susikalbėti jau tik su senukais. Iš Lazūnų kilusi poetė Laura Urbonaitė lietuvių kalbos išnykimą taip nusako eilėraštyje *Lazūnai* (p. 25; rašyta 1995 m.):

Nukelta į 15 p.

Mažoji Lietuva

„Pirmieji lietuviai Teksase“ – istorija, atrasta siela ir širdimi

Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda

Lapkričio 30 dieną, minint Tilžės akto paskelbimą, Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje dalintasi didžiais ir netikėtais atradimais. Perties užpustytus tiltus tarp Mažosios Lietuvos ir Amerikos, tarptautinis projektas „Pirmieji lietuviai Teksase“ tądien nutūpė ant klaipėdiečių muziejaus sienų ir leido per trijų lietuvininkų šeimų istoriją pažinti tą emigraciją, kurios net nenučiuokė esant.

Atradimai, keičiantys istoriją

Dar vasaros pradžioje, kai prisimindami artėjantį Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus gimtadienį, tiksliau 85-ąjį jubiliejų, su direktoriumi Jonu Geniu diskutavome apie iškilius 2009-ųjų projektus, pirmiausia buvo įvardyta paroda „Pirmieji lietuviai Teksase“.

Šiandien galima teigti, jog kitomis aplinkybėmis, kitame laike šis projektas, ko gero, būtų neįmanomas, arba jam neužtektų nė dešimties metų, ką jau kalbėti apie dvejus, kurie nutekėjo iki šios neeilinės parodos atsiradimo Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje.

Taigi lapkričio 30-ąją, svarbią dieną Klaipėdos krašto ir visos Lietuvos praeičiai ir ateičiai, pasak ilgametės lietuvininkų bendrijos pirmininkės ponios Rūtos Mačiūnienės, prisiminus Tilžės akto atsiradimo istoriją, atverta šis tas keičiančio visų mūsų supratimą apie emigraciją.

Persikelkime į 1852-uosius. Būtent tada į Ameriką, Teksaso valstiją, koją įkėlė pirmieji lietuviai, pirmieji lietuvininkai iš Mažosios Lietuvos – Šilutės, Pagėgių, Ragainės, Labguvos, Gumbinės apylinkių.

Būtent tada, o ne XIX a. devintame dešimtmetyje, kaip iki šiol manyta, kilo pirmoji lietuvių emigracijos banga.

Šis atradimas, mokslinėje historiografijoje dar neįsitvirtinęs istorinis faktas, slepia išties istoriją – paprastą ir kartu nepaprastą. Ji ir buvo papasakota parodos atidarymo vakarą.

Nors prie projekto atsiradimo ir vystymo prisidėjo daug žmonių Lietuvoje ir už Atlanto, pirmuosius blyksnius tamsiu, kaip manyta anksčiau, „priešemigraciniu“ Lietuvos istorijos laikotarpiu įžiebė ponija Patsy Hand (protėviai – Lundčinai (Lundschen). Įsitraukusi į savo šeimos genealogijos tyrinėjimus, kasdien vis labiau artėdama prie giliausių šaknų, teksasietė net nenučiuokė šitaip pakeisianti ne tik savo istoriją, bet ir vienos tautos istoriografijos faktus.

Grandininė reakcija

Idomūs dalykai gimsta keistomis aplinkybėmis, prisipažįstą J. Genys, ir pradeda pasakoti apie keistą skambutį klausimą – „ar žinai, kad kažkur Teksase yra lietuvininkų?“.

„Ir aš turėjau savo gėdai prisipažinti, kad nebuvau apie tai girdėjęs“, – su šypsena prisimena MLIM direktorius. Po truputį pradėta aiškintis, atsirado intriga gauti kuo daugiau žinių.

Tuo tarpu Patsy Hand, išveivų iš Mažosios Lietuvos palikuonė, galų gale faktais ir mintimis atkeliavo į Rytų Prūsiją. Šitaip vienos šeimos istorijos tyrimai išaugo į kitų Teksaso lietuviškų

šeimų protėvių paieškas.

Pamažu į šiuos istorinius, socialinės antropologijos tyrimus įsitraukė Kauno Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkas dr. Vytis Čiubrinskas, televizijos operatorius Juozas Mažonas, JAV gyvenantys lietuviai Jonas Limantas, Romas Šležas, dr. Milda Bakšytė-Richardson, Reda Veitas-Limantienė, Liuda Žiaugra, surengę ekspedicijas į pietų Teksasą. Visų šių žmonių veiklos dėka sukaupta didžiulės apimties dokumentinė – ikonografinė, filmuota medžiaga, kuri tapo projekto pagrindu. Projektą sudaro trys neatskiriamos ir viena kita papildančios dalys: paroda, katalogas ir videofilmas.

Svarų indėlį įgyvendinant projektą įnešė keletas institucijų: LR Kultūros ministerija, suteikusi finansinę paramą, JAV LB Kultūros Taryba ir jos pirmininkė Dalė Lukienė, mielai sutikusi priimti atsakomybę už parodos sklaidą JAV, Lituanistikos Tyrimo ir Studijų centras Čikagoje (vadovas prof. Jonas Račkauskas), leidęs pasinaudoti šioje institucijoje saugoma medžiaga, Kaliningrado srities istorijos ir meno muziejus, leidęs pasinaudoti ekspedicijų į Kaliningrado sritį fotomedžiaga, Teksaso kultūrų institutas San Antonio.

Dalį šių svarbių žmonių parodos pristatymo vakarą buvo galima išvysti ir išgirsti Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje.

Pasaulio lietuvių bendruomenės atstovė Lietuvoje Vida Bandis sveikindama tikino, jog ši iniciatyva yra būtent tai, ko siekia ir nori Pasaulio lietuvių bendruomenė – kad tai būtų tiltas tarp lietuvių tautiečių užsienyje ir Lietuvoje.

Labai daug prie parodos atsiradimo prisidėjęs muziejininkas, istorikas, lietuvių emigracijos istorijos tyrinėtojas daktaras Ramūnas Kondratas šventinį vakarą kalbėjo apie lietuvių migracijos istoriją bei naujų faktų atsiradimo reiškmę.

Dėkota ir Sauliui Jokužiui, S. Jokužio spaustuvės savininkui, pasirūpinusiam apčiuopiama ir akiai patrauklia parodos versija.

Vakarui išbėgėjus, pristatytas dvidešimties minučių filmas, įamžinęs tai, ko nebuvo galima atskleisti parodoje. Pasak jo kūrėjo J. Mažono, nuo pat pirmos filmavimo dienos Teksase įkvėpimas bendrauti su įamžintais žmonėmis buvęs didžiulis.

„Kad darbo daug čia įdėta, faktas, bet be „dūšios“ nieko nebūtų išėję, filmas būtų tiesiog nežiūrimas“, – prisipažino J. Mažonas.

Tiltai, kurie turėjo būti ištieti

Pasak parodos kuratorės, istorikės Zitės Genienės, jau tada, kai su Pasaulio lietuvių archyvo medžiaga atvykęs ponas J. Limantas paklausė ar muziejus galėtų surengti parodą, ji neabejojusi, kad šito imsis – neprireikė nė tos vienos nakties, duotos apsipresti. Ir nenusivylė.

„Nors dirbome neakivaizdžiai, per mums pateiktą medžiagą, Teksaso lietuvių palikuoniai mums tapo tarsi draugai. Jie mus užkrėtė tokia pagarpa praeičiai ir protėviams. Šie žmonės didžiuojasi būdami lietuviai ir tai labai jaudina, – kalbėjo Z. Genienė. – Prie parodos mes dirbome širdimi. Manome, kad tas 150 metų kelias iš Prūsų Lietuvos į Ameriką ir atgal yra aktualus mums visiems“.

Parodos „Pirmieji lietuviai Teksase“ kuratorė, istorikė Z. Genienė

Pasaulio lietuvių bendruomenės atstovė Lietuvoje V. Bandis, lietuvių emigracijos istorijos tyrinėtojas dr. R. Kondratas, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktorius J. Genys, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkas dr. V. Čiubrinskas

MLIM direktoriaus J. Genio nuomone, tai, kas padaryta, prisideda prie krašto problemų pažinimo, tai yra naujas laikotarpis Mažosios Lietuvos istorijoje, kartu tai ir kruopelytė pažinimo, žinių, informacijos, kuri pasklis ir daugiaspalvėje Amerikoje – lietuvininkų vardas įsirašys į tą didelį tautų kultūrų katilą.

Anot vieno iš parodos mokslinių vadovų, žmogaus, padėjusio tyrinėti teksasiečius socialinės antropologijos požiūriu ir glaudžiai bendravusio tiek ruošiant šios parodos katalogą, tiek filmą V. Čiubrinsko, „Pirmieji lietuviai Teksase“ – tai projektas apie tuos žmones, kuriuos reikėtų vadinti lietuvininkais, lietuvininkų tapatybės pėdsakais, atpažintais Teksase, Amerikoje.

„Kas ta tapatybė, kaip ją galime pačiuoipinėti, atpažinti? Gyvi žmonės Teksase, trikampyje tarp San Antonio, Corpus Kristi ir Hjustono, aplink Viktoriją ir kitas vietas, ypač Jorktauną, šiądien atradinėja savo šaknis. Unikalu, bet dėkui, ko gero, amerikietiškam multikultūralizmui. Dėkui atmosferai Teksase, kur multikultūralizmas šiądien klesti. Akivaizdu, kad Teksaso praeitis visiems įdomi. Praeitis daugiaetnine prasme, ne vien tik vokiška, kaip kad anksčiau buvo įsivaizduota, ypač tada, kai Amerika buvo ta valstybė, kuri labiausiai norėjo, kad visi ištirtų. Šiądien yra priešingai. Genealogija yra antras hobis po sodininkystės“, – kalbėjo V. Čiubrinskas.

Pirmą kartą V. Čiubrinskas Teksaso lietuvių palikuonius aplankė 2002-aisiais. Jau 2004-aisiais vyktą su operatoriumi Juozu Mažonu, tema pradėta nagrinėti detalčiau. O atsivėrė viskas nuo Patsy Hand namų.

„Nuo ten atsidarė ypatingas žmonių domė-

jimasis savo praeitimi, kai jie atrado, jog nėra vokiečiai, kai jie atrado, jog yra lietuvininkai. Kas tie lietuvininkai, kas ta Lietuva? Kas ta nežinoma Rytų Europa? Sakytai, dėkui Dainuojančiajai revoliucijai, kuri per televiziją parodė Baltijos kelią, tada paaiškėjo, kad vis dėlto yra tokia šalis, yra tokie žmonės“, – pasakojo V. Čiubrinskas.

Pasak mokslininko, lietuvininkų palikuoniai buvo pasiruošę šiam susitikimui – nuo 70-ųjų kaupė duomenis, ypač minėtoji Patsy Hand.

„Visi dokumentai, nuotraukos, genealoginiai sarašai, visa informacija, po truputėlį ją susistemins, buvo sudėta į Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Čikagoje archyvus arba tiksliau į Pasaulio lietuvių archyvą. Nuo to viskas prasidėjo ir šiądien Klaipėdoje turime jau antrą vietą kur tai tęsis toliau“, – džiaugėsi V. Čiubrinskas, pridūręs, jog yra pasirengęs ir toliau bendradarbiauti kitų lietuvių kilmės žmonių Amerikoje genealoginiuose tyrinėjimuose.

Mokslininko teigimu, informacijos yra, ypač apie Pietų Ilinojų, apie liuteronų judėjimą aukštyn Misisipe.

„Gal iš to rasis dar viena paroda ir taip tęsime, ką dabar galbūt tik pradėjome?“, – retoriškai klausė V. Čiubrinskas. – Kaip bebūtų, lietuvininkų migracija į Ameriką prasidėjo anksčiau nei Didžiosios Lietuvos. Ką šiądien sakyti apie 1852-uosius, apie Pensilvaniją, apie visą Rytinę pakrantę, kurią mes įpratę minėti kalbėdami apie emigracijos pradžią. Šiądien mes pakoreguojame šį faktą, ir aš džiaugiuosi, kad pavyko prie to prisidėti“.

Autorės nuotr.

Šventiniame vakare apsilankė ir Martyno Jankaus vaikaitė Ieva Jankutė (dešinėje)

Parodos akimirkos

ReportažasAstrida PETRAITYTĖ, Vilnius

Keturi archyvarai (anti-paraleliu su *keturiais komunarais* bus), rūšiuodami popierius, sprendžia: ką naikinti, ką *skaitmeninti*... (Pastarasis veiksmas, regis, ženklina mūsų dienas, ne kokį ankstesnį laiką?) „Pakeliui“ jie aptaria (inscenizuoja) savo archyvinių popierių herojus – kol galiausiai pasirodo toks su odiniu (čekistiniu) paltu, častuškiškai pritūpdamas išskanduoja: „Všio budet chorošo!“, pranešęs archyvarams, jog jie suminti, paliepia nešdintis, tie klusniai nunarinę galveles išspūdina...

Kaip jūs suprantate šio vyksmo idėją (idėjos bei scenarijaus autorius Andrius Vaišnys, igyvendintojas – režisierius Vytenis Pauliukaitis)? Aš – kaip apokaliptinę mūsų laukiančios perspektyvos pranašystę... Tiksliau – kaip šios idėjos autorių šleptelėjimą...

O visa tai vyko labai garbingame, iškilmingame renginyje – 2009 Nacionalinės premijos įteikimo vakare Filharmonijoje, i kurį gruodžio dešimtąją mus pakvietė Lituanistikos tradicijų ir paveldo komisija. Ką bendro su šia proga turėjo keturi archyvarai, sudoroti rusiškos galios? Tiesą sakant, ir nesuteikiant tam parodijinio atspalvio, *a priori* vidujai protestavau: mažai ką bendro. Nors turbūt viltasi, kad renginys sumanytas ir labai originaliai, ir prasmingai, ir giliamintiškai... „Kalba Mažoji Lietuva“! Na, ką labiau turėjo nupirkti ši programa, dar ir „skiriama Kristijono Donelaičio 300-ųjų metinių minėjimo programai pateikti“ (iš programėlės), jei ne tuos, iš mažlietuvių save kildinančius, visai Mažosios Lietuvos vardą besistengiančius šlovinti? Bet manęs nenupirko. Protesto reakcija įsijungė iškart, vos išvydus gretinant tuos du – puikius, įsta-

bius ect. – „reiškinius“: Kalbos premijos įteikimą kunigui Vaclovui Aliuliui ir Mažosios Lietuvos pagarbinimą. Tariau sau: matyt, ši junginį bus stengiamasi pateikti kaip ekumenizmo išraišką, o iš tiesų ji bus inspiravusios tiesiog ateistinės nuostatos, kai visi dvasinės sferos dalykai redukuojami į kultūrą, meną, o konfesinės tradicijos esmės ir gelmės net nesitengiamos užčiuopti... Juk ne šiaip „rašytojas“, „kultūros veikėjas“ šikart pagerbtas Kalbos premija – ja pagerbtas **katalikų** kunigas ir būtent už „**katalikiškosios** [išskirta mano – A.P.] periodikos organizavimą, už kūrybingą, moksliskai pagrįstą publicistiką, už liturginės lietuvių kalbos kūrimą ir diegimą, socialinio ir humanitarinio lietuvių kalbos žodyno brendinimą“... Bet, matyt, net ir pretenzijų į ekumenizmą neturėta: protestantizmas, liuteronybė – toji esminė mažlietuvių gyvenseną, mentalitetą formavusi tradicija, – regis, nėkart nenuskambėjo, nors iš archyvinių popierių „atgijo“ ir evangelikų liuteronų kunigai Donelaitis, M. Merlinas... Pastarojo rūpestis dėl lietuvių kalbos išsakytas, bet jis ipintas į idėjinę dominantę: Mažajoje Lietuvoje formavosi norminė lietuvių kalba, būtent čia radosi lietuviškos knygos, tarp kurių svarbią vietą užėmė gramatikos, žodynai... Visa tai tiesa, visa tai būtina priminti mūsų toli gražu istorinės atminties nepuoselėjančiai visuomenei, bet priminti, prikišti garbiajam V. Aliuliui? Na taip, čia jau laužiu iš piršto, laureatui priekaištauti neketinti, bet ar ne tai turėjo būti katalikiškosios konfesijos puoselėtojas, „apgautas“ smilkalų protestantizmui (tai, kad rengėjai mažlietuviškosios tradicijos netapatino su konfesine – jų bėda, o ne

pateisinimas)?

Nesinori net kritikuoti ne taip jau stiprios Mažosios Lietuvos šviesuoliams skirtos kompozicijos, matyt, nepakankamai ir surepetuotos (pauzės, vienam archyvarui – aktoriai Sergejus Ivanovas, Aleksas Kazanavičius, Aleksandras Kleinas, Armin Kreiner – ar jo įkūnijamam herojui perimant žodžio estafetę iš kito, neatrodė giliaprasmės), svarstyti, ar pasitelktam Šilutės folkloro ansamblui „Verdainė“ (vadovė Regina Jokūbaitytė) vertėjo, greta dainų, dar stengtis – žemaitiškai arba gražia literatūrine kalba – dalintis žvejiškais priežodžiais, nesinori girti netikėtai „kontekstualiai“ įsiterpdavusio Čiurlionio kvarteto... Klausimas ne tas: o jei „geriau“, stipriau“, jei kiek kitaip...

O pirmoji renginio dalis buvo puiki. Kai trumpu minėtos komisijos pirmininko Česlovo Vytauto Stankevičiaus žodžiu pasveikintas, pranešimėlį paskaitė garbusis Laureatas, pademonstruodamas inteligenciją, sąmojų, taktą (štai tik taip lengvai šyptelėjęs: „džūkas, priglaustas Mažosios Lietuvos vakare“), rodos, kokia dar antroji dalis galėjo būti, jei ne – *Laudatio* Laureatui, jo taip gražiai puoselėjamai Kalbai ir, kas be ko, – Tradicijai. Krikščioniškai, katalikiškai... Taip, krikščionybėje gražiai (bent jau man – tikrai!) tarpsta ir protestantiškos konfesijos, tačiau, regis, tik nuo ateistinės platformos žvelgiant galima neįmatyti, kokie skirtingi, saviti syvai maitina jų augintinius!

P.S. Jau paskutinėmis minutėmis atskubėjusi Filharmonijon, neturėjau galimybės ilgiau stabtelėti laiptų aikštelėje, pasiklausti sodria, jau niekur, regis, negirdima

Vaclovas Aliulis Sajūdžio mitinge Jono Česnavičiaus nuotr.

šneka klausytojus kviečiančios lietuvininkės... Taip, niekad nieko – be iš vaikystės klodų išnyrančių ir jau dingusių pavidalų – neteko girdėti taip natūraliai kalbant lietuvininkiškai – tik šilutiškę mokytoją Vaidą Galinskię. Kodėl ji – jei jau nuspręsta leisti prabilti Mažajai Lietuvai – nekaraliavo scenoje? Kaip ten bebuve, juk lieku prie savo nuomonės – tai turėjo būti Kalbos premijos laureato vakaras. Bet jei rimtai jau mintijant apie pasirengimą K. Donelaičio 300-ųjų metų jubiliejui, šilutiškę mokytoją mūsų radijuje neįskaitys kokio I. Simonaitytės romano (ar bent jo fragmento), o tik žemaitiškai ar gražiai literatūriškai čiauskės žvejai, kopininkai, būrai, na, tieji visi liuteronys, bus praleista proga pajusti bent šiek tiek to krašto, Mažąją Lietuvą vadinamo, dvelktelėjimo...

Keliaujame į Gervėčius

Vida DZENKAUSKIENĖ, Bezdonių vidurinės mokyklos direktorė, Vilniaus r.

Ankstyvą lapkričio 27-osios rytą dabartiniai ir buvę Bezdonių vidurinės mokyklos mokiniai, direktorė Vida Dzenkauskienė ir kūno kultūros mokytojas Algimantas Petkevičius išvykome į Baltarusiją, Rimdžiūnų vidurinę mokyklą lietuvių dėstomąja kalba. Šioje mokykloje buvo organizuojamas VI krepšinio turnyras I Lietuvos Respublikos pasiuntinio Baltarusijos Respublikoje pereinamajai taurai laimėti.

Važiudami šiek tiek nerimavome, juk pirmą kartą kirsime sieną. Tačiau baimė ir nerimas greit išsisklaidė, nes mes maloniai, be didelių patikrinimų pravažiavome Lietuvos ir Baltarusijos muitines. Gal todėl, kad minėjome vykstantys į krepšinio

varžybas.

Baltarusija mus pasitiko svetingai – geru oru, nušienautomis pievomis ir suartais bei apsėtais laukais. Taip pat akis patraukė mums neįprastas vaizdas – beveik visų miestelių pagrindinių gatvių tvoros buvo vienodos ir labai margai nudažytos. Vykome pro Voronos, Varnėnų kaimus. Įvažiavus į Gervėčius, akį patraukė išpūdinga Gervėčių Švč. Trejybės bažnyčia, šiais metais atšventusi 110 metų jubiliejų. Ši kartą nesustojome, nes planavome ją aplankyti sekmadienį, o galbūt dar ir dalyvauti šv. Mišiose.

Netrukus įvažiavome į Rimdžiūnus, kur kairėje pusėje jau iš tolo švytėjo Rimdžiūnų vidurinės mokyklos lietuvių

dėstomąja kalba pastatas. Buvome maloniai sutikti mokyklos bendruomenės. Mokyklos direktorė Svetlana Lukšienė mums papasakojo apie mokyklą, kaimo žmonių gyvenimą bei šio krašto istoriją. Mus apgyvendino mokyklos bendrabutyje. Gyvenimo sąlygos buvo puikios. Tą pačią dieną trumpam nuvykome į Smurgainis, nes jau 17 val. turėjome žaisti draugiškas rungtynes su Gervėčių krašto komanda.

Varžybų diena buvo nelengva, nes teko žaisti nemažai rungtynių: su Gervėčių krašto, Minsko, Visagino (Lietuva) bei dar keliomis komandomis. Vakare buvome labai pavargę, tačiau patenkinti. Laimėjome 5 vietą. Tai tikrai geras įver-

tinimas.

Na, o sekmadienį skubėjome į Gervėčių bažnyčią. Ten dalyvavome šv. Mišiose. Nuostabi bažnyčia, šventorius ir parkelis prie bažnyčios mums paliko neišdildomą išpūdį. O iš ten patraukėme Lietuvos link. Juk sakoma, kad visur gerai, bet namuose geriausia.

Nuoširdžiai dėkojame šios kelionės organizatoriui Gervėčių klubo pirmininkui Alfonsui Auguliui, Rimdžiūnų vidurinės mokyklos lietuvių dėstomąja kalba direktorei Svetlanai Lukšienei ir visam puikiam jos kolektyvui už suteiktą galimybę apsilankyti šiame nuostabiame krašte.

Ačiū už širdies šilumą, gražų žodį ir malonias akimirkas.

Mūsų komanda prie Gervėčių bažnyčios

Po varžybų Rimdžiūnų vidurinės mokyklos sporto salėje

Lietuvybės židinyš Rytų Lietuvoje

Vaidotas PAKALNIŠKIS, Ramunė KATINAUSKIENĖ, Edita INDRAŠIENĖ.

Išvykos į Mažąją Lietuvą metu Bitėnuose aplankėme Vydūno kapą. Kelionę rėmė Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas. Daug prie to, kad kelionė įvyktų, prisidėjo ponas Alfonsas Kairys

Ant aukščiausio Lietuvoje Juozapinės kalno paminėjome Vėjo dieną. Po linksmosios išvykos dalies susikaupę aplankėme Medininkų pasienio posto aukų memorialą

Medininkų pasienio posto memoriale pagerbėmė žuvusius už Lietuvos laisvę pasienio ir muitinės pareigūnus

Lavoriškės – Rytų Lietuvos miestelis

Važiuojant iš Vilniaus į rytus yra nedidelė Vilniaus rajono gyvenvietė Lavoriškės (Lavoriškių seniūnijos centras), įsikūrusi prie Vilniaus–Polocko plento, netoli sienos su Baltarusija. Dar toliau į rytus nuo Lavoriškių yra sienos su Baltarusija perėjimo punktas Lavoriškės–Kotlovka. Per šį pasienio postą eina vienas iš pagrindinių transporto kelių į Baltarusiją, kuriuo kasdien pravažiuoja daugybė vilkikų ir lengvųjų automobilių, tačiau ne daug kas prisimena, kad Lavoriškių pasienio postas buvo gana dažnas taikinyš sovietiniams okupantams siautėjant Lietuvoje. Šalia vaduojantis iš komunizmo gnaužtų, Lavoriškės buvo vienas iš „karštųjų taškų“, o 1991 m. sausio 27 d. sovietų armija užpuolė ir sunaikino Lavoriškių pasienio postą, laimei, buvo apsieita be Lietuvos laisvės gynėjų aukų.

Du svarbiausi miestelio gyventojų traukos centrai – tai pietvakariuose stūkšantis Lavoriškių piliakalnis ir šiaurėje plytinti Lavoriškių giria. Iš pietryčių Lavoriškes grakščiu lanku juosia Vilnios upė.

Miestelio puošmena yra Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia. XVII a. vid. pastatyta bažnyčia ne kartą buvo perstatyta, o 1899–1906 m. pastatyta dabartinė mūrinė Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia, konsekrutuota 1927 m.

Istoriniuose dokumentuose Lavoriškės minimos nuo 1523 m., kai buvo paminėtas Lavoriškių kaimas ir valsčius. Žinių apie Lavoriškes pateikia ir italų kronikininkas Aleksandras Gvanjinis (1538–1614), kuris domėjosi Lietuvos istorija ir buitimi. Savo pasakojime apie žalčių garbinimą jis rašo: *Už keturių mylių nuo Vilniaus taip pat yra karališkas kaimas Lavoriškės, kuriame dar nemaža gyvena tų, kurie žalčius kaip dievus garbina ir jiems kažkokias aukas duoda...*, iš to galima spręsti, kad šiame krašte nuo seno gyveno tikri lietuviai.

Kitos istorinės žinios mus pasiekia iš XVI–XVII a., kai čia, pasitelkus Vilnios upės vandens energiją, buvo lydoma gele-

žis. XVII a. čia veikė popieriaus fabrikas. Nuo XVII a. Lavoriškės tapo miesteliu (1959 m. Lavoriškėms vėl grąžintas kaimo statusas). 1655 m., vykstant karui tarp abiejų Tautų Respublikos ir Rusijos, kaimas buvo sudegintas.

XVIII a. dokumentuose jau minima ir Lavoriškių seniūnija. Kiekvienas kraštas turi ir savų padavimų bei legendų. Tarp Lavoriškių gyventojų populiarī legenda apie imperatorių Napoleoną, kuris esą, kariuomenei žygiuojant į Rusiją, Lavoriškėse buvo apsistojęs.

Paskutinio sukilimo prieš caro imperiją metu, 1863 m. rugpjūčio 28 d. prie Lavoriškių vyko įnirtingos kautynės tarp sukilėlių būrių ir carinės kariuomenės, kurias, deja, sukilėliai pralaimėjo.

XIX a. pabaigoje miestelyje veikė rusiška pradžios mokykla, įkurta 1870 m., nuo 1919 m. miestelyje veikia lenkų pradinė mokykla, vėliau reorganizuota į vidurinę. Nuo 1998 m. miestelyje veikia lietuviška pagrindinė mokykla.

Mokyklos įkūrimas – lietuviško žodžio sklaida

Anot buvusio Vilniaus apskrities viršininko patarėjo Jono Endriukaičio, aktyvaus Lavoriškių pagrindinės mokyklos steigimo iniciatoriaus, iš tiesų čia labai reikėjo šio lietuviybės židinio: *Buvo 1998 m. pavasaris. Grupė šios gyvenvietės tėvų kreipėsi į Vilniaus apskrities viršininko administraciją. Prašė atidaryti mokyklą valstybine dėstomąja kalba. Rajono valdžia tokį prašymą jau buvo ignoravusi. Apskrities viršininkas, nuvykęs į vietą, įsitikino, kad lenkiška mokykla perpildyta, pastatai seni. Patalpų joje naujai mokyklai nėra. O tėvų apsisprendimas rūpintis savo vaikų ateitimi buvo tvirtas. Jie pradėjo vaikščioti į Seimą, apskritį, Švietimo ir mokslo ministeriją ... (Varpas Nr. 2 (88), 2002, vasaris).*

Lietuviškos mokyklos, net lietuviškos klasės Lavoriškėse nebuvo. Ir lietuviškai kalbančių žmonių šiame Lietuvos pakraštyje reikėjo su žiburiu ieškoti. Ta nedidelė lietuviškai vaikus mokyti norinčių žmonių

bendruomenė buvo priversta savo vaikus leisti mokytis į Vilnių, už trisdešimties kilometrų. Tad Vilniaus apskrities administracijos idėja Lavoriškėse steigti lietuvišką mokyklą buvo džiugiai priimta.

Yra toks gražus posakis: *Tūkstančio mylių kelionė prasideda nuo pirmo žingsnio*. Taip ir gyvenime – visi dideli medžiai išauga iš mažos sėklos, visi didingi darbai prasideda nuo idėjos. Kad idėja būtų įgyvendinta, rodos, reikia tiek mažai: žmonių, kurie ją patiktų, ją įgyvendintų, dėl jos dirbtų ir jai atiduotų visą širdį.

1998 m. rugsėjo 1 d. Vilniaus apskrities viršininko administracijos sprendimu, nedideliame Rytų Lietuvos miestelyje, netoli Baltarusijos sienos, buvo atidaryta mažutė pradinė mokyklėlė. Mokykla įkurta išnuomotame mediniame namelyje, netoli miestelio centro. Pirmasis mokyklos pastatas, vaikų švelniai primantis „namuką“, priglaudė pirmuosius devynis mokinius. Mokslo metus pradėjo ir pirmoji mokytoja Ramunė Katinauskienė. Šitaip Lavoriškėse pradėjo gyvuoti lietuviška mokykla, kurios šiame Lietuvos pakraštyje nebuvo, o kad ji buvo reikalinga, rodo ir mokykloje greitai didėjantis mokinių skaičius. Antrus mokslo metus jau pradėjo septyniolika mokinių, pagausėjo ir mokytojų kolektyvas. Trečiaisiais mokyklos gyvavimo metais, mokinių skaičiui dar labiau išaugus, mokykla buvo reorganizuota į pagrindinę. Iškart po Naujųjų metų mokyklos bendruomenė persikėlė į naujas patalpas. 2001 m. sausio 9 d. iškilmingai atidarytas naujas lietuviškos Lavoriškių pagrindinės mokyklos pastatas.

Mokykla – lietuviybės puoselėtoja Lavoriškių apylinkėse

Mokyklos direktorė Ramunė Katinauskienė pasakoja, kad 1998 metais atvykusi dirbti į Lavoriškes, nedrįso net svajoti, kad taip greitai lietuviška mokykla įleis šaknis šiame Vilnios krašto kampelyje, o 2004 metais išleidome ir pirmąją dešimtokų laidą. Štai jau dešimtmetį mūsų mokykla sėkmingai gyvuoja ir sėkmingai skleidžia

lietuvišką žodį šiame nuostabiame Rytų Lietuvos kampelyje. Tačiau šiai gražiai veiklai iškilo realus pavojus. Pagrindinė lietuviškų mokyklų Vilniuje steigėja ir rėmėja Vilniaus apskritis nuo kitų metų naikinama. Buvęs apskrities viršininko Alio Vidūno patarėjas Jonas Endriukaitis sako, kad jei ne apskritis – lietuviškos mokyklos Lavoriškėse veikiausiai niekada nebūtų buvę. Būtent apskrities iniciatyva mokykla buvo įkurta, bei sėkmingai klesti.

Mokyklos bendruomenė sunerimusi laukia pertvarkymų, visus kankina nežinia, kokia bus mokyklos ateitis, kaip pasikeis jos statusas. Kad Vilniaus rajono valdžia nėra geranoriškai nusiteikusi lietuviškų mokyklų atžvilgiu, rodo ne vienas faktas, kad ir tas garsiai nuskambėjęs įvykis, pasibaigęs bylinėjimusi teismuose dėl savivaldybės nenoro mokėti lietuviškų mokyklų mokytojų kompensacijas už keliones į darbą. Mokykla nesulaukia ir jokios rajono savivaldybės paramos. Sunkią lietuviško žodžio padėtį Lavoriškėse rodo ir tai, kad Lavoriškių bažnyčioje nėra pamaldų lietuvių kalba.

Mokyklos veikla

Mokinių skaičiui nuolat augant, klasės tapo ankštos, todėl mokykla buvo priversta nuomoti patalpas ir ten perkelti priešmokyklinio ugdymo grupę bei dvi pradinės mokyklos klases. Šiuo metu mokykloje suformuotos keturios pradinio ir šešios pagrindinio ugdymo klasės. Yra priešmokyklinio ugdymo grupė, veikia Dienos centras. Mokykloje vykdomas ankstyvasis anglų kalbos mokymas: anglų kalbos pradedame mokytis nuo antros klasės. Antrąją užsienio kalbą mokiniai gali rinktis rusų arba vokiečių. Mokykloje įrengta moderni kompiuterių klasė, interneto skaitykla, biblioteka, yra mokyklinis autobusiukas, kuriuo mokiniai pavežėjami į mokyklą bei vyksta į keliones.

Nemažai dėmesio skiriama ir neformaliajam mokinių ugdymui. Mokykloje veikia dailės, anglų kalbos, lenkų kalbos, muzikos, kūno kultūros, choreografijos,

Mokytojų dienos šventė: mokytojai tapę mokiniais su savo „mokytojais“. Malonu grįžti į mokyklinį suolą

Edukacinės išvykos į Anykščius metu mokytojų kolektyvas nusifotografavo ant Puntuko brolio. Toks linksmas ir darnus mūsų kolektyvas

Mokyklos mokytojai, svečiai, bendruomenės nariai. Stovi: K. Garšva, J. Endriukaitis, A. Vidūnas, Miklas ir kiti

Rugsėjo pirmosios šventės metu mokiniai ir mokytojai statybininkams, statantiems naująją mokyklos priestatą, dovanuoja balionus, kurie simbolizuoja jų norą mokytis ir viltį, kuo greičiau persikelti į naujas patalpas

Rugsėjo pirmosios šventė. Iškilmingos pamaldos Lavoriškių parapijos bažnyčioje. Rugsėjo pirmąją laikomos vienintelės mišios lietuvių kalba

Naujojo mokyklos pastato atidarymas 2001 m. Mokyklą pašventino vyskupas Jonas Boruta

informatikos, jaunųjų miško bičiulių, darbščiųjų rankų bei raiškiojo skaitymo būreliai. Mokiniai daug keliauja: lankosi teatruose, muziejuose, parodose, įvairiose edukacinėse programose. Mokyklos sportininkai nuolat laimi prizines vietas. Taip pat dalyvaujame įvairiuose meno konkursuose, kuriuose taip pat neliekame paskutiniai, o mokyklos vokalinis ansamblis nuolat koncertuoja renginiuose, dalyvauja festivaliuose. Labai gražiai bendradarbiaujama su Šlapelių namu-muziejumi, kuriame nuolat svečiuojasi mūsų mokiniai bei mokytojai. Muziejus teikia paramą mokyklos bibliotekos fondo atnaujinimui. Mokiniai nuolat kviečiami bendrauti su meno ir kultūros žmonėmis: mokykloje lankėsi rašytojai Selemonas Paltanavičius ir Vytautas Račickas, operos solistė Sigutė Trimakaitė, lėlės teatro aktoriai ir daugelis kitų menininkų. Mokykloje propaguojama ir sveika gyvensena: vyksta prevenciniai renginiai, o paskaitas apie žalingus ipro-

čius skaitė Lietuvos ledo ritulio rinktinės gynėjas Petras Nausėda.

Valstybinių švenčių metu koncertuoja mokyklos vokalinis ansamblis, šokėjai, dainorėliai, mokiniai groja įvairiais muzikiniais instrumentais, deklamuoja eiles.

Švenčiame ne tik oficialias šventes, mokykla turi ir savo tradicijas. Tradicinėmis tapo Mokytojo dienos šventė, sportiška Lietuvos kariuomenės diena, kai mokiniai varžosi įvairiose sporto rungtyse, lenktyniauja orientavimosi varžybose. Kiekvieną pavasarį mokykloje šurmuliuoja Kaziuko mugė, čia mokiniai parduoda savo pačių pagamintus darbelius. Viena svarbiausių – Atvirų durų diena, kai šventė rengiama visai miestelio bendruomenei. Tradiciniais tapo ir Metų žvaigždyno rinkimai mokslo metų pabaigoje bei Šeimos diena, kuri organizuojama kartu su Kalvelių girininkijos darbuotojais. Kalvelių girininkas Kornelijus Indrašius nuolat rengia orientavimosi miške varžybas tėveliams. Seniausia mo-

kyklos tradicija – paskutinę mokslo metų dieną mokiniams ir mokytojams keliauti į Lavoriškių girią prie Vilnelės.

Paminime ir kitas šventes: Šv. Kalėdas, Naujuosius metus, Šv. Valentino dieną, Užgavėnes, Šv. Velykas. Visuomet daug džiugių emocijų dovanoja Motinos dienos šventė. Štai tokia mūsų mokykla. Maža, jauki, primenanti namus. Kiekvienas mokinys čia yra laukiamas, vertinamas, atskleidžiamos individualios jo savybės. Mums tikrai labai gera savoje mokykloje.

Mes – už aktyvų savojo krašto pažinimą

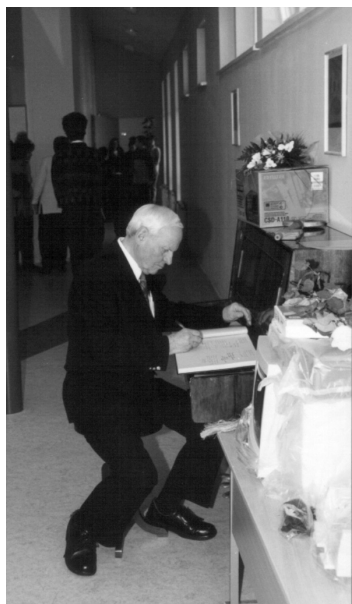
Labai daug dėmesio mokyklos bendruomenė skiria pažintinei mokinių veiklai. Jiems yra organizuojama nemažai iškylų, ekskursijų, kelionių. Rengiamos išvažiuojamosios pamokos, edukacinės programos muziejuose. Kad galėtume daug ir sėkmingai keliauti mus finansiskai paremia Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Per dešimtmetį maža liko Lietuvos kampelių, kur mes dar nepabuvojome, o kai kur nuvykome net ne po vieną kartą. Mokiniams labiausiai įsiminė kelionės prie Baltijos jūros ir Kuršių neriją, juolab kad daugumai mokinių tai buvo pirma galimybė išvysti jūrą ar Nidos kopas. Rusnėje (mokykla yra sudariusi bendradarbiavimo sutartį su Rusnės specialiąja mokykla) susipažinome su pamario žvejų gyvenimu, Ventės rage domėjome migruojančių paukščių žiedavimu, aplankėme išlikusius Nemuno deltos švyturius. Mokiniai nostalgiskai prisimena jūrų vėplio Pirato pasirodymą Klaipėdos jūrų muziejuje ar nuostabius delfinų šokius delfinariume. Ispūdinga kelionė po Žemaitiją, kur aplankėme Žemaičių Kalvariją, Plungės, Rietavo dvarus ir bažnyčias. Turiningai leidome laiką Žemaitijos Nacionaliniame parke, aplankėme Platelių miestelį, militarizmo ekspoziciją. Keliavome ir nuostabiomis

Panemunės vietomis, aplankėme gražias Skirsnemunės, Veliuonos, Raudonės, Jurbarko pilis. Įsiminė ir kelionė į Kryžių kalną, Biržus, Kėdainius, kur susipažinome su didikų Radvilų gyvenimu, Lietuvos reformatų kultūra. Ne kartą lankėmės Kaune, Trakuose, Kernavėje, Anykščiuose, Rumšiškėse. Susipažinome su tradiciniu lietuviškos duonos kepimo būdu, važiovome siauroju geležinkeliu ir kilome Kauno funikulieriumi – Lietuvos technikos paminklais, domėjome senuoju Lietuvos kaimu, jo buitimi ir papročiais. Aplankėme ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gimtinę – Druskininkus, pabuvojome „Girios aido“ muziejuje, Grūto parke. Labiausiai lankyta ir mėgstama Lietuvos sostinė Vilnius. Domėjome Tai-komosios dailės, Nacionalinio, Genocido aukų muziejų ekspozicijomis, Panerių memorialu, lankėmės Gedimino pilyje, Katedros požemiuose, aplankėme gražiasias Šv. Pranciškaus Asyžiečio (Bernardinų), Šv. Petro ir Povilo, Šv. Onos bažnyčias. Ir visur patyrėme išpūdingų akimirkų.

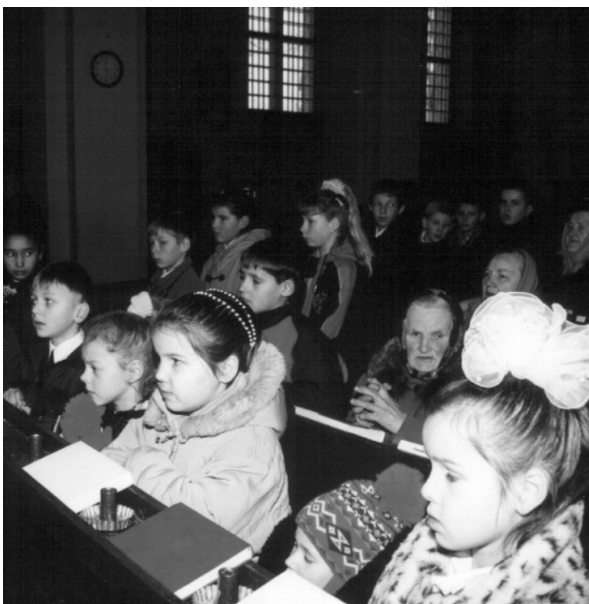
Keliauja ne tik mokiniai. Tobulindami savo profesines ir pedagogines kompetencijas, patirties kelionėse semiasi ir mokykloje dirbantys mokytojai. Kvalifikaciją mokytojai kelia dalyvaudami seminaruose, ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje, bei vykdamy į pažintines išvykas po Lietuvą. Pastarąjį kartą mokytojai vyko į Anykščius, kur Arklio muziejuje dalyvavo edukaciniame užsiėmime „Duonelė kasdieninė“, susipažino su tradiciniu duonos iš natūralaus raugo kepimo būdu, išklause paskaitas apie duonos istoriją ir apie arklio vaidmenį Lietuvos žmonių gyvenime. Vėliau aplankėme J. Biliūno tėviškę, nusifotografavome prie Puntuko akmens, ir atradome akmenį, Puntuko broliu vadinamą.

Parengta pagal:
Lavoriškęs // Visuotinė lietuvių enciklopedija.

Vilnius, 2007, T. XI. P. 632
Kviklys B. Mūsų Lietuva. Vilnius, 1991. T. 1. P. 199-200.

Garbės svečių knygoje pasirašo Tautos fondo pirmininkas J. Valaitis. Tautos fondas tapo svarbiausiu naujo mokyklos pastato statybos rėmėju

Iškilmingos mišios naujo mokyklos pastato atidarymo proga, 2001 m.

Garbūs svečiai mokyklos atidarymo šventėje. Mokinius sveikina dabartinis Telšių vyskupas Jo ekselencija Jonas Boruta SJ

Mokyklos fasadas

Mokyklos istorija

Mokyklos istorija

Immanuelis Kantas yra pasakęs: „Du žmogaus išradimus galima laikyti sunkiausiais – tai menas mokyti ir auklėti“. Džiaugiuosi, kad mūsų mokyklos mokytojai tai daro garbingai. Mokytojas – ne tik profesija, – tai širdis, kurios dalelę po kiekvienos pamokos išsineša mokiniai. Mokykla – ne pastatas, ne mokytojai, ne mokiniai. Mokykla – santykiai. Mokytojų ir mokinių santykiai. Santykiai su Tėvyne, su praeitimi, dabartimi, ateitimi, su viskuo, kas gyva ir kas mirė.

Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, lietuviškų mokyklų Vilniaus rajone padaugėjo. Riešėje būtinai reikėjo atskiros lietuviškos mokyklos, nes būtent šiame krašte ilgai tvyrojusi trikalbystė trukdė ugdyti visapusę asmenybę. Riešės 2-oji pagrindinė mokykla atidaryta 1992 m. rugsėjo 1 d. Tuomet mokyklai, kurioje mokėsi 68 mokiniai ir dirbo 15 mokytojų, vadovavo Stepas Barevičius. Ši mokykla privalėjo ir privalo skieisti taisyklingą lietuvišką žodį, puoselėti lietuviškas tradicijas, tapti tikru kultūros židiniu. Nuo pat mokyklos atidarymo jos administracija siekia, kad šis lietuviškos kultūros židinis būtų kuo plačiau atvertas visiems Riešės gyventojams.

Besikurianti naujoji mokykla susidūrė su dideliais sunkumais. Didžiausias jų – tai, kad mokykla neturėjo tipinio pastato. Daugiau nei 100 žmonių privalėjo glaustis mažame vaikų darželio pastate. Mokyklai trūko specialistų, vadovėlių, metodinių priemonių ir paprasčiausiai – erdvės.

1994–1995 m.m. 2-oji Riešės pagrindinė mokykla tapo Riešės vidurine mokykla, o jai vadovauti pradėjo Stasė Civinskienė. Tuomet mokėsi 121 mokinys ir dirbo 17 mokytojų. 1995 m. birželį Riešės vidurinė mokykla išleido pirmąją abiturientų laidą.

Kasmet vis daugiau moksleivių rinkosi šią mokyklą, ir 5-uosius savo gyvavimo metus mokykla pasitiko turėdama 154 moksleivius ir 23 mokytojus. 1997 m. pradžinių klasių moksleiviai mokslo metus pradėjo dar nebaigta statyti naujame mokyklos pastate. 1998 m. gegužę iškilmingai atidaryta naujoji Riešės vidurinė mokykla.

Mokinių skaičiai ir toliau sparčiai augant, vėl tapo ankšta. Ši problema buvo išspręsta 2006 m. kovą, kai buvo baigta statyti trečias mokyklos aukštas. 2008–2009 m.m. Riešės vidurinė mokykla tapo gimnazija. Ji yra viena didžiausių lietuviškų mokyklų Vilniaus rajone. Gimnazijos pastatas modernus, darniai įsiliesia į didžiulį sodą. Skoningai tvarkoma aplinka, interjerą puošia mokinių sukurta paveikslai, vitražai. Puiki sporto salė, geras stadionas, jaukūs kabinetai, moderni biblioteka. Mokykloje dirba socialinis pedagogas, specialusis pedagogas, logopedas, psichologas.

Šiandien mokykloje mokosi 684 mokiniai, dirba 58 pedagogai. Mokykla vis gausėja. Daug naujų moksleivių ateina ne tik į pirmąją, bet ir į vyresnias klases. Išaugęs mokinių skaičius nuo pusės šimto iki septynių šimtų rodo, kad mūsų buvimas prasmingas.

Stasė CIVINSKIENĖ, gimnazijos direktorė

Žvilgsnis į mokyklą

Riešės gimnazija... Kokia įvairiapusė ši mokykla! Visada be galo smagu apmąstyti ne tik įgytą patirtį, bet ir vaikišką dundėsį pakeitusius pašnekesius su bendraminčiais ant minkštauolio, drauge su kitais patirtus džiaugsmus ir nusivylimus...

Riešės gimnazija, kažkada buvusi vidurinė mokykla, ėmė smarkiai tobulėti, rodos, kartu su naująja karta. Mokykloje atsirado naujovių, kurios padeda gerinti mūsų mokymosi lygį, o privalomos uniformos šioje gimnazijoje sukuria solidų įvaizdį. Taip pat siekiama plėtoti naujus mokymosi dalykus, tokius kaip fotografija, aprašomoji statistika, ekonomika, o kur dar įvairiausių būrelių gausybė, kurie padeda moksleiviams atsiskleisti ne tik kūrybiškai, bet ir intensyviau lavina mokinių

Mūsų Riešės gimnazija

bendravimo, pažinimo įgūdžius.

Taigi sėkmingai tobulėjanti Riešės gimnazija nenusileidžia kitoms, Vilniuje jau seniai įsteigtoms gimnazijoms. Matydami tokį sėkmingą mūsų mokyklos progresą, galime drąsiai teigti, jog esamais rezultatais ji neapsiriboja, o siekia vis didesnio tobulumo ir pripažinimo.

Gerda DRUSKYTĖ, III b klasė

Iš mokinės rašinio

Aš... mokausi. Labai daug mokausi. Prisipažinsiu – aš vienuoliktokė. Tų prabėgusių metų mokykloje visai nesigailiu ir netgi džiaugiuosi, kad greitai ją baigsiu. Aš laikiu nesulaukiu abituriento egzaminų – tai vartai į gyvenimą.

Tik nepagalvok, kad aš nemėgstu mokyklos... Ne, tikrai ne! Bet aš labai norėčiau, kad tu mane suprastum. Taigi klausyk. [...]

Reikia skubėti į pamoką – anglų kalbos kontrolinį. Jam ruošiausi visą savaitę – „juodai ariau“. Aš tikrai labai labai labai stengiausi... Kai gausiu pažymį, aš tau pasakysiu.

Kita pamoka lietuvių kalba. Čia mes nagrinėjame genialiausių rašytojų – tikrų eruditų, žmonių perlu, pasaulinės literatūros šedevrus. Šių kūrinių pamatas – žmogiškosios vertybės: meilė, taurumas, kilnumas, orumas, teisingumas, atsidavimas, pasiaukojimas, ištikimybė, gerumas ir t.t., bet virš viso to spinduliuoja meilė savo Tėvynei – savam kraujui, savam kraštui. Viešpatie, tai ne pamokos – tai pasaka, tai tavo dovana! Čia aš tobulėjau dvasiškai. [...]

Jaunimas – mokiniai labai uoliai ruošia anglų kalbos namų darbus, o lietuvių – su begaliniu nerumu. Dėl ko taip yra? O gi todėl, kad daugelis iš jų ruošiasi ramia sąžine palikti šį „varganą“ kraštelį. [...] tik ir girdžiu iš visų pusių: aš važiuosiu į JAV, aš – į Didžiąją Britaniją, aš – į Prancūziją, aš – į Daniją!.. Tai ir važiuokite sau! Persipilkite kraują ir būkite riebiais, tuščiais amerikiečiais, britais, prancūzais, danais, bet tik ne lietuviais!..[...] Aš matau savo ateitį ir žinau, kad tikrai pasieksiu tikslą – tą draugišką feją, kuriai ištiesiu savo rankes. Ji mane pasiims ir aš gyvensiu šviesiame, gėrame pasaulyje – savo šalyje.

Ruta GRIKIENYTĖ GRIKIENIS, III a klasė

Mūsų džiaugsmas ir nusivylimas

Riešės gimnazijoje yra puikios galimybės tobulėti augančiai asmenybei, nes čia vyksta ne tik kasdieninė veikla – pamokos, bet ir gausu popamokinės veiklos, kuri išsiplėčia už mūsų gimnazijos ribų ir yra organizuojama kūrybingų gimnazijos mokytojų. Gimnazijoje gausu tradicija tapusių mokyklinių renginių: Mokslo ir žinių šventė, Pirmųjų pasų įteikimo šventė, Mokytojo diena, Kalėdinis tinklinio turnyras, Laisvės gynėjų dienos minėjimas, šimtadienis, Lietuvos nepriklausomybės dienos minėjimas, pradžinių klasių teatro savaitė, Kaziuko mugė, gamtos ir tikslųjų mokslų olimpiados. Nuo 2000 metų gimnazijoje leidžiamas laikraštis „Riešės riešutėliai“. Gimnazijoje kasmet organizuojamas koncertas „Gimtinei ir Motinai“, kuriame dalyvauja Vilniaus apskrities viršininko administracijos pavaldumo mokyklos, Riešės bendruomenės nariai. Taip pat mūsų gimnazijos mokytojų ir mokinių komandos dalyvauja tarpamokykliniuose renginiuose: šventėje – viktorijoje „Duonos kelias“, projekte „Gintaras – Lietuvos auksas“, Vilniaus rajono lietuviškų mokyklų mokinių meno šventėje „Vilniaus jovarai“. Gimnazijos kūno kultūros bei pradžinių klasių mokytojai puikiai paruošia mokinius tarpamokykliniams sporto turnyrams: „Sraigė“, „Kalėdos Turgeliuose“, „Aukime sveiki“. Kūno kultūros mokytojai nuolat organizuoja ir su mokiniais dalyvauja krepšinio turnyruose su Vilniaus pedagoginio universiteto komanda, Vilniaus Žygimanto Augusto pagrindinės mokyklos ir Juodšilių „Šilo“

gimnazijos komandomis.

Riešės gimnazijos mokiniai dalyvauja ir prizines vietas laimi Kauno technologijų universiteto organizuojamoje piešimo olimpiadoje, respublikiniame skaitovų konkurso II etape, tarptautiniame matematikos konkurse „Kengūra“, Lietuvos fizikos čempionate. Gimnazistai dalyvauja internetiniame lietuvių kalbos konkurse „Gintaro kelias“ bei internetiniame matematikos konkurse „Eruditus“. Nemažai gimnazistų mokslo neakivaizdinėje jaunųjų fizikų mokykloje „Fotonas“. Riešės gimnazijos mokiniai puikiai pasirodė laikraščio „Vilniaus diena“ originaliausių Užgavėnių kaukių konkurse „Kaip išvaryti žiemą iš kiemo?“, esė konkurse „Veiksmo savaitė“, Rytų Lietuvos moksleivių menų festivalyje „Rytų Lietuvos žiedas-2009“, publicistinių rašinių pilietine tematika konkurse Lietuvos vardo tūkstantmečiui paminėti. Nuolat gimnazijos mokiniai dalyvauja šv. Kalėdų koncerte Lietuvos Respublikos Prezidentūroje.

Gimnazijos mokytojų kolektyvas šiemet parengė pasirodymą festivalyje „Rytų Lietuvos mokytojų žiedas-2009“. Džiaugiamės ir didžiuliam Riešės gimnazijos mokytojais, stropiais, kūrybingais mokiniais ir aktyviai gimnazijos gyvenime dalyvaujančiais tėveliais.

Lina MILIUVIENĖ, gimnazijos skyriaus vedėja, matematikos vyresnioji mokytoja

Ne pirmą dešimtmetį mokau gimtosios kalbos. Tai ištis didingas dalykas, leidžiantis perduoti vertybes, prisiliesti prie mokinio sielos gelmių, prakalbinti jį.

Šiuolaikinis mokinys išprusęs, inoringas, pasitikintis savimi, tyrinėjantis mokytoją, o kartais bejėgis, siekiantis, tačiau ribotai gebantis.

Tuomet į pagalbą ateina geras abipusis supratimas, bendradarbiavimas, individualus, papildomas darbas.

Nuolat pačiai tenka mokyti – plačiaja prasme. Didelė užduotis – perduoti žinias įdomiai. Privalau būti kūrybiška – tai ir oratoriškumas, žmoniškumo paieškos, atsakingumas.

Dabartinės bendrosios programos yra gairės, leidžiančios plačiau pažvelgti į savo dalyką. Tai dirva kūrybingam, mąstančiam, daugiau siekiančiam mokiniui, tai platumos, kurios randa atgarsį, neformaliojo ugdymo srityje.

Reikalavimai, planai, planeliai – tai tiek ne daug, jeigu neturi ugnelės – sunku bus sudominti savo dalyku. Laiko ir jėgų turi pasilikti ne tik geram išaiškinimui, bet ir gebėjimui gerai įvertinti. Tai mokiniams ypatingai svarbu. Tai supratimo, pasitikėjimo garantas.

Tenka pripažinti, kad idealizmas, nuoširdus domėjimasis tuo, ką kasdien darai, atneša sėkmę ir pasitenkinimą savo mokomu dalyku. Ši profesija – ne tik pašaukimas – juk tai dar daugiau...

Vidutė RAČKAUSKIENĖ, lietuvių kalbos mokytoja metodininkė

Ko gera, kiekvienas darbas gali teikti džiaugsmo, rūpesčių ir nusivylimų. Ne išimtis ir dailės mokytojos darbas. Stengiuosi sudominti mokinius, įtraukti juos į kūrybinę veiklą ir per neformalųjį ugdymą. Džiaugiuosi mokinių puikiais darbais, kurie nuolat puošia mokyklą, dalyvauja konkursuose ir laimi prizines vietas. 2008 m. Kauno technologijų universitete organizuotoje respublikinėje prof. A. Žmuidzinavičiaus piešimo olimpiadoje dvyliktos klasės mokinė laimėjo pirmą vietą. Kasmet abiturientai renkasi dailės egzaminą ir išlaiko puikiai. Pasirenka studijuoti menus Lietuvoje ir užsienyje. Tai suteikia jėgų toliau dirbti, nes būna dienų, kai mokiniai tinkamai nepasiruošia pamokai, tingi dirbti, ieško lengvesnio kelio gauti gerą pažymį ir tuo metu klausiu savęs: „Gal tu kažką ne taip darai?“

Nijolė RASIMAVIČIENĖ, dailės mokytoja metodininkė

Riešės gimnazija. 2009 m. J. Leleivaitės nuotr.

Galima tik džiaugtis, kad mūsų lietuviška mokykla kyla dar ir dar laipteliu aukštin. Tobulėjant mokyklai, tobulėja ir jos aplinka. Modernizuojamos ne tik klasės, bet ir nuo mokyklos neatsiejama biblioteka. Dalyvaujant bibliotekų modernizavimo projekte, šiandien mes galime didžiuotis ne tik jaukiu ir šiltu interjeru, bet lengvesniu bei kokybiškesniu darbu. Smagu sulaukti vis didesnio moksleivių susidomėjimo biblioteka. Mūsų grožinės literatūros fondus, jau daug metų, papildo p. Almos Adamkienės labdaros ir paramos fondas, taigi kasmet biblioteka vis gausesnė ir turtingesnė.

Renata GILIUS, bibliotekos vedėja Rasa ŽOLYNAITĖ, bibliotekininkė

Jau penkiolika metų dirbu pradžinių klasių mokytoja. Nuo šių mokslo metų mokau pirmokus. Į šią klasę susirinko ne tik darbštūs vaikai, bet ir iniciatyvūs tėveliai. Kas mėnesį organizuojame susirinkimus, planuojame išvykas, šventes, renginius. Tėvėlių iniciatyva jau buvome išvykę į kukurūzų labirintą. Šią mintį pasiūlė Martyno mamytė Kristina. Iškyla pranoko lūkesčius – ir vaikai buvo užimti, ir tėveliai galėjo pailsėti. Vaikai labirintą apėjo po keletą ar net po keliolika sykių – ir tai jiems buvo didžiausia pramoga. Jei kas ir pasiklysdavo – kelią iš labirinto vis tiek anksčiau ar vėliau surasdavo. O mes, suaugusieji, tuo tarpu galėjome smagiai pabendrauti gamtoje, artimiausio susipažinti, išsikepti dešrelių ir papramogauti.

Artėja metų pabaiga, o su ja – daug prasmingų ir džiugių akimirų, – jų laukia tiek maži, tiek dideli. Tėveliai vėl sumanė vaikams padaryti staigmeną – kalėdinės šventės metu suvaidinti vaidinimą. Taigi mąstysime ne tik vaikų, bet ir tėvėlių pasirodymą. Jau su pirmininku deriname, kada kartu su tėveliais galėtume susirinkti į generalinę repeticiją.

Dėkoju tėveliams už tai, kad, nepaisant didelio jų pačių užimtumo, suranda laiko atvykti į susirinkimus, repeticijas, dalyvauti iškylose, renginiuose, rūpintis mūsų klase.

Lina JASIULIONYTĖ, Ia klasės auklėtoja Pradžinių klasių vyresnioji mokytoja

Smagu dirbti mokykloje, nes kiekviena diena vis kitokia. Kartais linksma, kartais sunki ir varginanti. Džiugu, kai vaikai įvertina mokytojo pastangas išmokyti naujų dalykų, išauklėti, paruošti savarankiškam gyvenimui. Liūdna, kai lieki neįvertintas, kai esi ignoruojamas ir kartais nežinai, kaip pakeisti mokinių požiūrį į mokslą, kaip juos motyvuoti. Kad ir kaip būtų sunku, vaikų meilė ir šilti žodžiai atperka visus nusivylimus.

Edita TOMAŠUNAITĖ, Anglų kalbos vyresnioji mokytoja

Savo, kaip mokytojo, paskirtį mokinių gyvenime suvokių, kad esu kaip raktas, kuris atrakina žinių lobyną. Raktas, kuris padeda žinias paversti gebėjimais ugdyti mąstymą sprendžiant chemijos uždavinius, problemas. Uždavinių sprendimas – tai loginio mąstymo pratybos, kurios moko iš naujo atrasti, moko mokyti.

Džiaugiuosi, kai mano darbas palieka mažesnių ar didesnių pėdsakų mokinio gyvenime: – kai mokiniai supranta, ką kalbu; – kai jie kalba „cheminėmis“ reakcijomis; – kai gerai parašo kontrolinius darbus, išlaiko egzaminus; – kai gerai sekasi studijos ir jie ateina padėkoti.

Juratė Marija VALIKONIENĖ, chemijos vyresnioji mokytoja

Pirmieji Riešės pagrindinės mokyklos mokiniai. 1992 m. Muzejiaus archyvo nuotr.

Muzejiaus archyvo nuotrauka. Tradicinė šventė „Gimtinei ir Motinai“. 2002 m.

Mokslo ir žinių šventė. 2009 m. J. Leleivaitės nuotr.

Lietuvos pasipriešinimo istorija

1863 m. sukilimas šiaurės rytų Lietuvoje

Valentinas ŠIAUDINIS, Vilnius

Gerbiamas skaitytojai,

Visos datos užrašytos pagal Grigaliaus kalendorių.

Romualdo, Dominyko ir Kasparo Maleckių nuotraukos iš asmeninio Tomo Vaitkevičiaus archyvo, kitos – autoriaus. Autorius naudojosi ir LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvo dokumentais.

Tuometės šiaurės rytų Lietuvos branduolį sudarė Švenčionių apskritis, todėl šiame darbe daugiausia aprašomos kovos, vykusios šioje apskrityje. Nenustebkite, kad Švenčionių apskrčiai priklausė Kukutiškių (tuo metu taip buvo vadinami Kuktiškiai) valsčius ir net to valsčiaus Skudutiškio miestelis bei dvaras, o pietuose apskrities riba baigėsi, kai iki Smurgainių (dabartinėje Baltarusijoje) buvo likę tik keletas kilometrų.

Negalėjau tiksliai nurodyti sukilėlių gyvenamosios vietos, nes 1863 m. sukilėlių tardymo bylose nurodoma tik pavardė (netgi vardas ne visuomet), kiek žmogui metų, iš kurios apskrities kilęs, kartais dar ir iš kurio dvaro. Labai retai pažymimas kaimas, bendruomenė, valsčius. Tai neleido man nurodyti, ar tuometė sukilėlio gyvenamoji vietovė šiuo metu priklauso Lietuvai, ar Baltarusijai. Atsiprašau.

Kariniai laipsniai: praporščikas – viršila, podporučikas – jaunesnysis leitenantas, poručikas – leitenantas, štabo kapitonas – žemesnis už kapitono, bet aukštesnis už leitenanto karinis laipsnis, rotmistras – kavalerijos karininkas, atitinkantis pėstininkų kapitoną.

Lietuvos ir Lenkijos bajorai iš pradžių ne-skubėjo dalyvauti sukilime. Tuo pasinaudojo vadinamieji raudonieji. 1862 m. vasarą Lietuvoje sudarytas Revoliucinis komitetas skelbė naujo sukilimo idėją. Rudenį šis komitetas pavadintas Lietuvos provincijos komitetu. Nuo 1862 m. spalio komitetui vadovavo jaunas, energingas, sukilimui atsidavęs Konstantinas Kalinauskas (gimęs 1838 m. smulkiaus bajoro šeimoje, Gardino apskrityje, dabartinėje Baltarusijoje, 1860 m. baigęs teisę Sankt Peterburgo universitete. Jo tėvas – Vilniaus bajorų instituto dėstytojas). Komitetas rūpinosi būsimo sukilimo kariniais vadais, ginklais, pinigais – finansais.

Lietuvos raudonieji siekė, kad Lietuva ir Baltarusija atsikratytų Rusijos jungo, o su Lenkija būtų sudaryta konfederacija. Skelbė, kad valstiečiai, miestiečiai ir bajorai yra lygūs, kad iki šiol valstiečių dirbta žemė be atlyginimo liktų jų nuosavybė, kad trobelninkai ir darbininkai gautų bent po 3 margsus (apie 2 ha) žemės.

Visa tai nepatiko Lenkijos tiek baltiesiems, tiek raudoniesiems. Jie į Lietuvą atsiuntė savo atstovą – komisarą Nestarą Diulaurenso – prancūza, kuris su savo komanda ėmėsi šeiminkauti Lietuvoje. Per patikėtinius pats palaikė ryšius su Varšuva bei Rusijos šiaurės vakarų gubernijomis.¹

Suprantama, susikryžiuvo Konstantino Kalinausko ir Nestaro Diulaurenso keliai. Lietuvos provincijos komitete atsirado narių, kurie santarvės vardan siūlė baltiesiems nuolaidų. *Lietuvos provincijos komiteto* įtaka tarp sukilėlių smuko.

1863 m. vasario 7 d. Vilniuje susirinko Lietuvos bajorai ir nutarė įkurti savo sukilėlių valdžią, kuri gintų jų interesus, o Lietuva taptų pavaldi Lenkijai. Išsirinko komitetą. Jo pirmininku – Jokūbą Geištorą. Kėdainių aps. bajorą. Lietuvos baltųjų sukilėlių valdžia pasivadino *Lietuvos provincijos valdymo skyrius*. Skyrius, gavęs Varšuvos palaiminimą, 1863 m. kovo 11 d. nušalino raudonųjų *Lietuvos provincijos komitetą*.

Raudonieji, kurių kasoje švilpavo vėjas, paprieštaravę turėjo atstaisyti. Lietuvos provincijos valdymo skyrius iš raudonųjų perėmė vadovavimą sukilimui, ginklų pirkimui ir spausuvei.²

1863 m. birželį keletas Lietuvos provincijos valdymo skyriaus narių buvo suimti. Liepos viduryje Nestoras Diulaurenso grįžo į Lenkiją. Jį pakeitė Lenkijos nacionalinės vyriausybės narys Oskaras Aveidė. Po savaitės Oskaras Aveidė, bijodamas arešto, komisaro pareigas perdavė Konstantinui Kalinauskui, o pats ketino palikti Vilnių, bet 1863 m. rugpjūčio 3 d. geležinkelio stotyje buvo suimtas.³

Sudarytas naujas Lietuvos provincijų valdymo skyrius, į kurį įėjo tiek baltieji, tiek raudonieji. Vadovu išliko Jokūbas Geištoras. 1863 m. rugpjūčio 25 d. ir jis buvo suimtas. Vadovavimą skyriui perėmė Konstantinas Kalinauskas, kuris 1864 m. sausio 28 d. buvo suimtas ir kovo 22 d. pakartas Vilniuje.⁴

XIX a. viduryje ne tik Lietuva ir Lenkija, bet ir emigrantai Vakarų Europos šalyse ėmė ruoštis naujam sukilimui. 1861 m. spalį Genujoje (Italijoje) įkurta privati karo mokyklą jaunesniesiems karininkams ruošti. Vėliau ši mokykla buvo perkelta į Kunco (Cunco) miestelį. 1862 m. birželio 26 d. šią mokyklą baigė apie 200 jaunuolių. Tarp jų Feliksas Vislauchas, Stanislovas Buchaveckas ir kt.

Etinėje Lietuvoje 1863–1864 m. sukilime dalyvavę 82 būrių vadai turėjo karinį išsilavinimą. Tarp jų 70 buvo baigę karo mokyklas Rusijoje. Tikėtina, kad 12 karininkų, dalyvavusių sukilime Lietuvoje, karo mokyklą buvo baigę Italijoje. Dauguma kadrinių karininkų vadovavo būriams, kiti dirbo štabuose, vadovavo ryšiams ir t. t. 86 būrių

vadai buvo be karinio išsilavinimo.⁵

Apie 1863 m. sukilimą šiaurės rytų Lietuvoje nėra vienas Lietuvos istorikas plačiau nėra, išskyrus humanitarinių mokslų istorijos daktarę Oną Maksimaitienę. Mano darbo tikslas – bent iš dalies užpildyti šią spragą.

Ginklai

Ginklų sukilėliams reikėjo kaip oro. Pirmiausia jų stengėsi gauti pačioje Rusijoje. Pvz., 1863 m.

pradžioje Lietuvos provincijos komitetas pasiuntė Joną Kozielą į Sankt Peterburgą pas Zigmantą Sierakauską, kad pastarasis parūpintų Lietuvos sukilėliams karo žemėlapių ir ginklų. Žemėlapių gavo, bet ginklų ne⁶.

1863 m. pradžioje Prūsijos pilietė Doro Denter, gyvenanti Varšuvoje, išvyko į Sankt Peterburgą, norėdama „pagelbėti“ sukilėliams gauti ginklų. Pasivadinusi pirkle Winter Feld, susitiko su sukilėlių atstovais, ieškančiais pirkti ginklų, igavo jų pasitikėjimą. Vienas jų – Skaržinskis parašė rekomendacinį laišką, kurį ji turėjo perduoti sukilėliams Vilniuje. Atvykusi į Vilnių, Winter Feld susitiko su Edmundu Veryga (g. 1837 m.), ir Stacevičiumi (g. 1839 m.). Susitikime dalyvavo ir buvęs rusų kariuomenės kapitonas Boleslovas Dluskis (g. 1829 m.). Išėjęs į atsargą – Pasvalio gydytojas, keletą metų studijavo dailę. Sudarė sutartį: Winter Feld iki 1863 m. vasario 21 d. į Kreslavą (Daugpilio aps.) dvarininkui Zigmantui Bainickiui turėjo pristatti 600 šautuvų po 35 rb už kiekvieną; 300 revoliverių po 15 rb. Iš viso už 25 000 rb. Sukilėliai iš anksto sumokėjo 15 000 rb.

Tai nebuvo lengvabūdiška sutartis, nes tuo metu iš Sankt Peterburgo į Vilnių (ir kitus miestus) traukiniais būdavo vežami ginklai, amunicija. Pvz., buvo išaiškinta, kad 1863 m. vasarį į Vilnių atvežta 157 pūdai šratų ir švino, 13 pūdų dalgiu, 14 pūdų salietros, 45 pūdai vario. Žinoma, tai tik nedidelė dalis slaptaigabnamo krovinio.⁷

Winter Feld, grįžusi į Sankt Peterburgą, apie sandėrį pranešė Sankt Peterburgo generalgubernatoriui kunigaikščiui Suvorovui. 1863 m. vasario 21 d. Edmundas Veryga ir Stacevičius buvo suimti. Boleslovas Dluskis pabėgo, tapo sukilėlių būrio vadu. Slapyvardis – Jablonovskis.⁸

Teko ieškoti ginklų užsienyje. Lietuvos provincijos komiteto akys nukrypo į Angliją.

Lietuvos provincijos komiteto narys buvo ir Džiuzepė Achilas Bonoldis – italas, nuo 1842 m. gyvenantis Vilniuje. 1863 m. pradžioje kaip Italijos pilietis caro valdžios buvo ištremtas iš šalies. Tuo pasinaudojo Lietuvos provincijos komitetas, kuris Džiuzepė Achilą Bonoldį ir Anglijoje gyvenantį Boleslovą Zalecką įgaliojo Lietuvos sukilėliams nupirkti ginklų už 75 000 rb⁹. Įpareigojimą jie įvykdė. Be to, Anglijoje už 3750 rb išnuomojo laivą „Ward Jackson“ (Uord Džekson), pasamdė 34 žmonių įgulą, vadovaujamą kapitono R. Velteri. Ekspedicijai vadovauti pavedė pulkininkui Teofilui Lapinskiui (Austrijos armijos karininkui, 1849 m. dalyvavusiam vengrų kovose su Austrija, o 1854–1855 m. Turkijos armijos sudėtyje kariavusiam su Rusija ir t. t.). 1863 m. kovo 22 d. laivas „Ward Jackson“ su 1000 karabinų, 1 000 000 šovinių, 750 kardy, 200 iečių, keliomis patrankomis, 50 centnerių parako, 2000 kapsulių ir 170 įvairių tautų savanoriais (14 karininkų, 1 gydytojas, 2 vaistininkai, kiti eiliniai) išplaukė prie istorinės Lietuvos krantų.¹⁰ Ekspedicijos viršininkas Teofilis Lapinskis, matyt, mėtydamas pėdas, visiems bendrakeleiviams viešai paskelbė, kad laivas plaukias prie istorinės Lietuvos krantų, kad ginklai ir žmonės bus išlaipinami Lietuvos pakrantėje tarp Klaipėdos ir Palangos. Caro valdžia, turėdama tikslią informaciją apie ekspediciją, siekė sužlugdyti ginklų gabenimą.¹¹

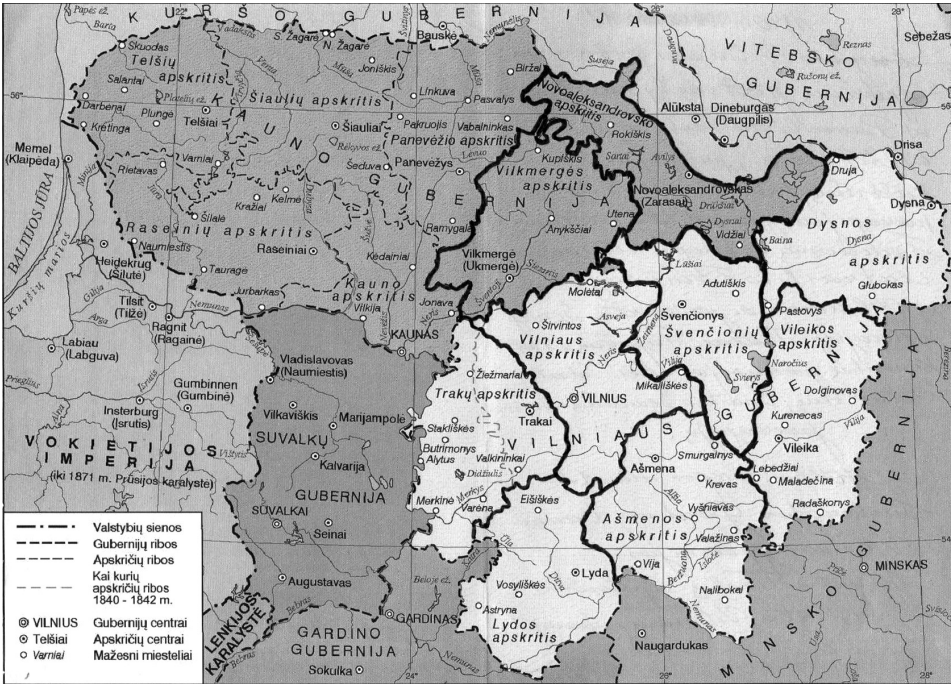
Iki Malmės juos lydėjo Lenkijos nacionalinės vyriausybės „akys ir ausys“ komisaras Juozapas Demonavičius.

Po trijų dienų laivas iplaukė į Danijos sostinę uostą Kopenhaga, čia kapitonas R. Vaterli ir dauguma įgulos narių atsakė toliau plukdyti laivą. Bet skausmingiausia buvo tai, kad pasitraukdamas kapitonas išsinešė ir laivo krovinio dokumentus.

Kopenhagoje Teofilis Lapinskis pasamdė kitą kapitoną – Grenbeką ir naują komandą. 1863 m. kovo 30 d. laivas sėkmingai pasiekė Švedijos uostą Malmę. Deja, „Ward Jackson“ turėjo grįžti į Londoną, nes neturėjo krovinio dokumentų, o ginklų Švedijos vyriausybė areštavo.

Teofilis Lapinskis nuvyko į Švedijos sostinę Stokholmą, kur iš karaliaus išdo gavo 25 000 frankų ekspedicijai test. Grįžęs į Malmę, išsiuomėjo būrinį laivą „Emilie“ ir dvi senas, kaip vėliau paaiškėjo dar ir kiauras, valtis. Šiam laivui vadovauti nusamdė kapitoną Vilkensą. „Emilie“ išplaukė į sutartą vietą jūroje, netoli Švedijos krantų, kur jo laukė laivas „Fulton“, atplukęs savanorius ir ginklus. Krovinys iš laivo „Fulton“ buvo perkrautas į „Emilie“ jūroje.

1863 m. birželio 11 d. „Emilie“ pasiekė Kuršių nerijos pakrantes. Temstant prie Juodkrantės pradėtas išsilaipinimas. Planuota per naktį Kuršių

1843 07 01

nerija pergabenti krovinį, po to žvejų valtelėmis perplukdyti į kitą Kuršių marių krantą ir, pasamdžius pastotes, per Rusijos–Prūsijos sieną pasiekti Žemaitiją. Tai buvo saugiausias kelias, nes rusai nesitikėjo, kad šiuo keliu galėtų būti gabenami ginklai, o Prūsijoje gali sutikti nebent vieną kitą prūsų žandara.

Bet tuo metu Kuršių nerijos pakrantėje kilo audra. Valtis su ginklais audra, nepaisant irkluočių pastangų, ėmė nešti tolyn į jūrą. Be to, į didesniąją valtį ėmė sunktis vanduo ir ji su 34 savanoriais ir ginklais nuskendo (valtyje buvo 32 savanoriai ir dalis ginklų). Mažesnioji valtis, kurioje su kitais plaukė ir Teofilis Lapinskis, šiaip taip priplaukė prie „Emilie“ – visi išsigelbėjo. Ekspedicijos vadovas Teofilis Lapinskis, pasitaręs su laivo kapitonu, nusprendė, kad šiuo metu perkelti krovinius ir savanorius į Kuršių neriją nepavyks, ir pasuko atgal. Išsilaipino Švedijos Gotlando saloje.¹² 1863 m. liepos 18 d. Švedijos kariniu laivu savanoriai buvo išplukdyti į Londoną. Ginklai konfiskuoti. Lietuvos sukilėliai ginklų nesulaukė. Kas dėl to kaltas, suku pasakyti. Tarp įvairių versijų buvo ir ši: kompanija, paėmusi milžinišką sumą už ekspedicijos pervežimą, matyt, ne mažesnę gavo už tai, kad jos nenuvežtų.

1863 m. vasario 8 d. Prūsija su Rusija pasirašė slapta susitarimą kartu malšinti sukilimą. Nors šis dokumentas nebuvo ratifikuotas, bet Prūsijos vyriausybė per visą 1863–1864 metų sukilimo laikotarpį neleido sukilėliams laisvai pirkti ginklų ir amunicijos Prūsijoje, aktyviai kovojo su nelegaliai nupirktų ginklų gabenimu per sieną į Rusiją.¹³

Sukilėliams buvo arčiausia ir patogiausia pirkti ginklus ir amuniciją Prūsijoje. Iš čia Lietuvos provincijos skyriaus agentų nupirkti ginklai per Nemuną, o po to per Rusijos–Prūsijos sieną nelegaliai, nors ir nedideliais kiekiais, buvo gabenami į Lietuvą.¹⁴

1863 m. gegužės 13 d. Prūsijos armijos dragūnų pulko vadas G. Berigardi, tuo metu vadovavęs pasienio kariuomenei, raštu pranešė Rusijos konsului Klaipėdoje, kad balandžio 27–28-osios naktį per Nemuną perplukdyta ir miške iškrauta daug ginklų. Kontrabandininkai, norėdami nukreipti dėmesį, tą pačią naktį 10 km nuo Tauragės, prie Prūsijos–Rusijos sienos, suorganizavo susisąjdytą tarp kontrabandininkų ir pasieniečių. Požėrūnų kaimas, per kurį buvo gabenami ginklai, liko nesaugomas. Tą pačią naktį per jį ginklai išgabenti į Kauno guberniją.¹⁵

Buvo ir tokių atsitikimų. Daugpilio apskrities Linsos dvaro grafitais Leonas Pliateris (g. 1836 m.), sužinojęs, kad 1863 m. kovo 13 d. iš Daugpilio tvirtovės pro Kreslavą bus vežami ginklai caro kariuomenės kariniam daliniui Dynsoje. Nutarė tuo pasinaudoti. Surinkęs šautuvais ginkluotų bajoraičių būrį, pasiryžo atimti ginklus. Vilkstine lydėjo vienas karininkas ir 8 kareiviai. Sukilėliai miške už Kreslavos apšaudė vilkstinę, 4 kareivius nukovė, kiti pabėgo. Tarp jų ir karininkas. Ginklai atiteko sukilėliams. Karininkas, nubėgęs į Kreslavą, apie įvykį pranešė Daugpilio tvirtovei. Iš ten atsukbėjo dvi kuopos pėstininkų ir keliolika kazokų, vadovaujamų pulkininko Ozerovo. Grafas Leonas Pliateris su ginklais netoli nuvažiavo. Jį pasivijo rusų kariuomenė. Sukilėliai buvo išblaškyti. Grafas Leonas Pliateris buvo suimtas ir kalinamas Daugpilio tvirtovės kalėjime. Kai 1863 m. gegužės 27 d. grafas Leonas Pliateris buvo vedamas sausaudyti, visi kaliniai, prigludę prie langu grotų, stebėjo pasmerktąjį. Po šūvių – kaliniai atsistojo pagerbė žuvusįjį tylos minute. Grafas Leonas buvo sausaudytas prie tvirtovės juosiančios sienos, išorinėje jos pusėje. Ten pat ir užkastas. Tai buvo tik ką paskirto Vilniaus generalgubernatoriaus Michailo Muravjovo nurodymu įvykdyta pirmoji mirties baismė.

Pastaba. 1566 metais Daugpilis buvo prijungtas prie Lietuvos. Pirmasis tvirtovės komitūras

buvo Henrikas Pliateris. 154 metus Daugpilis buvo Pliaterių rankose. Tuo metu Daugpilio apskrityje dar nuo XVIII a. pradžios gyveno apie 4000 rusų sentikių, kurie visokeriopai rėmė caro valdžią. Sentikiai, paraginti rusų valdininkų, susibūrė į „kaimų sargybas“ ir ėmė siausti po Daugpilio apskrities dvarus. 27 dvarus apiplėšė, 24 sudegino. Surišo apie 120 asmenų, remiančių sukilimą, ir pristatė į Daugpilį.¹⁶

Caro valdžios pareigūnai visur, net ir netikėčiausiose vietose, ieškodavo paslėptų ginklų. Pvz., 1863 m. liepos 10 d. rusų kariuomenės podporučiko Bartmano vadovaujamas būrys pas Labanoro miško eigulius Adomą Meilų, Kazimierą Meilų, Pranciškų Meilų ir Julijų Gaidamavičių surado paslėptus 23 šautuvus. Juos konfiskavo ir pristatė Švenčionių apskrities ir miesto kariniam viršininkui. Visi eiguoliai tardymo komisijai teisinosi, kad jie šiuos ginklus radę Labanoro miške.¹⁷

1863 m. vasario 1 d. Švenčionių miesto tarnautojai Antanas Jelskis ir Stanislovas Bukauskas Švenčionių pavieto sukilėlių komiteto įgalioti į Zalavo mišką nuvežė ginklų. Tų metų vasario 9 d. broliai dvarininkai Jonas ir Kazimieras Belikovičiai iš Rakečių dvaro ir Edvardas Bartkevičius iš Gaspariškės dvaro (visi trys iš dabartinės Ceikinių seniūnijos) sukilėliams į Zalavą pristatė 3 šautuvus, 6 dalgius, 2 kirvius ir patys pasiliko tarp sukilėlių.¹⁸

Visi dvarai buvo ginkluoti. Dvarininkaičiai, kurie prisidėdavo prie sukilėlių, dažniausiai buvo apsiginklavę savais ginklais. Kai kurie dvarininkai paaukodavo sukilėliams ginklų. Štai Grybų dvaro (buvęs Mikalavo valsčius) dvarininkas Mykolas Kurkauskas 1863 m. rugpjūčio 22 d. perdavė poručiko Gustavo Čechavičiaus sukilėliams du šautuvus ir kardą, už tai 1864 m. rugpjūčio 11 d., tik laidavus bendruomenei, paliktas savame dvare, bet turėjo gyventi policijos priežiūroje.¹⁹

Dvarininkai, apginklavę sūnus sukilėlius, padovanavo sukilimui ginklų perteklių, patys netapo beginkliais. Likusius ginklus slėpė nuo caro valdžios.

ŠALTINIAI

- Janulaitis A. 1863 – 1864 m. sukilimas Lietuvoje, 17 P., Kaunas, 1921.
- Šapoka A. Lietuvos istorija, 470 P., Kaunas, 1936.
- Maksimaitienė O. Lietuvos sukilėlių kovos 1863 – 1864 m., 33 P. Vilnius, 1969.
- Maksimaitienė O. Lietuvos sukilėlių kovos 1963 – 1864 m., 90 P. Vilnius, 1969.
- Maksimaitienė O. Lietuvos istorinės geografijos ir kartografijos bruožai, 106 ir 109 P. Vilnius, 1991.
- Смирнов А. Ф. Восстание 1863 г. в Литве и Беларусии, стр. 127. Москва 1863.
- Maksimaitienė O. Lietuvos sukilėlių kovos 1863 – 1864 m., 62 P., Vilnius, 1963.
- Виленский временник. Книга 6, часть II, стр. 355, 1915 г.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija, 3 T., 375 P., Vilnius, 2003.
- Janulaitis A. 1863 -1864 m. sukilimas Lietuvoje, 30 P., Kaunas, 1921.
- Gieysztor J. Pamiętniki z lat 1857 – 1865, t. I, s.151, Wilno, 1921.
- Lapinski T., Poles St., Mankell J. Wyprawa do Polski, Warszawa 1996 || Powstancy na morze w wyprawie na Litwę, s. 35
- Bičkauskas – Gentvila I., 1863 metų sukilimas Lietuvoje, 284 P. Vilnius, 1858.
- Survila M. Ukmergės miesto ir Ukmergės apskrities istorijos apybraiža, 75 P., Ukmergė, 2004.
- Виленский временник. Книга 6, часть I, стр. 140, 1913 г.
- LVIA F. 378, PS 1863 m., B. 252 ir Jurgėla K. Lietuvos sukilimas 1862 – 1864 metais, 303 P. Bostonas, 1970.
- LVIA F.378, PS 1863 m., 1710.
- Jakubianiec – Czarkowska J. Powstanie 1863 roku w powiecie Świeńcianskim, str. 10, Świeciany, 1934.
- LVIA F.378, PS 1864 m., B. 1365.

Tęsinys kitame numeryje

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčiai - 600 metų

Trakų prefektas kun. Kazimieras Pukėnas

Vytautas ČESNULIS, TRAKAI

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia iš paukščio skrydžio. 2005 m. Danos Buinickaitės nuotr.

Kun. Kazimiero Pukėno gyvenimo aprašymui parengti daugiausia rėmėmės archyvuose saugomais dokumentais ir Vilniaus arkivyskupijos kurijoje esančia kunigo asmens byla; pastarojoje yra ir paties kunigo 1966 m. lapkričio 8 d. Nemenčinėje rašyta biografija.

Gimtinė, mokslas gimnazijoje ir universitete

Šaltiniuose yra netikslumų apie kunigo gimtinę. Pasak Joniškio (Molėtų r.) bažnyčios knygų (Mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius, fondas 342, klieriko asmens byla 15128; toliau – MAB, o skaičiai reikš fondo ir bylos numerius) gimimo ir krikšto metrikų išrašo, 1905 m. kovo 6 d. šioje bažnyčioje pakrikštytas Boleslovo ir Uršulės Petrėnaitės Pukėnų kūdikis Kazimieras, gimęs vasario 29 d. Inturkės parapijos Liepeliškių kaime. Išrašo tikslumą Vilniaus kurijos notaras patvirtinęs 1926 m. kovo 25 d., o nuorašo atitikimą originalui 1926 m. rugsėjo 28 d. patvirtino Vilniaus kunigų seminarijos rektorius J. Ušila. Apie tai, kad gimęs Liepeliškioje, jaunas klierikas 1926 m. rugsėjo 26 d. (MAB 318–26437) rašė autobiografijoje. Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos brandos atestato nuoraše gimimo vieta taip pat nurodyta Liepeliškiai. O Vilniaus arkivyskupijos kurijoje esančioje byloje rašoma, kad kunigas gimęs valstiečių nuomininkų šeimoje Lapinės kaime, Švenčionių parapijoje, nors tokio kaimo Švenčionių krašte nėra. „Lietuvių enciklopedija“ (Bostonas, t. XXIV) kunigo gimtinę klaidingai nukėlusį į Gramackų kaimą prie Švenčionių.

Nėgi stojant į kunigų seminariją ar vėliau niekam neužkliuvo jaunuolio gimtadienis – vasario 29 d.? Juk 1905-ieji nebuvo keliamieji metai nei pagal Julijaus, nei pagal Grigaliaus kalendorius! Ši Joniškio bažnyčioje padaryta klaida lydėjo kunigą visą gyvenimą. Apvalūs jubiliejai minėti dažniausiai kovo 1-ąją.

Kazimiero Pukėno vaikystė prabėgo dabartiniame Molėtų rajone. Vaikelis buvo dar visai mažas, kai tėvai, iš vienos vietos į kitą klajoję žemės nuomininkai, apsigyveno Novosiolkos viensėdyje (buv. Videniškių apyl.). Berniukas mokėsi dviejų kaimų pradinės mokyklos: iš pradžių vienerius mokslo metus rusiškoje mokykloje Girsteitiškyje, paskui per Pirmąjį pasaulinį karą Garšvenuose įsikūrusioje lietuviškoje mokykloje. Baigęs pradinę mokyklą prašė tėvų leisti į gimnaziją, tačiau trūko lėšų ir apie metus niekur nesimokė. Kai tėvai persikėlė į Gramackus prie Švenčionių, paauglys 1919 m. įstojo į Švenčionių lietuvių gimnazijos antrąją klasę. Lenkų valdžiai 1921 m. gimnaziją uždarius, perėjo į Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją. Gyveno Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto išlaikomame bendrabutyje. Gimnaziją baigė ir brandos egzaminus išlaikė 1926-ųjų gegužę. Egzaminai vyko lietuvių ir lenkų kalbomis. Gerai įvertintos tik religijos žinios, o visi kiti dalykai (lietuvių, lenkų, lotynų ir vokiečių kalbos, istorija kartu su mokslu apie Lenkiją, geografija, fizika su chemija, matematika) – patenkinamai. Nuo filosofijos propedeutikos (parengiamojo kurso) ir gamtos mokslų egzaminų atleistas. Tačiau valstybinė komisija pripažino K. Pukėną tinkamu aukštosioms studijoms. Egzaminų valstybinės komisijos pirmininkas Vilniaus universiteto dėstytojas daktaras Janas Otrembskis ir 6 komisijos nariai brandos atestatą pasirašė 1926 m. birželio 4 d.

Beje, gana daugelio XIX a. pabaigos ar XX a. pradžios lietuvių kunigų, išskyrus nebent Petrą Kraujalį, pažymiai progimnazijose ar gimnazijose nebuvo aukšti – daugiausia trejetai (pagal penkiabalę vertinimo sistemą). Tačiau iš to negalima daryti kategoriškos išvados, kad tie jaunuoliai būvę prasti mokiniai. Reikia turėti galvoje, kad ano meto rusiškose ar lenkiškose mokyklose besimokiusiems lietuviukams buvo nelengva reikšti savo mintis svetimomis kalbomis. Panašiai buvo ir kunigų seminarijose bei aukštosiose mokyklose. Dėstytojų ar profesorių kategoriška nuomonė apie klierikus ir studentus ilgainiui ne visada pasiteisindavo. Daugelio tų kunigų vėlesnė veikla įrodė, kad jie buvo gabūs ne tik Dievo žodžio skleidėjai;

ne vienas jų pasireiškė kaip pasaulietinių knygų gimtąja lietuvių kalba autoriai, publicistai, įvairių mokslo sričių specialistai.

1926 m. rugpjūčio 31 d. K. Pukėnas Vilniaus kunigų seminarijos rektoriumi parašė prašymą priimti jį į ketvirtą kursą. Prie brandos atestato nuorašo ir gimimo metrikų pridėjo Vytauto Didžiojo gimnazijos prefekto kun. Kristupo Čibiro raštą seminarijos valdybai. Pasak prefekto, gimnazijoje Pukėnas „kaip mokinys buvo pavyzdingo elgesio, pamaldus ir stropiai mokėsi religijos“. Todėl prefektas nematė jokių kliūčių jaunuolį priimti į kunigų seminariją.

Kadangi visa kunigų seminarija 1925 metais buvo įtraukta į Vilniaus Stepono Batoro universiteto Filosofijos-teologijos fakultetą, tad ir K. Pukėnas priimtas į to fakulteto pirmąjį kursą, atitikusį seminarijos ketvirtą kursą. Paskaitos ir kiti užsiėmimai studentams teologams vykdavo daugiausia kunigų seminarijos patalpose. Studentų klierikų atostogų ir kitus reikalus sprendavo seminarijos vadovybė. Minėtoje klieriko K. Pukėno asmens byloje yra per kelerius metus sukaupta įvairių rašytų dokumentų. Antai 1929 m. birželio 20 d. pažymėjime (už seminarijos rektorių jį pasirašęs kun. Valerijonas Meištovičius) nurodoma, kad seminarijos auklėtinis iki tų metų rugsėjo 26 d. 20 val. (!) išleidžiamas atostogų ir turi teisę nešioti sutaną. Pažymos dokumente liudija, kad nuo birželio 18 iki liepos 9 d. klierikas buvo Švenčionėliuose, nuo liepos 9 iki rugpjūčio 13 d. – Dieveniškėse, o nuo rugpjūčio 13 iki rugsėjo 26 d. – vėl Švenčionėliuose. Panašus pažymėjimas, galiojęs iki 1930 m. sausio 8 d. 20 val., išrašytas 1929 m. gruodžio 19 d. Iki 1932 m. sausio 8 d. dvejas trejas atostogas K. Pukėnas kasmet praleisdavęs Švenčionėliuose. Buvimą parapijose savo įrašais seminarijos pažymėjime patvirtindavo tų parapijų klebonai: Švenčionėliuose – kun. Ambraziejus Jakavonis. Pastarojo klebono 1931 m. kovo 3 d. teigiamas atsiliepimas apie K. Pukėną (Litterae testimoniales) yra MAB 318–1049.

Universiteto 1929–1930 mokslo metų egzaminų neišlaikiusių studentų sąrašė (MAB 318–34814) ketvirtakursis K. Pukėnas įrašytas kaip neišlaikęs kanonų teisės egzaminu.

O štai kai kurių dėstytojų atsiliepimai apie universitete besimokusį Pukėną: kun. P. Kraujalio 1930 m. gruodžio 11 d. nuomone – negabus, bet malonus; kun. Urmanovičiaus – giedojimui nelabai tikęs. Išlaikęs žiemos sesijos egzaminus, K. Pukėnas 1931 m. vasario 2 d. išventintas subdiakonu.

Voložino apskrities starosta (viršininkas) B. Vesiolovskis, išnagrinėjęs 26 metų klieriko K. Pukėno, gyvenusio Vilniuje, Tiltlo g. 12 ir kaltinamo sušaukus Lazdūnų kaime nelegalų susirinkimą, administracinės baudmės byla, 1932 m. sausio 30 d. pripažino, kad šis pažeidęs dar 1919 metais Lenkijos Rytų žemėms išleistus potvarkius; per tardymą tai įrodyta. Todėl starosta klieriką nubaudė 6 savaitėms arešto. Starostos sprendimas išsiųstas į Vilniaus kunigų seminariją, iš kurios Pukėnas jį gavo kovo 3 d. (yra pakvitavimas, MAB 342–40080). Tačiau apie ką tame nelegaliame susirinkime buvo kalbama ir pan., starostos sprendime nerašoma. Ta pačią dieną dėl nelegalaus susirinkimo sušaukimą Voložino starosta nuo kaltės ir baudmės atleido 23 metų Vilniaus klieriką Konstantą Molį. Ar K. Pukėnas ir K. Molis „nusikalte“ kartu ar atskirai, apie tai bylos dokumentuose nerašoma.

Universitetą K. Pukėnas baigė 1932 m., už darbą „Vytautas ir husitai“ gavęs magistro laipsnį. Birželio 29 d. išventintas kunigu. Pirmąsias mišias atlaikė Švenčionėliuose. Dar prieš išventinimą buvo sumanęs stoti į vienuolyną ir dėl to 1932 m. birželio 19 d. kreipėsi į metropolitą (MAB 318–1049). Tačiau vienuoliu netapo.

Prefektas Rakove. Studijos Liuvene

Universitetą baigęs naujakunigis paskirtas prefektu (kapelionu) į Rakovą Vileikos dekanate (dabar Baltarusijos Minsko srities Voložino rajonas). Tačiau ir būdamas už dešimčių kilometrų nuo gimtojo krašto, ryšių su juo nenutraukė, ypač su Švenčionėliais ir čia klebonavusiu A. Jakavoniu. Švenčionėliuose praleisdavo atostogas. Iš Švenčionėlių 1933 m. prašė celebrato (teisės laikyti mišias) beveik dviem mėnesiams – nuo birželio 26 iki rugpjūčio 20 d. – išvykti į Nepriklausomą Lietuvą. Laikraštis „Vilniaus aušra“ 1934 m. Nr. 9 rašė, kad Švenčionėlių parapijos Šv. Kazimiero draugijos skyrius, pirmiausia kunigų A. Jakavonio ir K. Pukėno rūpesčiu, pasistatė gražius namus. Ypač pasidarbavo visiems žinomas jaunas, pilnas gerų norų ir energijos, veiklus kun. K. Pukėnas. Namus rugpjūčio 12 d. pašventino Švenčionių dekanas D. Gailiušas. Pasak Antano Patacko (kn. „Kunigas Ambraziejus Jakavonis“, Trakai–Vilnius, 1993, p. 30), A. Jakavonis ir K. Pukėnas 1933 m. sustarė, kad du trečdalius statybos išlaidų padengs Jakavonis, vieną trečdalį – Pukėnas. Statybai vadovavo Pukėnas. Piniginės paramos jis mėgino ieškoti Nepriklausomoje Lietuvoje, bet aukų buvo surinkta labai mažai. Kun. A. Jakavonis 1934 m. iškeltas į

Eitminiškes, o Švenčionėlių liaudies namus lenkų valdžia 1936 m. uždarė kaip pavojingus statybos atžvilgiu, nors iškrausčius lietuvius jie tiko pasienio sargybos kareiviams apgyvendinti.

Arkivyskupas R. Jalbžikovskis pasktrė prefektą K. Pukėną klebono teisėmis administruoti Rakovo parapiją kun. Stanislovo Žuko atostogų metu nuo 1933 m. rugsėjo 14 d. iki spalio 1 d. Pukėnas prašė celebrato nuo 1934 m. liepos 19 d. iki rugpjūčio 2 d. išvykti į Varšuvą ir Čenstachavą. Nuo 1935 m. gegužės 7 d. iki 22 d. vėl ėjo Rakovo klebono pareigas. Gegužės 13 d. prašė arkivyskupijos priimti į katalikų bažnyčios globą schizmatikę (stačiatikę) Aleksandrą Niznioniek. Vilniaus ordinaras igaliojo prefektą panaikinti jai bažnyčios bausmes. Mat į stačiatikių tikėjimą perėjusi moteris buvo ekskomunikuota (MAB 3182–1960). Nuo 1935 m. liepos 22 iki rugpjūčio 24 d. iš Rakovo Pukėnas klebono pareigoms išsiųstas į Kaltanėnus pavaduoti atostogavusį kun. Nikodemą Vaišutį.

1935 m. rugsėjo 15 d. K. Pukėnas, jau kaip Žiūpronių (dabar Baltarusijos Ašmenos r.) prefektas, paprašė arkivyskupo duoti jam raštišką leidimą trejiems metams – nuo tų metų rugsėjo 27 d. iki 1938 m. rugsėjo 1 d. – išvykti į užsienį, į Liuveno (Leveno) miestą Belgijoje studijuoti Liuveno katalikų universiteto Socialiniame institute. Arkivyskupas išvykti leido ir išsiuntė celebratą, kurį reikėjo kasmet atnaujinti. Celebratas pirmiesiems mokslo metams galiojo iki 1936 m. rugsėjo 1 d. Vėliau jis atnaujintas 1936 m. lapkričio 5 ir 1937 m. lapkričio 21 d. prašymu.

1935 m. lapkričio 3 d. laiške Vilniaus arkivyskupui iš Liuveno K. Pukėnas dėkojo už leidimą išvykti į užsienį. Socialinių mokslų pradžia Belgijoje atvykėliui buvo sunkoka, nes, kaip paaiškėjo, jis buvo labai silpnas „prancūzas“ ir negalėjo suprasti kai kurių profesorių. Nuotaika pagerėjo susipažinus su kunigais studentais iš Lenkijos. Gyveno pensionate, kuriame jau rado tris studentus lenkus ir vieną vietinį (adresas: Liuenas, Notre Dame 27). Šalgygos panašios kaip ir Vilniuje: butas su išlaikymu per mėnesį kainavo apie 120 zlotų; tik ateityje pinigėlių trūks... Todėl prašė mišų stipendijos. Arkivyskupija lapkričio 7 d. atsakė, kad nei arkivyskupas, nei kurija padėti negali (MAB 318–1049).

Vytauto Didžiojo gimnazija. „Rytas“. Kariuomenės kapelionas

Grįžęs po studijų Liuvene 1938 m., K. Pukėnas dirbo kapelionu Vytauto Didžiojo gimnazijoje ir buvo paskirtas Vilniaus arkivyskupijos Lietuvių katalikų akcijos generaliniu sekretoriumi, bet pareikalavus Vilniaus vaivada L. Bocianskiui, lapkritį iš šių pareigų atleistas. Visus Lietuvių katalikų akcijos skyrius apskrįčių viršininkai uždarė; teko veikti nelegaliai.

Kapelionų E. Basio ir K. Pukėno rūpesčiu naujųjų mokslo metų proga Vytauto Didžiojo gimnazijoje 1938 m. rugsėjo 18 ir 19 d. surengtos trumpos rekolekcijos lietuviams gimnazistams ir lietuviškų pradinį mokyklų mokiniams. Sakyti pamokslai, klausyta išpažinčių. Per Vilniaus šv. Mikalojaus parapijos globėjo šventę – atlaidus gruodžio 11 d. iškilmingą sumą bažnyčioje, asistuojant diakonams ir klierikams, atlaikė kun. P. Bieliauskas, o K. Pukėnas pasakė pamokslą.

1939 m. vasario pradžioje šv. Mikalojaus parapijos salėje įvyko Vidaus misijų draugijos eilinis susirinkimas; kun. K. Pukėnas pasakojo apie mėginimus įvesti Lietuvoje krikščionybę, o kun. K. Čibiras kalbėjo apie tomis dienomis mirusio popiežiaus Pijaus XI santykius su Lietuva. Vasario 16-ajai pritaikytą pamokslą šv. Mikalojaus bažnyčioje K. Pukėnas pasakė per iškilmes šios šventės proga (pamaldas atlaikė P. Bieliauskas). Vasario 28 ir kovo 12 d. kunigai K. Čibiras, E. Basys ir K. Pukėnas vedė rekolekcijas šv. Mikalojaus parapijos Lietuvių katalikų akcijos mergaitėms. Vytauto Didžiojo gimnazijos vyresniųjų klasių moksleivių rekolekcijoms kovo 23–25 d. vadovavo K. Pukėnas. Birželio 11 d., sekmadienį, po Vilniaus krašto jaunimo išklausytų viešnagėn iš Nepriklausomos Lietuvos atvykusio vyskupo M. Reinio pamaldų Aušros Vartuose, apie 600 K. Pukėno ir E. Basio vadovaujamų jaunuolių aplankė Kalvarijų Kryžiaus kelią. Vakare jaunimas dalyvavo Meno ir literatūros draugijos surengtame vaidinime (vaidintos N. Gogolio „Piršlybos“), o pirmadienį aplankė žymesnes Vilniaus vietas ir kun. Petro Kraujalio kapą.

K. Pukėnas bendradarbiavo Vilniaus lietuvių katalikų spaudoje, rašė į kitus laikraščius („Kelią“, „Vilniaus rytoją“). Šalia tikrosios pavardės pasirašinėjo slapyvardžiais K. Kelkis, K. K-is ir kt. Į Vilnių siuntinėjo rašinius iš Liuveno. Pavyzdžiui, kun. Vincento Taškūno leistos ir redaguotos „Vilniaus aušros“ 1937 m. Nr. 11 išspausdintas didelis kun. K. Puikėno straipsnis „Sovchozai, kolchozai ir ūkininkai“. Jame bandyta parodyti komunizmo santykį su ūkininkija. Išvada: Tarybų Sąjungos kaime klestėjo baudžiavinis darbas. Gal išoriškai ir atrodo komunizmas gražiai, bet viduje yra supuvęs, nežmoniškas, vergija tik duodas, todėl nepasitiekėme jo gražiais žodžiais. Laikraščio

Kun. Kazimieras Pukėnas

Nr. 12 straipsnyje „Katalikų ūkininkų jaunimo suvažiavimas Louvaine“ – išpūdžiai iš Belgijos ūkiškojo jaunimo federacijos 10-mečio jubiliejaus, kai Liuveno miesto gatvėmis pražygiavo 20 tūkst. organizuotų jaunųjų ūkininkų katalikų.

Nuo 1932 m. K. Pukėnas veikė Vilniaus lietuvių švietimo draugijoje „Rytas“ ir šv. Kazimiero draugijoje, gynė lietuvių reikalus Vilniaus kurijoje. Vilniaus vaivada 1938 m. vasario 28 d. „Rytą“ uždarė. Tačiau draugija veiklos nenutraukė, veikė nelegaliai. Jos valdybos 1939 m. birželio 24 d. posėdyje perskaityti daugelio norėjusių pasilikti draugijoje žmonių prašymai, tarp kurių – K. Pukėno. Visuotiniame narių susirinkime birželio 25 d. į draugijos valdybą vietoj A. Petraičio buvo išrinktas K. Pukėnas (kartu papildomai į valdybą išrinktas pedagogas Marcelinas Šikšnys). Valdybos nariams birželio 27 d. posėdyje pasiskirsčius pareigomis, Pukėnas tapo draugijos sekretoriumi ir dalyvavo valdybos posėdžiuose iki 1940 m. sausio 10 d. imtinai (MAB 67–264/3). „Ryto“ valdybos posėdyje 1939 m. rugsėjo 2 d. išrinktas socialinio aprūpinimo skyriaus nariu (MAB 67–124/1).

Vilniui grįžus Lietuvai, „Ryto“ draugijai reikėjo persiorganizuoti, tarsi steigtis iš naujo. K. Pukėnas 1939 m. gruodžio 14 d. kreipėsi į Lietuvos Respublikos finansų ministrą, prašė nubraukti tariamą „Ryto“ skolą su procentais, neva atsiradusią, kai visą draugijos turtą savo žinion perėmė lenkų valdžia; draugijos steigėjų vardu prašė leisti jai toliau veikti mūsų Tėvynės labui. K. Pukėnas 1939 m. gruodžio 16 d. kreipėsi į vidaus reikalų ministrą (MAB 67–264/4). VRM Spaudos ir draugijų skyrius 1940 m. sausio 9 d. K. Pukėnui grąžino (rašta pasirašė draugijų referentas J. Kompaitis) steigiamos „Ryto“ draugijos įstatus ir prašymą, nes nebuvo pasirašytas 12 steigėjų ir nesumokėtas žyminis mokestis, prašyme nebuvo nurodytas draugijos steigėjų igaliojtinis, neaišku, kas prašymą pasirašė – Pukėnas ar Purėnas – ir t. t. Mat notaro Juozo Platakio 1939 m. gruodžio 16 d. patvirtintame draugijos statute buvo įrašytas Kazimieras Purėnas. J. Kompaitis 1940 m. vasario 22 d. „Ryto“ draugijos steigėjų igaliotinui K. Čibirui pranešė, jog vidaus reikalų ministras vasario 21 d. patvirtino draugijos įstatus ir leido jai veikti. Draugijos nariai buvo perregistruoti; K. Pukėnas į draugiją iš naujo įstojo 1940 m. kovo 8 d.

Baigiantis XX a. 4-am dešimtmečiui suaktyvinta katalikiškos organizacijos Katalikų akcija (Nepriklausomoje Lietuvoje ji vadinosi Katalikų veikimu) veikla. Jeronimas Cicėnas knygoje „Vilnius tarp audrų“ (Vilnius, 1993, p. 109) rašo: Kai remiantis Lenkijos vyskupo suvažiavimu nutarimu 1938 m. Vilniaus arkivyskupijoje buvo pradėta plėsti Katalikų Akciją, lietuviai arkivyskupui iškėlė sąlyga, kad būtų sudaryta atskira lietuviškoji referentūra. Arkivyskupas sutiko. Referentu buvo pasirinktas jaunas ir energingas Belgijoje mokslus gilinęs kun. K. Pukėnas.

Taigi prie Vilniaus katalikų akcijos instituto buvo įsteigtas Lietuvių katalikų akcijos referatas (sektorius). Vilniaus–Trakų ir Švenčionių apskrityse steigėsi Katalikų akcijos lietuviški skyriai, tačiau jie veikė neilgai: po poros mėnesių veto tarė Vilniaus vaivada, ir apskrįčių starostų sprendimu skyriai buvo uždaryti. Arkivyskupas K. Pukėną atleido iš pareigų. Vilniaus lietuvių laikraštis „Aidas“ apie tai pirmą kartą pranešė 1938 m. gruodžio 8 d. Nr. 73: Kun. K. Pukėnas, kaip lietuvis, jam pavestą darbą lietuvių tarpe atlikdavo sėkmingai. Iki šiol jau visoje eilėje parapijų jis yra suorganizavęs katalikiškai akcijai vesti Jaunimo Sąjungos skyrius – atskirai berniukų ir atskirai mergaičių. Antrą kartą apie K. Pukėną „Aidas“ parašė gruodžio 13 d. Nr. 75.

Tėsinys kitame numeryje

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčiai - 600 metų

Trakai–Agluona: tikėjimo ir dvasios piligrimystė

Švč. M. Marijos paveikslas Agluonos bazilikoje

Albertas Kreneuskis pradeda savo žygį

Ceikinių klebonas K. Vaičionis su broliu

„Vorutos“ pokalbis su Latvijos diplomatu Albertu Kreneuskiu, puikiai susipažinusi su Lietuvos istorija ir turinčiu Lietuvoje daug draugų. Albertas Kreneuskis dažnas svečias ir Trakuose, mons. Vytauto Pranciškaus Rūko namelyje, Birutės g. 6. Per Šv. Velykas su juo kalbėjomės pas mons. Vytautą Pranciškų Rūką. Svečias sutiko papasakoti apie tai, kas mus, lietuvius ir latvius, sieja

– Kaip diplomatas Lietuvoje pradėjau dirbti 1993 metais. Pasiūlymą dirbti Latvijos ambasadoje Lietuvoje daugiausia lėmė tai, kad mokėjau lietuvių kalbą. Priėmiau tai kaip malonią likimo dovaną. Dar nuo studijų laikų Lietuva buvo „mano“ šalis, čia turėjau ir turiu nemažai bičiulių. Daugiau kaip tris dešimtmečius mane sieja pažintis, norėčiau sakyti draugystė, ir su Trakų monsinjoru V. Rūku. Kadangi vaikystę praleidau Selijoje (Latvijos pietinė dalis ligi sienos su Lietuva Obelių–Biržų ruože), tad ir mano pirmoji užsienio kelionė buvo į Lietuvą – dviračių ir atlaidus Lukštuose.

Per trejus su puse metų, praleistų Lietuvoje, Trakuose radau jaukią oazę fizinėms ir dvasinėms jėgoms atnaujinti – nuostabi gamta, savita istorijos aura, vertingi pokalbiai su kunigu V. Rūku. Visuomet pabrėžiu, kad mano santykius su Lietuva lėmė ir lemia mūsų bendros baltiškos ištakos. Toks požiūris padėjo ir diplomatiniam darbe Lietuvoje.

– Kadangi kalbėsime apie Latgalą, prašyčiau ją pristatyti mūsų skaitytojams.

Latvijoje apie Agluoną daug rašoma, ji populiarinama, nes, be katalikų, pas Jus daug protestantų, evangelikų liuteronų, žinoma, sentikių ir rusų ortodoksų...

Agluonos bazilika

– Atskiras pokalbis galėtų būti apie rytų Latvijos regiono Latgalos (latv. Latgale) ir Lietuvos kai kuriuos bendrus bruožus. Latgala taip pat katalikiškas kraštas. Latgaliai spaudos draudimo metais kaip ir Lietuvoje katalikai kovojo už savo kalbą, raštą, priešinosi pravoslavų invazijai ir t. t. Šiuo atžvilgiu negestantis švyturys buvo Agluona – Latvijos tuometis ir dabartinis katalikybės ir krikščioniškos kultūros centras. Agluoną drįsčiau pavadinti netgi Trakų seserim. Gražioje vietoje, prie ežerų. 1700 metais iš Trakų atvykę dominikonai Agluonoje įkūrė vienuolyną ir pastatė pirmą medinę bažnyčią, bet vėliau ji sudegė. Apie 1780 metus sudegusios bažnyčios vietoje pastatė mūrinę – lygiai tokią pat kaip Trakuose, ji buvo skirta Dievo Motinos garbei. Panašumas buvo išlaikytas ir bažnyčios interjere. Iš Trakų į Agluoną dominikonai atgabeno ir Trakų Švč. Mergelės Marijos paveikslą dublikatą. Pasak kai kurių šaltinių, Agluonoje galėjo būti palaidotas pirmasis baltų karalius Mindaugas, 1263 metais kartu su sūnumis Rukliu ir Rupeikiu, nužudytas Agluonos apylinkėse.

Vėliau prie bažnyčios buvo atidaryta biblioteka, kunigų seminarija, mergaičių ir berniukų gimnazijos. 1980 metais popiežius Jonas Paulius II Agluonos bažnyčiai suteikė Bazilikos titulą, o 1993 metų rugsėjį popiežius pats apsilankė šioje Bazilikoje. Jos rūsyje perlaidoti iš Rygos atvežti Latvijos kardinolo J. Vaivodo ir iš Belgijos atgabenti vyskupo B. Sloskano palaikai. Bazilikos šventoriuje telpa apie pusę milijono maldininkų. Pavyzdžiui, 2000 metais rugpjūčio 15 dieną – Švč. Mergelės Marijos į Danguį ėmimo šventėje (Žolinė) dalyvavo apie 450 tūkst. maldininkų. Ypač išpuodingas reginys – rugpjūčio 14 d. prieš vidurnaktį einamas Kryžiaus kelias, kuriame dalyvauja iš visų Latvijos kampų atvykusieji maldininkai, tarp jų ir keletas tūkstančių piligrimų – pėsčiųjų.

– Kas atviliojo Jus į Lietuvą ir į Trakus, kaip viskas prasidėjo? Kas sieja Latvijos Latgalę ir Trakus. Kaip sumanėte tokį originalų piligriminį žygį iš Trakų į Agluoną? Prisiminkime, kaip viskas prasidėjo Trakuose?

– Savo charakteriu esu „keliaujantis“ žmogus. Dviračiu apkeliauju Lietuvą, Estiją, jos salas Baltijos jūroje, tris savaites „myniau pedalus“ Kaukaze, tiksliau – Gruzijoje. Penkis kartus dalyvavau Sausio 13-osios aukoms skirtame bėgime Antakalnio kapinės–TV bokštas. Baigiantis mano kadencijai Lietuvoje kilo sumanymas grįžti namo į Latviją pėsčiomis, taip tarsi pratešiant savo diplomatinę misiją, taip sakant, tautos diplomatijos būdu... Pirmiausia – kelionė man turėjo būti tarsi malda už mūsų ištremtųjų, kare ir pokario metais žuvusiųjų aukas, už nepriklausomybės atgavimą bei mūsų šalių ateitį, tai turėjo būti ir tam tikra išpažintis man pačiam tik, žinoma, pažado užtikri-

nimas... Nusprendžiau, kad piligriminis kelias turėtų prasidėti Trakuose ir pasibaigti Agluonoje. Trakų klebono V. Rūko palaimintas, seno draugo, dabar Vilniaus Vytautų klubo prezidento, V. Paulaičio iki Vilniaus palydėtas, 1996 m. rugpjūčio 8-osios popietę pradėjau savo žygį...

Šešias dienas trukusi kelionė, aišku, buvo kupina išpūdžių, nes aš keliauau ne tik kojomis, bet ir akimis, ausimis ir širdimi.

– Iš Jūsų pasakojimo labai įstrigo nakvynė Ceikiniuose (Ignalinos r.) pas kleboną Kazimierą Vaičionį. Prašyčiau apie tai papasakoti.

– Mielai prisimenu Ceikinius, kur susipažinau su labai taurios sielos ir stipros dvasios žmogumi kunigu tremtiniu a. a. K. Vaičioniu. Dar šiandien ausyse tebeskamba jo gyvas pasakojimas apie savo gyvenimą – apie gimnazijos, seminarijos metus, apie kalėjimą įvairių kategorijų (režimų) lageriuose, apie persekiojimus po tremties. Rimtų filosofinių ir moralinių išvadų pasidariau iš to ilgo pokalbio. Buvau sutrikęs ir kartu nustebęs, kaip, kartais, žmogus apskritai, o kunigas Vaičionis konkrečiai galėjo tiek daug ištverti ir po nežmoniškų išbandymų sugebėti neprarasti gerumo, orumo, energingumo ir net gražaus humoro. Pavadinau jį „nenugalėtasis lietuvis“, o jis man „atsakė“ perskaitęs paties iš latvių kalbos išverstas eiles. Įdomu, kur dabar tas sąsiuvinys, kaip būtų gerai jį surasti...

Ryte, po mišių, klebonas lydėjo mane Ceikinių gatvės link. Gatvėje susitikome judrią, truputį išsraudusią parapijietę. Sustojom. Ji tarė: „Garbė Jėzui Kristui! Kunigėli, kaip Jūsų sveikata?“ K. Vaičionis, kaip geras aktorius, išlaikęs pauzę, švelniu, gal kiek ironišku balsu atsakė: „Aišku, kad blogesnė už tavo...“

Jau atsisveikinęs su klebonu pagalvojau – vien tik dėl tokios pažinties buvo verta keliauti.

Po keleto metų, važiuodamas automobiliu, netyčia išjungiau radiją. Žiniose pranešė, kad „vakar mirė Ceikinių parapijos klebonas K. Vaičionis...“ Deja, dar neturėjau progos aplankyti Jo kapų...

Kelionės metu aš neturėjau nei palapinės, nei miegmaišio. Maniau – man priimtinos visos sąlygos, kaip bus, taip. Pėsčianti per Aukštaitiją – vienas malonumas. Aišku, reikia vengti asfaltuotų, „ūžiančių“ trasų. Baigėsi trečioji kelionės diena. Net nepajutau, kad jau temsta. Reikėjo dairytis nakvynės. Namų nematyti. Paskui išgirdau iš vaikystės pažįstamą melžiamo pieno garsą. Nedrąsiai priėjau prie moters, papasakoju, kas esu, pasidomėjau dėl nakvynės. Maloniai nustebau, kai šeimininkai patikėjo manimi, visiškai nepažįstamu vyriškiu ir pasiūlė lovą „gryčioje“. Atsisakiau, paprašiau nakvynės daržinėje ant šieno, priminiau, kad esu nerūkantis. Buvau sujaudintas, kai anksti rytą prie daržinės durų suradau stiklainį pieno,

duonos, sūrio. Kaip gera prisiminti gerus žmones: „Ačiū Jums“...

– Kaip įveikėte Lietuvos–Latvijos valstybinę sieną, kokie nuotykių Jūsų laukė?

– Tuoj už Zarasų, prie Lietuvos–Latvijos sienos prisistačiau lietuviui pasieniečiui, padaviau savo diplomatinę pasą, pasiteiravau, kaip sekasi tarnyba. Apžiūrėjęs mano pasą, pasienietis paprašė parodyti ir vairuotojo pažymėjimą. Atsakaiu, kad neturiu nei pažymėjimo, nei mašinos, esu pėstininkas. Aišku, pasienietis nustebė, dar kartą patikrino pasą ir atsisveikindamas prisipažino, kad pirmą kartą susidūrė su tokiu atveju, kai diplomatas kerta sieną pėsčiomis...

Ilgiau užtrukau Latvijos pusėje. Pasienietį pasveikinau Latvijos himno pirmais žodžiais „Dievs, svētī Latviju! (Dieve, palaimink Latviją) ir paklausiau, ar aš galiu įeiti į Latviją. Nedelsiant paklausau jo reikalavimui ir pateikiau pasą. Pastebėjau, kad pasienietis sutriko. Girdžiu, vyksta telefoninis pokalbis su viršininku – čia vienas su diplomatinio pasu pėsčiomis prašosi į Latviją. Pagaliau buvau Gimtinėje. Papasakojau pasieniečiams ir muitininkams apie savo piligriminę kelionę. Muitininkų abejingumas mano kelionės išpūdžiams dingio, kai paraginau juos kasmet aplankyti Agluoną ir neužmiršti prieiti išpažinties...

– Kaip jautėtės Agluonoje nukeliavęs apie 300 km? Ką sakė vietos klebonas ir parapijiečiai?

– Rugpjūčio 14-osios priešpietį pasiekiau Agluoną. Saulė, šiltas ir švarus kaip Trakų ežerų vanduo. Prie ežero jau atvykę piligrimai iš Ventspilio, kartu su Rygos katalikų gimnazijos auklėtiniais – prancūzų jaunimas. Nusiėmiau tik kuprinę, su visa apranga ir alyne nėriau į vandenį. Sulaukiau plojimų. Paskui vienas iš piligrimų prisipažino, pamanęs, kad man kelionės metu kažkas su galva atsitikė... Po poros valandų jau išdžiūvusiais švariais drabužiais buvau prie Bazilikos, ten netikėtai sutikau dabartinį Liepojos vyskupą dominikoną Lapelį: „Aš jau girdėjau apie Tavo kelionę“. Nepasidomėjau, kas jam apie tai pranešė. O 10 valandą vakare Bazilikos šventoriuje prasidėjo Kryžiaus kelias...

– Ar norėtumėte pakartoti tokį piligriminį žygį?

– Kai dėl kelionių ateityje, galiu tik pakartoti – niekada nesakyk „ne“. Kai kurie sumanymai jau gimsta. Pažiūrėsim.

Visų trakiškių vardu dėkoju už pokalbį.

Kalbėjosi Gražina ZALECKYTE ir Juozas VERCINKEVIČIUS
Autoriaus nuotr.

Laisvės kovų istorija

Gintaras LUČINSKAS, Alytus

Pradžia Nr. 23

1922 m. gegužės 11–12 d. Punsco valsčiuje lenkai prievarta ėmė lietuvių jaunuolius į savo kariuomenę ir vežė juos į Suvalkus.

1922 m. gegužės 12 d. Grickavos vienkiemyje (Kapčiamiesčio vls.) 3 lenkų partizanai, reikalaudami 3000 lenkiškų markių, sumušė ir apiplėšė Tamošių Zakavičių ir 2 jo sūnus bei nusivare juos už demarkacijos linijos į lenkų pusę perdavė policijai, kuri vertė rašytis už Lenkijos respubliką.

1922 m. gegužę Punsco valsčiuje ginkluotas lenkų kareivis apiplėšė (atėmė 6000 auksinų) ir nušovė Šilainių kaimo gyventoją Joną Ivošką.

1922 m. birželio 2 d. Punsco miestelyje gaisro metu lenkų žandarai apiplėšė V. Valinčiūtę.

1922 m. birželio 3 d. neutralios zonos lietuvių milicininkai ir šauliai iš kelių pusių puolė lenkų partizanus, esančius Bugiedos, Varviškės ir Sventijansko kaimuose. Kaimai buvo užimti, žuvo keli lenkų partizanai.

Prieš Varviškėje įsitvirtinusių lenkus kovojo lietuviai partizanai ir šauliai. 1922 m. pavasarį prie Seirijų IV milicijos nuovados buvo suorganizuotas specialus dalinys, nukreiptas prieš lenkų partizanus. Į šį dalinį paskirta vyrų ir iš kitų Lietuvos apskričių. Susidarė 80 milicininkų būrys, kurio nuovados viršininku paskirtas Jasinauskas. Dalinys buvo dislokuotas Guroniu, Menciskės ir Žvirklių kaimuose, iš kurių būriais po 20 vyrų buvo siunčiami žvalgybininkai, patruliuojama, kad lenkai negalėtų taip siautėti.

1922 m. birželio 17 d. Kapčiamiesčio girioje lenkai apsupo lietuvių šaulį Juozą Slaviką (18 m.). Šis vyras narsiai gynėsi prieš jį iš visų pusių puolančius 18 lenkų. Baigęs turėtus 200 šovinių ir įklimpęs pelkėje, jau sunkiai sužeistas pateko į lenkų rankas. Šie užnėrė jam ant kaklo virvę, perdūrė krūtinę ir kirviais sudaužė galvą; nuo lavono nutraukė drabužius, nunešė kankinio kūną prie Nemuno ir užkasė. Lietuviai J. Slaviko palaikus po kelių dienų surado ir birželio 24 d. iškilmingai palaidėjo Šventėžerio kapinėse (J. Slavikas 1931 m. buvo apdovanotas Šaulių žvaigždės ordinu – aut. past.).

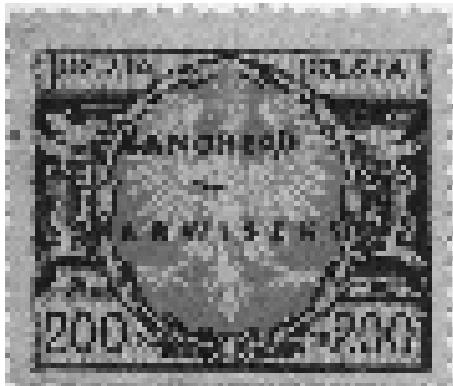
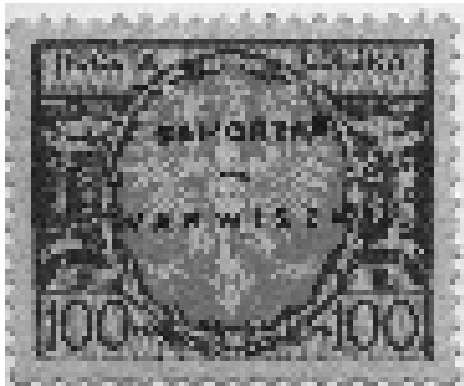
1922 m. liepos 14 d. prie Sventijansko (Šventajonių) kaimo (Leipalingio vls.), atvykęs su korespondento užduotimi, lenkų partizanų nušautas dzūkų poetas, žurnalistas, visuomenės veikėjas, Lazdijų pradinės mokyklos mokytojas ir šaulys Petras Mockevičius (spaudoje pasirašinėjęs Mokkaus, Diemedėlio slapyvardžiu) (P. Mockevičius 1931 m. buvo apdovanotas Šaulių žvaigždės ordinu – aut. past.).

1922 m. liepos 29 d. Kapiniškių kaime (Merkinės vls.) lenkų kareiviai nušovė Balį Krušą.

1922 m. rugpjūčio 13 d. ir vėliau, Punsco valsčiuje lenkai gaudė lietuvių vyrus ir vežė į Suvalkus, kad stotų į Lenkijos kariuomenę.

1922 m. rugpjūčio 15 d. Norkūnų kaimą (Leipalingio vls.) puolė Stabingio vadovaujami lenkų partizanai, bet gyventojai juos atrėmė ginklu.

1922 m. rugpjūčio 16 d. Vaičiuliškių kaime (Punsco vls.) lenkų žandarai suėmė Vincą Savicką ir jo senus tėvus, išgabeno juos į Suvalkų kalėjimą, iš kurio po kelių dienų paleido už 3000 lenkiškų

Pašto ženklai

markių išpirką.

1922 m. rugpjūtį lenkų partizanai užpuolė Žvirklių kaimą (Kapčiamiesčio vls.), išžudė visą Paleckių šeimą.

1922 m. rugsėjo 10 d. didesnės vietinės lietuvių ginkluotos pajėgos (milicininkai ir šauliai), ginkluotos kulkosvaidžiais ir granatomis, puolė patį Varviškės kaimą, kautynės truko visą pusdienį. Varviškės kaimo paimti nepavyko, nes jį saugojo Nemunas iš vienos pusės, o iš kitos – stipri lenkų kariuomenės ugnis. Kautynių metu kilo gaisras, ir pusė Varviškės kaimo sudegė. Tą dieną lenkai pagavo vieną šaulį, kurį kankino ir, nusivare į Arečkų kaimą, užbadė mirtinai, paskui užkasė šlapijoje vietoje.

1922 m. rugsėjo 5 d. Paliepio kaime (Kapčiamiesčio vls.) Stabingio vadovaujami lenkų partizanai sumušė ir apiplėšė eiguilį Paliūtį.

1922 m. rugsėjo 9 d. Stabingio vadovaujami lenkų partizanai antrą kartą puolė Norkūnų kaimą (Leipalingio vls.), bet gyventojai ginklu puolimą atrėmė.

1922 m. rugsėjo 23 d. Bugiedos kaime vyko patruliuojančių milicininkų susišaudymas su lenkų partizanais. Žuvo vienas lenkų partizanas.

1922 m. rugsėjo 29 d. Stabingio vadovaujami lenkų partizanai Žvirklių kaime (Kapčiamiesčio vls.) nužudė ūkininką Antaną Jurkonį ir jo žmoną Mortą, sunkiai sužeidė jų sūnų milicininką Motiejų Jurkonį bei išsigabeno visą jų turtą.

1922–1923 m. lenkai Varviškės kaimą sustiprino iškase fortifikacinius punktus. Įtvirtinimai buvo padaryti karine prasme tiesiog meistriškai: su geromis pozicijomis apšaudyti apylinke, kulkosvaidžių lizdais, susisiekimo grioviais ir pan. Tokiomis sąlygomis lenkų partizanų siautėjimams nebuvo galo. Prasiveržę pro lietuvių užtvartas, jie pasiekdavo vis tolimesnes apylinkes, net ir už neutraliosios zonos ribų. Lenkai lietuvių sargybų užtvartas puldavo kuopos dydžio pajėgomis, apsiginklavę šautuvais, kulkosvaidžiais, kardais.

1922 m. spalio 7 d. poručiko Pilewskio-Chmūros vadovaujami lenkų partizanai, apie 80 žmonių, persikėlę per Nemuną ties Sventijansku, naktį

užpuolė Guronių kaimą (Leipalingio vls.). Vyko žiaurios kautynės. Abiejose pusėse buvo nukautų ir sužeistų. Kovoje žuvo lietuvių milicininkai Jurgis Janulevičius, Aleksandras Likumavičius, sunkiai sužeistas Vaitiekus Maknevičius (Vilkaviškio apskrities milicininkas) vežamas į Kapčiamiestį mirė, sužeisti sargybos viršininkas Adolfas Daunora ir milicininkas Juozas Latoža. Lenkai išsivedė ir nužudė Kazį Visocką; Vaišnoraite, dar kelis gyventojus sunkiai sužeidė; sumušė Vaišnorius, Adomą Saltoną ir dar daug kitų, o kaimą apiplėšė – pagrobė arklus ir geresnius daiktus.

Netrukus po šių įvykių 6 lietuvių milicininkai Bugiedos kaime puolė lenkų partizanus (Leipalingio vls.), padarė jiems nuostolių ir paėmė ginklų. Tačiau gana ilgai lietuvių pastangos nebuvo sėkmingos: lenkai pralisdavo pro užtvartas ir lietuvių užnugaryje rengdavo diversijas. Pozicinių mūšių nebūdavo. Partizanams buvo pavojingiau negu reguliariosios kariuomenės kariams, nes lenkai mūsų partizanų į nelaisvę neimdavo... Pagavę labai kankindavo, gyvų nepaleisdavo. Nužudyta nemažai lietuvių. Plėšimai, žudynės kartojosi beveik kasdien. Nepakeldami tokio teroro ir norėdami apsiginti, kaimų gyventojai aktyviai būrėsi į partizanų, šaulių būrius.

1922 m. spalio 9 d. Norkūnų kaimą (Leipalingio vls.) trečią kartą puolė Stabingio vadovaujami lenkų partizanai, bet gyventojai buvo atremti.

1922 m. spalio 26 d. Norkūnų kaimą (Leipalingio vls.) vėl puolė lenkų partizanai. Užpuolimo metu sunkiai sužeistas jų vadas Stabingis, kuris po kelių dienų mirė.

1922 m. lapkričio 25 d. apie 20 lenkų, apsirengusių civiliais drabužiais, užpuolė Veprių kaimą (Punsco vls.) ir prisiplėšė daug gyventojų turto pasitraukę į lenkų pusę.

1922 m. lapkričio 29 d. būrys lenkų partizanų užpuolė apiplėšė Menciskės kaimą (Kapčiamiesčio vls.), visus gyventojus sumušė.

1922 m. gruodžio 3 d., 4 val. ryto, apie 100 lenkų partizanų, vadovaujamų poručiko Pilewskio-Chmūros, apsirengusių civiliais drabužiais, užpuolė Kučiūnų bažnytkaimį ir nužudė 7 asmenis: partizanus Martyną Petravičių (18 m.) (M. Petravičius 1931 m. buvo apdovanotas Šaulių žvaigždės ordinu – aut. past.) ir Tarasą Fiodorovą (22 m.) (T. Fiodorovas 1931 m. buvo apdovanotas Šaulių žvaigždės ordinu – aut. past.), ūkininkus Augustą Laurukonį (50 m.), Vincą Ramanavičių (40 m.), Petrą Kazlauską (40 m.), Vincą Sirutį (27 m.), Juozę Karkliūnienę (Karaliūnienę ?); 3 sunkiai sužeidė – Vladą Počiukonį (25 m.), Tomą Počiukonį (45 m.), Vincą Jokubauską (28 m.), o lengvai sužeistų buvo apie 30. Išplėšė valsčiaus raštinę, sunaikino daug vidaus pasų ir dokumentų. Įsiveržė į kleboniją, sumušė kun. Juozą Galecką, paėmė jo turtą ir išsivare į Seinus, kur jį ilgai tardė ir kankino. Plėšikai pagrobė dvyenis arklus, pakinktus ir vežimus, daug drabužių, pinigų, vertingų daiktų.

1922 m. gruodžio 6 d. iš Druskininkų persikėlę per Nemuną 25 lenkų žandarai ir kareiviai apiplėšė Liesnos malūną (Liškavos vls.), sumušė darbininkus.

1922 m. gruodžio 12 d. lenkų žandarai ir kareiviai iš Druskininkų vėl puolė Liesnos malūną, po to Mizarų kaimą (Leipalingio vls.), sumušė ir apiplėšė Krencėvičiaus ir Jurkonio šeimynas, o M. Krencėvičių ir du jo sūnus bei A. Jurkonį ir du jo sūnus Jurgį ir Antaną išsivedė į Druskininkus. Po penkiolikos dienų visi buvo paleisti, tik Antanas Jurkonis išgabentas į Gardino kalėjimą.

1922 m. gruodžio 21 d. Trakiškių kaime (Punsco vls.) lenkų kareiviai sumušė ir suėmė K. Cibulskį ir Joną Staškevičių. Jie buvo paleisti, kai giminės atidavė po avį už kiekvieną vyrą.

1922 m. pabaigoje lenkai puolė lietuvių karinę sargybą tarp Kapčiamiesčio ir Leipalingio.

1923 m. sausio 11 d. perrengti lenkų kareiviai puolė Gerdašių kaimą (Leipalingio vls.) ir apiplėšė gyventojus.

1923 m. sausio 16 d. apie 20 lenkų partizanų užpuolė Kalvių kaimo (Kapčiamiesčio vls.) gyventojus, paėmė nelaisvėn milicijos sargybos viršininką Žuką, išsivedė už kaimo ir sušaudė, o kitą policininką sunkiai sužeidė.

1923 m. sausio 25–26 d. apie 13 lenkų raitelių puolė už 7 km pietų rytuose nuo Kučiūnų esantį Sapiegiškių kaimą (Kučiūnų vls.). Jie sumušė gyventojus, į Martyno Matulevičiaus namą imetė

granatą sužeidė ten buvusią merginą, paėmė du vežimus įvairių daiktų ir išsivedė 6 arklus, o kaimą sudegino. 1923 m. vasario 15 d. toks pat likimas ištiko ir Vaikštėnų kaimą.

1923 m. sausio 28 d. apie 60 lenkų partizanų ir kareivių su kulkosvaidžiais puolė Gerdašių kaimą (Leipalingio vls.), kuriame buvo 20 lietuvių milicininkų. Po kelių valandų kovos lenkai pasitraukė su 3 sužeistaisiais, kurie vėliau mirė. Lietuviai nuostolių nepatyrė.

1923 m. sausio 30 d. lenkų partizanai apiplėšė Guronių kaimo (Leipalingio vls.) gyventojus.

1923 m. sausio 31 d. apie 100 lenkų kareivių civiliais rūbais vėl užpuolė Gerdašių kaimą (Leipalingio vls.), apiplėšė ir sumušė gyventojus, nužudė Antaną Būdėlį. Lietuvii milicininkai, negalėdami atsilaikyti, buvo priversti pasitraukti.

1923 m. sausio 31 d. perėję per Nemuną iš Druskininkų, lenkai užpuolė Mizarų kaimą (Leipalingio vls.).

1923 m. vasario 4 d. Paliepio kaimą (Kapčiamiesčio vls.) užpuolė lenkai ir apiplėšė visus gyventojus, o vieną lietuvių sargybinių nusivedė į Varviškę, iš kur kitą dieną be drabužių ir šautuvo paleido.

1923 m. vasario 5 d. Diržų kaime (Leipalingio vls.) persirengę lenkų kareiviai apiplėšė gyventojus.

1923 m. vasario 8 d. persirengę civiliais drabužiais lenkų kareiviai užpuolė Mizarų kaimą (Leipalingio vls.), sumušė seniūną Mykolą Vailionį ir dar kelis gyventojus, visus apiplėšė.

1923 m. vasario 8 d. lenkų kareiviai, iš Druskininkų persikėlę per Nemuną, užpuolė Liesnos malūną, o vėliau – Baltašiškes kaimą (Liškavos vls.), muše ir plėšė žmones, sunkiai sužeidė Andriulionį.

1923 m. vasario 8 d. apie 20 civiliais persirengusių lenkų kareivių užpuolė Uciekos dvarą (Merkinės vls.), smarkiai sumušė ir apiplėšė šiuos gyventojus: Tadą Sinkevičių, Aleksandrą Radeckį, Joną Baltuškonį, Jovaišą (61 m.), bei persivedę per demarkacijos liniją netoli Žiogelių kaimo nušovė mokytoją šaulį Juozą Bloznelį (J. Bloznelis 1931 m. buvo apdovanotas Šaulių žvaigždės ordinu – aut. past.).

1923 m. vasario 11 d. lenkų kareiviai apiplėšė Krivonių ir Buteliznos (Leipalingio vls.) kaimų gyventojus.

1923 m. vasario 12 d. apie 34 lenkų partizanai, ginkluoti dviem kulkosvaidžiais užpuolė Pazapsių kaimą (Kučiūnų vls.), apiplėšė ir sumušė Zigmą Šermukšnį ir žmoną, Martyną Magalengą, Vincą Vilkėlį, Antaną Plytniką, Petrą Goberį, Antaną Miškėlį, Zalmoną Verbolskį.

1923 m. vasario 17 d. lenkai užpuolė Lipliūnų kaimą (Leipalingio vls.) ir apiplėšė visus gyventojus.

1923 m. vasario 20 d. Kmieliavos kaime (Leipalingio vls.) lenkai užpuolė ir apiplėšė Juozą Šerkšnį, Antaną Grauželį ir kitus.

1923 m. vasario 22 d. Kalvių kaimą (Kapčiamiesčio vls.) užpuolė 30 lenkų, ginkluotų kulkosvaidžiais, apiplėšė gyventojus: Mendelį Galveldą, Joną Burbą, Vincą Ramanauską, Petrą Plytniką, Juozą Sukacką, Joną Mičiulevičių, Petrą Lukoševičių, Jokubą Šekšnių, sužeistas Aronas Kavolskas.

1923 m. vasario 25 d. Krivonių kaimą (Leipalingio vls.) užpuolė lenkai ir apiplėšė gyventojus.

1923 m. vasario 25 d. lenkams užpuolus Menciskės kaimą (Kapčiamiesčio vls.), gyventojai puolimą atrėmė.

1923 m. vasario 26 d. Udininkų kaimą (Lazdijų vls.) užpuolė 40 lenkų kareivių ir apiplėšė gyventojus: Motiejų Macinkonį, Matą Kasiulionį, Juozą Mikalonį, Joną Bartniką, Miką Žukauską.

1923 m. vasario 27 d. lenkų partizanai užpuolė ir apiplėšė Dulgininkų kaimo (Leipalingio vls.) gyventojus, bet iš jų pagrobta turtą atėmė subėgę aplinkinių kaimų gyventojai.

1923 m. vasario 27 d., apie 5 val. ryto, 150 ginkluotų lenkų būrys iš Varviškės ir Druskininkų su trim kulkosvaidžiais užpuolė Didžiasalio kaimą (Leipalingio vls.), apiplėšė gyventojus ir nušovė 3 ūkininkus: Praną Mikelionį (60 m.) ir Povilą Šacikauską (90 m.), J. Urbą, sužeisti Petronėlę Mikelionitę (20 m.), Marijona Lazanskaitę (20 m.), Viktoras Prapiestis ir šaulys Antanas Ivanauskas.

Tęsinys kitame numeryje

P. Vitkausko kapas

Slaptųjų protokolų idėjinės ištakos

*Romualdo Ozolo pranešimas konferencijoje „Baltijos kelias – laisvės kelias“
2009 m. gruodžio 4 d. Seimo Kovo 11-osios salėje*

Romualdas Ozolas

2008 metų vasarą viešojoje erdvėje šmėstelėjo ir vėl dingo labai įdomi sąvoka – *pasauliui nebatina valstybė*. Nemanau, kad ji išimta iš apyvartos, kaip daroma su kokia eurui nebereikalinga nacionaline valiuta. Labiau tikėtina, kad su turinio apibrėžimu ir vartojimo atvejų aprašymu ji padėta į koki slaptosios informacijos seifa.

Įtakingas JAV dienraštis „The Wall Street Journal“ lapkričio pradžioj išspausdino straipsnį „Ribentropo–Molotovo dujotiekis“, taip pavadindamas „Šiaurės srovę“ („Nord Stream“) – dujotiekį per Baltijos jūrą.

Lietuvoje nedaug kam kėlė abejonių, kad dujų vamzdis per Baltijos jūrą yra geopolitinis riboženklis, moderni, šių laikų dviasį atitinkanti demarkacijos linija, nubrėžta tų pačių Aukštųjų susitarančių šalių, kaip kažkada pagal tokią pat stipriojo teisę, tik apiformintą to meto terminija, buvo nubrėžta Stalino ir Hitlerio Europos padalijimo riba.

Žinoma, „Šiaurės srovę“ gali nereikšti, kad Lietuva ir kitos Baltijos rytinės pakrantės šalys tapo „pasauliui nebebūtinomis valstybėmis“ lygiai taip pat, kaip Molotovo ir Ribentropo pakto slaptieji protokolai nereikšė, kad po penkerių metų Lietuva tebebus Ostlandas, o po penkiasdešimtys – tarybinė socialistinė respublika. Bet gali ir reikšti. Jeigu bus pakankamai sutinkančiųjų.

Nesutinkantieji turėtų pasiremti kuo nors, kas bent jau jiems patiems būtų itin tvirta ir akivaizdu. Esama dviejų tokių atramų – filosofijos ir istorijos. Pirmoji teikia principus, kurių galima laikytis net gyvybės kaina, antroji – faktus, leidžiančius net ir praktiniam protui konstruoti analogijas ir projekcijas. Ir filosofija, ir istorija šiandien iš intelekto disciplinų baigiamos paversti erudicijos ar net literatūros žanrais: principai skelbiami esą mąstymo akligatviais, o istorija – daugiau ar mažiau įtikinamais ir sėkmingais asmeniniais pasakojimais.

Kad ir kaip šios disciplinos būtų bandomos diskredituoti, vargu ar kas (bent jau tydomis) nesiremia daugelį teorijų maitinančiu požiūriu, kad šių dienų Europa prasideda su anglų ir prancūzų

revoliucijomis. Mums svarbu ne tiek jų skirtybės, kiek laiko subrandintas siekimas rasti visuomenės didžiūmos, arba daugumos, protingo atstovavimo būdą bei strategines idėjas. XVIII amžius tokias išgrynino, o Didžioji prancūzų revoliucija suformulavo. *Laisvė, lygybė, brolybė* iki pat šių dienų yra Europą idėjiškai valdančios, kad ir kaip įvairiai būtų interpretuojamos, mūsų gyvenimo būdo pamatinės nuostatos. Jos yra pradžia to Europos idėjinio vienijimosi, *idėjų ir ideologijų Europos*, kuria tolydžio tampa buvusį tikėjimų ir bažnyčių Europa. Civilinė Europa kuriama su tokia valia ir tikėjimu kuriamąja idėjos galia, kad jos vardan galima giljotinuoti ne tik karalių Saule, bet ir patį giljotinuotoją, net jeigu jis – Robespjeras.

Didžiosios prancūzų revoliucijos pamatinės idėjos buvo dar abstrakčios. Jos praktiškai žmogui šaltos ir nesuprantamos. Netgi pats Dievas kažkada turėjo pasaulin paleisti sūnų, kad parodytų savo tikrumą, savo buvimą apskritai.

Trys didžiosios Prancūzų revoliucijos idėjos: *laisvė* – kiekvienos kūrybos ištaka, *lygybė* – protingas jos išskleidimas ir *brolybė* – doras kūrybos vaisių pasidalijimas, – tobula sekuliarizuota trejbė.

Tačiau kas yra realusis veikiantysis subjektas? Kas ir kaip šias idėjas įdaiktina ir išveda į tą protingumą, kuris būtų ne napoleoniška šėlionė, o tiesiausias istorijos vieškelis?

XIX amžiaus vidury Karlas Marksas atsako: tikras istorijos subjektas yra proletariatas – jis yra laisviausias, nes neturi ko prarasti; istorinės alternatyvos jam nėra, tad jis – realiai protingiausias, nes kiekvienas tikras, arba realiai galimas, veiksmas yra vertesnis už patį protingiausią šnekėjimą. Klausimas vienas: kaip proletariatas gali imtis tų realiai galimų protingų veiksmų?

Karlas Marksas nedvejoja: per proletarinę revoliuciją. Revoliucija yra istorinės laisvės įgijimo būdas, naujos daugumos atvedimo į valdžią būdas. Jos įtvirtinimas yra proletariato diktatūra, o gynimas – nuo parlamentinės daugumos iki karo, taip pat ir pilietinio. Proletariato diktatūra, išsigandusiems sako marksistai, nesanti niekas daugiau, kaip protingo istorijos proceso prielaida, panaši į kiekvieno mąstymo premisą. Makevilizmas – valdžios paėmimo ir išsaugojimo filosofija – marksizme pagrindžiama visa europinės filosofijos patirtimi.

Rusijos lenininio bolševizmo istorija yra klasikinis klasinio protingumo įkūnijimas: perversmai, vadinami revoliucija, žudynės, vadinamos pilietiniu karu, imperialistiniai kariai, vadinami išsivaduojamaisiais, ir visą tą prievartą aptarnaujantis bolševikinis parlamentarizmas. Visos

atgyvenusios normos, santykiai ir jiems atstovaujantys subjektai – visi diktatūrai nebūtinai, taigi, ir „neprotingai“ dalykai – su parlamentų pagalba gali būti sunaikinti dar efektyviau. Svarbu liaudį uždegantis tikslas ir šūkis.

Tuoju po Spalio perversmo – 1918 metais – Josifas Stalinas paskelbia: „Vakarai su savo imperialistiniais žmogėdromis tapo tamsos ir vergovės židiniu. Užduotis yra šį židinį visų šalių dirbančiųjų džiaugsmui ir paguodai – sudaužyti“. Ir pradeda Rusiją rengtis pasauliniam karui. Pirmiausia – Europoje. Sąjunginiai proletarų susirinkimai – Aukščiausiosios Tarybos – tai vieningai palaiko. Adolfas Hitleris, sėkmingai sumanipuliavęs Reichstagą, internacionalinei socialistinei diktatūrai – bolševizmui – pabando priešpriešinti nacionalinę socialistinę diktatūrą – fašizmą, sukludydamas bolševizmo tiesiaeigį žygį į pasaulinę komunistinę diktatūrą. Visas šis komunistinis ir antikomunistinis armagedonas konstruojamas pagal Karlo Markso logiką ir metodiką.

Kai šiandien kas nors kalba apie klaidas ar nukrypimus, teisindamas ar menkindamas Rusijos pilietinio karo košmarus, Ukrainos holodomoro žvėriškumus, Baltijos šalių ištisų socialinių sluoksnių tremtis ir neigdamas jų genocidišką pobūdį bei mastą, o tuo pat metu akcentuoja žydų genocido unikumą, – tas paprasčiausiai ignoruoja (dėl kokių priežasčių – atskiras klausimas) akivaizdžiausią faktą, kad fašizmas, arba nacionalinis socializmas, visų pirma yra istorinis atsakas į internacionalinį socializmą – bolševizmą, o abiejų jų ištakos – Karlo Markso „Komunistų partijos manifestas“ su visais jį lydinčiais raštais, teoriškai įteisinantys visomis įmanomomis priemonėmis pasiektos realios daugumos protingumą kaip vienintelį tikrai galimą protingumą.

Slaptieji protokolai, pasirašyti prie Nepuoli-mo sutarties, dalijančios Europą į Rytų ir Vakarų įtakų zonas, buvo patvirtinti su tokiu lengvumu ir tokiu išitikinimu savo teisumu (prisiminkim, kas šiandien kalba apie aną sandorį kaip vienintelį teisingą – yra tokia partija – „Vieningoji Rusija“), kurį galima suprasti tik atsimenant, kad sandorį sudaro dvi giminingos sielos ir protai. Kad pasaulis nedalintinai ir negrąžintinai priklauso tik vienam iš jų, neabejoja abu. Visi šiandien žinomų abiejų teisuolių likimą. Mums, likusiems po jų, Antrasis pasaulinis karas, dviejų iš marksistinio komunizmo kilusių Europos idėjų apie protingo pasaulio sukūrimą susirėmimo metas, palieka tik tiek Europos ir Azijos žmogiškųjų resursų, kad Šiaurės pusrutulio ir šiandien laikosi tik imigracija bei emigracija ir konvulsiskai kuria neaiškias

valstybines struktūras bei institucijas šiam tautų kraustymuisi ir maišymuisi valdyti.

1949 metais pasirodė dar vienas epochinis dokumentas, fundamentaliau negu K. Markso „Komunistų partijos manifestas“ sukonkreitinęs Didžiosios prancūzų revoliucijos idėjas. Tas dokumentas – „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, jau nebe atskirą klasę, o kiekvieną individą skelbianti istorinio protingumo kriterijumi. Pirmasis jos straipsnis sako: „Kiekvienas gimęs žmogus yra laisvas. Su juo privaloma elgtis kaip su laisvu“. Man privaloma, jam – ne. Šiuo kriterijum remiantis kuriama Europos Sąjunga, šiuo kriterijum grista Jungtinių Tautų trečiojo tūkstantmečio ideologija. Šiuo kriterijum paremtos Europos ir pasaulio teisinės normos ir jų priežiūros bei įgyvendinimo institutai.

Jau VII mūsų eros amžiuje vienas ankstyvosios krikščionybės teoretikas pasakė, jog Dievas įsikūnijo Kristumi, kad pats žmogus galėtų tapti Dievu.

Tapo. Šiandien ir teoriškai, ir praktiškai kiekvienas yra beveik Dievas. Arba raginamas tokiu būti. Nors totaliąją XXI amžiaus pradžios tvarką realizuoja dar tik mažumų dauguma.

Ir kai girdi, kad jau lapkričio pabaigoj Jungtinės Amerikos Valstijos į abi vidurio Europą replėmis gobiančias „sroves“ žiūri nebe taip įtariai, kai NATO viršūnėms Rusijos karinės pretenzijos darosi priimtinos, kai tik prieš dvi dienas Maskvoje baigėsi viso pasaulio rusų telkimo kampanija, o dėl jų ne tik žmogaus teisių, bet ir Rusijos pilietiško gynyimo Maskva seniai grasina galinti imtis bet kokių veiksmų prieš bet kurią, netgi NATO, šalį, – tai gal geriau dar šiandien, kad ir praleidžiant progą patylėti, paklausti: kokie protokolai pasirašyti prie „Šiaurės srovės“ sutarties? Dabar ir „Pietų srovės“?

Žinau, kad Baltijos kelias – mūsų nesutikimo su esama padėtimi manifestacija – buvo. Visi tikrai buvę istorijos faktai kuria naują istoriją per asmens ir tautos atmintį. Tačiau kai iš mūsų 1990-aisiais atkurtų tautos namų – Lietuvos valstybės – vėl išvaryta arba pabėgo milijonas žmonių ir ieško jų įvairiausiuose pasaulio kampuose, niekam dėl to pernelyg nesukant galvos Lietuvoje, bet mielai juos panaudojant pasaulyje, aš negaliu būti tikras, kad tuose šių dienų protokoluose Lietuva neapibūdinama kaip pasauliui nebūtiną valstybę.

Klausimas vienas: ar sutiksime? Tai šiandien svarbiausias iššūkis mūsų kolektyvinei atminčiai.

Lietuvos atgimimo istorijos bruožai

Įžiebtį ir užgesę lenkų autonominiai rajonai

Juozas ČAPLIKAS, Vilnius

Pradžią Nr. 23

Lietuvos Aukščiausioji Taryba pareiškia, kad tokiais veiksmais siekiama destabilizuoti padėtį, dirbtinai suskaldyti Lietuvos gyventojus pagal tautinį požymį, kurstyti tarp jų nesantaiką, nepasitikėjimą, abejones mūsų ryžtu kurti suverenią demokratinę valstybę.

Laikas visiems suprasti, kad šiandien nereikalingos tuščios emocijos, ambicijos, nerealūs reikalavimai, grasinimai, nes jie ne tik stabdo, bet griaua tai, ką jau esame pasiekę. Kiekvienas turime įsisąmoninti, kad tai žalinga visiems – lietuviams, lenkams, rusams, kitų Lietuvoje gyvenančių tautybių žmonėms. Lietuva – vientisa ir nedaloma visų čia gyvenančių žmonių Tėvynė. Todėl mūsų dabartis ir ateitis yra jos žmonių valioje.

Vardan šių tikslų kviečiame visus geros valios žmones, visuomenines organizacijas ir judėjimus, darbo kolektyvus, vietines Liaudies deputatų tarybas konsoliduoti jėgas, nepasiduoti nacionalinės nesantaikos kurstyti. Tik rimtis, dialogas, darna ir susitelkimas, konkretus darbas ir realūs pertvarkos rezultatai laiduos mūsų žygio sėkmę.

Vardan tos Lietuvos vienybės težydi! Tokiais žodžiais baigiasi Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Pareiškimas, kurį pasirašė Lietuvos AT Prezidiumo pirmininkas V. Astrauskas ir sekretorius L. Sabutis13.

Drįstu teigti, jog šiame dokumente, tarsi veidrodyje, atsispindi piktas didžiarusiškas įniršis paskelbtame TSKP CK Pareiškime, šmeižikiškas išpuolis prieš Pabaltijo tautas. Lietuvos AT Prezidiumas įvardijo Maskvos televizijos, radijo, „Pravdos“ bei kitų leidinių melą, priminė ir Lietuvoje veikiančioms destruktinėms jėgoms, jog pagaliau reikia liautis. Privalo laikytis įstatymų ir nekurti antiįstatyminių darinių, kurie buvo įkurti Šalčininkų ir Vilniaus rajonuose. Pompastiškai įžiebtį ir gėdingai užgesinti. Lietuvos įstatymai privalomi

visiems, žinoma, ir įstatymų leidėjams.

Pagrįstai Lietuvos gyventojus piktna ir šiandien Lenkijos vykdoma lenkinimo politika. Labai gerai, kad „Vorutos“ laikraštis š. m. sausio 10 d. paskelbė „Vilnijos“ draugijos informaciją „Su Naujaisiais 1000-mečio metais ir gal su nauju Lietuvos kolonizacijos laikotarpiu?“, o sausio 24 d. „Apie lenkų švietimo Lietuvoje problemas“. Pastarojoje publikacijoje rašoma, kad šiandien Lietuvos lenkų mokyklose iš tikrųjų vyksta kova dėl kiekvieno lenko mokinio, dėl kiekvienos lenkų kalbos pamokos... J. Kviatkovskis skundėsi, kad lietuviai nori naikinti klases, kuriose mokosi 3–4 mokiniai14.

Šios lenkų ponų aimanos mane nukelia į Vilniaus krašto Lenkijos okupacijos metus. 1935 m. „Dziennik Wilenski“ rašė: „Iš Švenčionių pranešama, kad 1934 m. vienoje tik Švenčionių apskrityje administraciniai organai patraukė atsakomybėn daugiau kaip 360 asmenų, kurie buvo įtarti nelegaliai mokė ir steigė lietuviškas mokyklas. Iš jų teismai nubaudė piniginėmis baudomis arba areštu 150 asmenų“.

Lietuvių gyvenamose vietose: Kaniavoje, Švenčionyse, Adutiškyje, Palūšėje, Linkmenyse, Kaltinėnuose, Marcinkonyse, Daržininkuose ir kitose vietovėse greta lietuviškos „Ryto“ mokyklos steigama valstybinė lenkiška. Atvykusiems lenkų mokytojams paaiškinama: jei įkursi ir išlaikysi mokyklą, turėsi tarnybą, jei ne – būsi atstatytas. Atvykęs tokiomis sąlygomis mokytojas daro viską, kad laidotų lietuvišką ir įtvirtintų lenkišką mokyklą: dalija veltui knygas, sąsiuvinius, kepure, skundžia lietuvių mokytoją valdžios įstaigoms, kaip agitatorių, komunistą ir šovinistą. Šitaip siekiama, kad lietuvių mokytoją atleistų iš darbo15.

Pokario metais sudaryta solidi komisija (LTSR MT referentai ir inspektoriai E. Čipkus, M. Ka-

niasukas, P. Kirijenko, A. Vaicekauskas, švietimo ministro pavaduotojas J. Kavaliauskas, Kultūros ministerijos valdybos viršininkas V. Jurgaitis) surašė Šalčininkų rajone vykdomos lenkinimo politikos dokumentą. Pateiksiu tik keletą faktų. „Šalčininkų rajone yra 30 690 kaimo gyventojų. Iš jų – 1590 lietuvių, 27 320 lenkų, 558 baltarusiai, 1060 rusų, 151 ukrainietis ir 315 kitų tautybių“. Tačiau šie duomenys, rašoma pažymoje, neatspindi CSV tikrosios padėties. Duomenys surašyti remiantis apylinkių tarybų ūkinėmis knygomis. Šių knygų „tikslumą“ rodo toks faktas. Patikrinus Rudnios apylinkės gyventojų skaičių, paaiškėjo, kad čia dirbtinai gyventojų skaičius padidintas net 727 žmonėmis. Žinoma, Lenkijos okupacijos metais kaimo žmonės čia pasų neturėjo, o bažnytinėse gimimo ir sutuoktuvų knygose sąmoningai buvo nutytila tautybė. Buvo laikomasi taisyklės: jei esi tikintis, vadnaisi, esi lenkas. Prie lenkinimo politikos prisidėjo ir pirmaisiais pokario metais siautusias baltųjų lenkų gaujos, terorizavusios gyventojus ir grasinusios susidoroti su tais, kurie išdrįs užsirašyti lietuviais. Pil. Gikevičius iš Kaniūkų kaimo pasakojo, kad apylinkės pirmininkas Kusankovas visaip grasino žmonėms, kad šie nedrįstų prašyti lietuviškos mokyklos ir Vilniaus radijo laidų. Rajono vadovai ir patys vykdė nutautinimo politiką. Net oficialiuose dokumentuose, rajono laikraštyje Šalčininkai vadinami „Salešnikai“, Šalčininkėliai – „Malyje Salešnikai“, Akmenynė – „Kamenka“ ir t. t. Kultūros namuose, bibliotekose nėra nei vieno lietuviško leidinio ir tai lietuviškiausiose vietovėse – Dieveniškėse, Kaniūkuose, Dailydžiuose, Gerviškėse. Tiek šių, tiek kitų kaimų mokytojai skundėsi, kad mokyklos mažai ar visai negauna lietuviškos spaudos. Vietoj užsakomų lietuviškų leidinių siunčiami lenkiški arba rusiški laikraščiai16.

Dėl Vilniaus krašte vykdomos lenkinimo

politikos 1988–1989 m. į LKP CK kreipėsi Lietuvos dailininkų sąjunga, Lietuvos kultūros fondo Vilniaus taryba, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus taryba, Lietuvos kompozitorių ir Architektų sąjungos, baltarusių, ukrainiečių, estų, moldavų kultūros draugijos. Švenčionių rajono Bačkininkų, Cvirkų, Strūnaičio devynmetėse ir Ropiškės pradinėje mokyklose nėra net grupių lietuvių dėstomąja kalba. „Vilnijos“ draugijos valdyba siūlė taisyti kritinę padėtį Vilniaus, Trakų, Švenčionių rajonuose17.

1989 m. kovo 27 d. LKP CK atsiųstas antras laiškas, kuriame piktinamasi, kad 1989 m. kovo 1 d. laikraštis „Czerwony standar“ perspausdino leidinyje „Kalba Vilnius“ spausdintą R. Sviderskienės straipsnį „Tiesa, kurios nepaneigsi“ su tendencingais redakcijos komentarais, stiprinančiais lenkinimo politikos pozicijas šiame rajone. Visuomenės pageidavimu, laikraštis turėtų spausdinti moksliškai pagrįstus straipsnius apie tikrąją Vilniaus krašto praeitį18.

Gal padėtis pasikeitė atkūrus Lietuvos nepriklausomybę? Deja! Humanitarinių mokslų daktaras Kazimieras Garšva 2002 m. liepos 18 d. „Lietuvos aide“ per du numerius išspausdino straipsnį „Švietimo reforma Rytų Lietuvoje“, kuriame atskleidžiami dar negatyvesni faktai.

Pabaiga

Šaltiniai

- 13 Ten pat, rugsėjo 23 d., nr. 11–3228, p. 569–570
- 14 Voruta, 2009 m. sausio 24 d.
- 15 LYA, F. 17637, Ap. 1, B. 78, L. 5
- 16 LYA, F. 16895, Ap. 2, B. 344, L. 127–129
- 17 LYA, F. 1771, Ap. 271, B. 217, L. 70–75
- 18 LYA, F. 1771, Ap. 272, B. 163, L. 100–104

HolokaustasViktoras KIERAS, Trakai

Rugsėjo 23-iają Lietuva ir Pasaulis 15-ąją kartą paminėjo Vilniaus geto likvidavimo dieną. Pagerbti aukų atminimo atvyko svečių iš JAV, Australijos, Brazilijos, Didžiosios Britanijos, Latvijos, Estijos ir kt., iš viso net iš 17 užsienio valstybių. Minėjime dalyvavo Lietuvos Respublikos Vyriausybės, visuomenės, užsienio šalių ambasadų Lietuvoje atstovai.

Paneriai. XX amžiaus barbarai šią vietą pasirinko neatsitiktinai – miške buvo karo tikslams sovietų iškasti didžiuliai grioviai, netoli geležinkelio stotis. Tereikėjo vietovę aptverti spygliuota viela ir išrikiuoti sargybą. Kiek buvo aukų Paneriuose? Manoma, kad apie 70 tūkstančių. Šimtametės Panerių pušys regėjo jų nepakeliamą kančią, girdėjo jų deiones ir maldas, matė mirstančius žmones.

Vien Lietuvoje budeliai nužudė 165 tūkstančius žydų. Iš viso naciai išžudė apie 5,29–6 milijonus žydų, tarp jų – milijoną 200

tūkstančių vaikų

Vilniaus geto žydai pasipriešino diversijomis, sabotazu, net ginklu. Deja, jie nebuvo vieningi, nes žmonės buvo labai išseke, išvargę, morališkai palūžę, nepajėgė priešintis, nebeturėjo noro gyventi.

Didžiausia pasipriešinimą suorganizavo Varšuvos geto kaliniai. Jų sukilimas, žinoma, buvo numalšintas, nes naciai prieš sukilėlius panaudojo artileriją, tankus, dujas, aviaciją bei 2000 gerai ginkluotų SS karių. SS brigadenfiurerio Jurgeno Štrogo raporte nurodoma, kad buvo suimti 56065 kaliniai, iš kurių 7 tūkstančiai likviduoti vietoje, kiti išvesti į Treblinką. Kiek žydų žuvo pasipriešinant, kiek žuvo po namų griuvėsiais ar užduso nuo dujų, nustatyti neįmanoma.

Kiek žuvo vokiečių per 27 mūšio dienas, nežinoma. 1979 m. Vokietijoje išleistoje knygoje „Vokietija Antrajame pasauliniame kare“ (III t. 370 p.) teigiama, kad vokiečių buvo 300–400 žuvusių ir daugiau kaip tūks-

tantis sužeistų.

Šių eilučių autorius gerai prisimena, kaip tėvų klojime, Abromiškių kaime, gyveno per 60 žydų. Vienoje šalinės pusėje miegojo moterys, kitoje – vyrai. Tualetas buvo vienas – tankus slyvynas. Prie drabužių privalėjo prisisiūti geltoną šešiakampę Dovydo žvaigždę bei užrašą „Juden“.

Motina Uršulė ir tėvas Pranas visaip stengėsi nelaimėliams padėti: ieškojo, kas gali parduoti avių ar veršių, duodavę malkų. Motina duodavo burokų lapų, krapų, kviečių (jų davinyš buvo labai mažas). Žydai skynė jaunų dilgėlių lapus, ūglius, bulvių lauke rinko jaunas balandas. Vyrai kaime nusipirkę avių ar veršiuką, išmėsineje virdavo viralą. Pusę jo suvalgydavo vakare, kai grįždavo iš darbo Kauno–Vilniaus autostradoje, kitą pusę – iš ryto, prieš išvykdam į darbą. Į darbą Kauno link veždavo siaurojo geležinkelio savivarčiuose vagonuose. Kartais palikdavo 30 žmonių kastuvais lyginti

kelią. O kelias būdavo toks duobėtas, kad sunkvežimiai ar karinė technika galėjo važiuoti ne greičiau kaip 10 km/h. Būdavo, kas 10 metrų eina keliu po 10 žmonių ir lygina važiuojamąją dalį.

Žydus saugojo jau pagyvenęs vokiečiai. Jis gyveno atskirai.

Lietuvių ir žydų tautos kartu jau beveik 700 metų. Poetas Algimantas Baltakis eilėraštyje „Lietuvos žydai“ rašė:

Kartu –

Gyvenimių mugėje.

Atskirai –

Maldose ir kapuose.

– Mūsų abiejų tautų bendradarbiavimas yra išlikimo ir tvirtumo esmė, – konstatavo prisistatęs žydu Avi.

– Kitamet į Lietuvą ketina atvykti Izraelio prezidentas Šimonas Peresas. Mūsų santykiai dar labiau pagerės, – pridūrė kitas pašnekovas vardu Abraomas. Duok, Dieve!

Autoriaus nuotr.

Žvakutės ir užrašas „Atmink“ aukų žuvimo vietoje

Vyriausiasis Lietuvos ir Vilniaus rabinas mirusiųjų atminimui pučia Sofar ragą

Gėlės prie paminklo aukoms atminti

Istorijos metraščio „Terra Jatwezenorum“ sutiktuvės Punske ir partizanų Jurgio Krikščiūno bei Vytauto Prabulio žūties 60–metis

Daiva VALINČIENĖ, Punksas

Gruodžio 12 d. Punske Lenkijos lietuvių bendruomenė ir „Aušros“ leidykla surengė tarptautinę konferenciją, skirtą Lietuvos partizanų Jurgio Krikščiūno ir Vytauto Prabulio 60–osioms žūties metinėms paminėti.

Konferenciją sudarė dvi dalys: pirmoji skirta Lietuvos vardo tūkstantmečiui, Seinų krašto istorijos paveldui bei Sigito Birgelio redaguojamo metraščio „Terra Jatwezenorum“ pristatymui, antroji – Lietuvos partizanams, žuvusiems Šlynakiemio kaime, netoli Punsko, paminėti.

Nors renginys vyko gana kukliomis sąlygomis, jis sulaukė garbingų svečių iš Lietuvos ir Lenkijos bei nemažo Punsko ir Seinų krašto veikėjų, mokytojų, vietos gyventojų dėmesio.

Konferencija pradėta trumpa menine programa „Netimero krikštas“, kurią atliko Punsko Kovo 11-osios licejaus mokiniai (vad. V. Valenskaitė).

Pirmas pranešimą skaitė „Aušros“ leidyklos vyr. redaktorius **Sigitas Birgelis**, kuris nagrinėjo Lietuvos vardo rašytiniuose šaltiniuose pirmojo paminėjimo aplinkybes, prielaidas, priminė su

šiuo įvykiu susijusią šv. Brunono misiją. Paskui buvo trys pranešimai apie jotvingius, tačiau kiekviename iš jų šis klausimas buvo nagrinėjamas remiantis skirtingais informacijos šaltiniais. Varšuvos archeologijos muziejaus archeologė **Grażyna Iwanowska** skaitė pranešimą „Ankstyvųjų viduramžių jotvingių tvirtovė. Eglinės piliakalnis (Šipliškių valsčiuje)“. Ji pasakojo apie Eglinėje vykusius archeologinius kasinėjimus, apie aptiktus jotvingių gyvenvietės ir tvirtovės pėdsakus. Apie jotvingiškus upių ir ežerų pavadinimus, jų kilmę bei reikšmę pasakojo Punsko krašto lituanistas **Algis Uzdila**, kuris pateikė keletą pavadinimų kilmės ir reikšmės autorinių pasiūlymų. **Profesorius Zigmas Zinkevičius** pasakojo apie jotvingius ir jų kalbą. Šis žymiausias šių dienų lituanistas didžią pranešimo dalį parėmė prielaidomis. Juk jotvingiai nepaliko rašytinių kalbos šaltinių, o jų kalbą rekonstruoti vien iš hidronimų, vietovardžių ar asmenvardžių – nelengvas uždavinys, kadangi šiaurinėje jotvingių gyvento ploto dalyje labai sumišę jotvingių ir lietuvių kalbiniai reliktai. Bendras jotvingių ir lietuvių kalbos ypatybes taip pat nelengva išaiškinti dėl jotvingių kalbos palaikę lituanizacijos.

Dr. Algimantas Katilius aptarė lietuvių ir lenkų santykius Seinų seminarijoje. **Dr. Marytė Černelienė** nagrinėjo lietuvių veiklos ribojimą po Antrojo pasaulinio karo. Ji aptarė lietuviams labai sudėtingą ir sunkų 1944–1960 metų laikotarpį.

Pirmosios dalies pabaigoje vyko metraščio „Terra Jatwezenorum“ pristatymas. Beje, visi anksčiau kalbėję pranešėjai yra vieni šio metraščio straipsnių autorių, kiti jo kūrėjai – Punsko ir Seinų krašto gyventojai bei Lietuvoje gyvenantys istorijos specialistai ir mėgėjai. Pasak metraščio redaktoriaus pavaduotojo Juozo Sigito Paransevičiaus, medžiagos iš šio krašto istorijos surinkta tiek, kad jos pakaks ir kitam tokio pobūdžio leidiniui.

Antroji dalis prasidėjo Šlynakiemio kaime, Lietuvos partizanų Jurgio Krikščiūno-Rimvydo ir Vytauto Prabulio-Žaibo žuvimo vietoje. Čia atminimo lentą iškilmingai atidengė LR Seimo narys, Lietuvos ir Lenkijos tarpparlamentinės asamblėjos pirmininkas Algis Kašėta, Lenkijos lietuvių bendruomenės pirmininkė Irena Gasperavičiūtė, LR ambasadorius Lenkijoje Egidijus Meilūnas bei Vytautas Prabulis, partizano V. Prabulio giminaitis.

Konferencijos pradžia

Miškelio šeimnininkai Juozas ir Nelė Jakimavičiai prie simbolinio paminklo partizanų žūties – bunkerio vietoje

Sugrįžus į Punsko valsčiaus konferenciją salę vėlesni pranešimai buvo susiję su pasipriešinimo sovietiniam režimui. **Rimantas Miknys** bandė perteikti naują partizaninio karo nagrinėjimo poziciją, t. y. kritiškai vertinti partizanų veiklą. Su tokia nuostata nesutiko kiti pranešėjai ir pateikė savo nuomonę šiuo klausimu. **Krystyna Pasiuk**, kuri kalbėjo apie Lenkų pogrindžio kovas Suvalkijoje, labai teigiamai įvertino lietuvių partizanų ir jų veiklą. **Dr. Bronius Makauskas** labai įdomiai pasakojo apie LLKS karžygio Jurgio Krikščiūno-Rimvydo žūties aplinkybes. Pasak dr. B. Makausko, prielaida, kad partizanų veikla padarė daugiau žalos nei naudos yra visiškai nepriimtina. Vidmanto Povilionio pranešimas „Lietuvių tautos neginkluotas pasipriešinimas prieš sovietinį režimą“ rėmėsi autoriaus autobiografiniais faktais.

Konferencija pasibaigė. Tačiau vis dar neišblėsta išpūdziai, atmintyje pasilieka naujai atversti seni istorijos puslapiai, mintis blaško kontroversiniai klausimai, širdį spaudžia tragiški žmonių likimai. Senų laikų nesugrąžinsime, istorijos vinių nepakeisime, tačiau mes galime ir privalome

visuomet atsiminti bei žinoti, iš kur mes atėjome ir kas esame. Tai mūsų užduotis ir pareiga. Tai pagaliau mūsų ginklas, kuriuo kovodami galime įrodyti, kad mūsų protėvių, senelių ir tėvų pralietas kraujas, dėl Tėvynės paaugoti gyvenimai nenuėjo veltui. Padarykime viską, kad būtume Lietuvos verti.

„Vorutos“ laikraščio redakcija gavo Juozo ir Nelės Jakimavičių iš Punsko nuotrauką ir žinutę, kurią spausdiname.

1949 m. gruodžio 15 d. lenkų saugumiečiai aptiko ir sunaikino lietuvių partizanų bunkerį. Jame žuvo kpt. Jurgis Krikščiūnas ir Vytautas Prabulis. Tragedija įvyko Jakimavičių miškelyje, Šlynakiemio kaime, Punsko valsčiuje.

2009 m. gruodžio 12 d. Punsko valsčiaus konferenciją salėje įvyks šių partizanų 60-ųjų žūties metinių minėjimas.

2009 m. gruodžio 13 d. Punsko bažnyčioje bus aukojamos šv. mišios už mirusius Jurgį Krikščiūną-Rimvydą ir Vytautą Prabulį-Žaibą.

Dėkojame p. J. ir N. Jakimavičiams už laišką.

Įvažiavimo į Punsko valsčių skydas

Vasario 16-osios akto signatarai

Auksu suspindęs – senas Donato Malinausko sumanymas

Viktoras JENCIUS-BUTAUTAS, Vilnius

Donatas Malinauskas

Kreipimasis

2009 metais spalio 27 dieną iniciatyvinė vi-suomenės veikėjų grupė, susidedanti iš Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vado Kestučio Ignatavičiaus, Lietuvos Vytautų klubo preziden-to Vytauto Juodkos, Kauno deputatų klubo viceprezidento Juliaus Baltrukonio, Kauno mies-to vicemero Stanislovo Buškevičiaus, Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriaus plk. lt. Gintauto Surgailio, kreipėsi į Lietuvos Respublikos Prezidentę J.E. Dalią Grybauskaitę, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkę Ireną Degutienę, Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovą Andrių Kubilių ir Jo Eminenciją kardinolą Audrį Juozą Bačkį, norėdami pagerbti didį mūsų tautos vyrą, Lietuvos Didįjį Kunigaikštį Vytautą Žalgirio mūšio 600 metinių išvakarėse ir pastatyti jam Vilniaus Katedroje Bazilikoje paminklinį antkapį – kenotafą, įkomponuojant jame karališkąją karūną, kuriai sukurti galėtų būti panaudoti blokados metu žmonių paaukoti aukso dirbiniai. Sumanymas pagerbti Lietuvos Didįjį Kunigaikštį Vytautą Vilniaus Arkikatedroje Bazilikoje iš esmės nėra naujas. Darbų, pradėtų dar 1930 metais, minint Vytauto 500 mirties metines, užbaigimas simboli-zuotų į pabrėžtų mūsų valstybės tęstinumą.

Skulptorius Petras Rimša sukūrė miniatiūrinį karsto projektą

Praeitime amžiuje gimusios idėjos pagerbti Vytauto Didžiojo atminimą Vilniaus Arkikatedroje Bazilikoje ir pastatyti jam paminklą sarkofagą autorius buvo 1918 metų Lietuvos Nepriklausomybės akto signataras Donatas Malinauskas.

Donatas Malinauskas 1929 m. gegužės 14 d. „Lietuvos aide“ straipsnyje *Kuo dera neatidėliojant pradėti Vytauto Didžiojo penkių šimtų metų mirties sukaktuvių pagerbiną*, iškėlė idėją pagaminti karstą Vytauto palaikams. Karstui pagaminti idėjos autorius paaukoj 1000 litų¹. Jeigu lenkai neleistų sarkofago Vytauto palaikams pastatyti Vilniaus Katedroje, Donatas Malinauskas buvo isitikinęs, kad jis galėtų būti Kauno Bazilikoje arba Karo muziejuje *laukdamas drauge su visa tauta iškilmingo neišvengiamo sugrįžimo į senąją, garbingąją sostinę*².

Pirmieji į Donato Malinausko kvietimą atsiliepė šauliai, 1929 m. birželio 13 d. „Trimite“ paskelbė publikaciją skambiu pavadinimu „Girtinas ir remtinas sumanymas“³. Donatas Malinauskas, sužavėtas karštu Šaulių sąjungos pritarimu jo idėjai⁴, siekė, kad šiai organizacijai būtų patikėta rinkti lėšas Vytauto karstui pagaminti. Prasidėjusiose diskusijose spaudoje A. Dėdelė pastebi, kad karsto pagaminimas *negali būti vieno ar dviejų žmonių rūpesnis! Tai yra visos mūsų tautos ir visų Lietuvos piliečių gyvas reikalas*⁵. Petras Rimša apsiėmė padaryti miniatiūrinį sarkofago projektą⁶. Donatas Malinauskas tų metų birželio 10 d. straipsnyje „Dėl Vytauto Didžiojo iškilmių vyriausiojo komiteto“ priminė „Lietuvos aido“ skaitytojams, kad banditiškas Vytauto Didžiojo kapo apiplėšimas buvo įvykdytas per 500 metų Žalgirio mūšio pergalės jubiliejų, tai yra 1910 metais⁷. D. Malinauskas negalėjo suvokti, kodėl tokiama svarbiam reikalui yra abejingas Vyriausiasis Vytauto Didžiojo komitetas.⁸ O čia dar akibrokštas – okupuotame Vilniuje leidžiamo ir Juliaus Naviko redaguojamo „Vilniaus rytojus“ laikraštyje 1929 m. liepos 13 d. išspausdina keistoko turinio žinutę „Vytauto grabas“: „*Lietuvos aidas*“ teisingai yra priešingas p. D. Malinausko sumanymui minint Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Vytauto mirties 500 metų sukaktuvės perkelti jo palaikus iš Vilniaus katedros į Kauną. Prieš karą dar p. D. Malinauskas daug buvo rašęs Vilniaus spaudoje apie Vytauto Didžiojo grabo suradimą Vilniaus katedroje ir apie slapta ten rastos karūnos persiuntimą į Krokuvą. Tikrai tais metais į Vavolio katedros zakristiją atvežta iš Rusijos graži karūna ir šalmas. Rodantieji tos bažnyčios turtus keleviams aiškino, kad neseniai (tai buvo prieš pat karą) atvežta tai iš Rusijos ir atvežusieji prašė 40 metų laikyti paslapytje, iš kur tie daiktai atvežti. Gal ryšium su šių metų arkivyskupo Kličušinsko palaidojimu Vytauto

Didžiojo rūsyje davė progos p. Malinauskui vėl susirū-pinti Vytauto D. palaikais, bet jo sumanymas pervežti tas lietuvių tautos relikvijas kur kitur iš Vilniaus yra *nerealus*.⁹ Nors straipsnyje nenurodyta konkreti „Lietuvos aido“ publikacija, reikia manyti, kad taip įvertintas 1929 m. liepos 6 d. rašinys „Vytauto jubiliejui artėjant“¹⁰.

1929 m. rugpjūtį Vytauto Didžiojo komitete taip pat nebuvo bendros nuomonės dėl sarkofago. Vieni manė, kad reikia prašyti lenkų vyriausybės leidimo Vytauto Didžiojo kaulų liekanoms surinkti ir iškilmingai palaidoti. Kiti visai rimtai teigė, kad geriausia būtų padirbdinti sarkofagą ir palikti čia pat Kaune tuščią, nes lenkams lankstytiis nepatogu¹¹. Lenkai stebėjo Donato Malinausko veiksmus ir norėjo įtikinti Vilniaus visuomenę, kad jo tvirtinimai yra klaidingi, nes dėl Vilniaus katedros perstatinėjimų buvo užmiršta Vytauto Didžiojo palaidojimo vieta ir galiausiai jis nėra joks archeologas¹². Maža to, „Dziennik Wilenski“ apkaltino Donatą Malinauską ir „Kauno lietuvius“ sumanymu parsigabenti Vytauto Didžiojo palaikus į Kauną¹³. Donatas Malinauskas linkęs veikti, tačiau jo nebuvo Vytauto Didžiojo komitete¹⁴.

Politika

Sarkofagas ir jubiliejus – lenkų akyse tai tik politika. Jie niekada nepraleidžia progos lietuvių pamokyti. „Lietuvos aidas“ straipsnyje „Dar Vytauto „gerbėjai“, rašo: Krokuvos „Czas“, polemizuodamas su „Lietuvos Aidu“, bando paspekuliuoti Vytauto Didžiojo vardu jo sukaktuvių progą. (...) „Czas“ laiko, esą, būtų klaidinga ir nedovanotina, jei Lenkija, pataikaudama lietuvių šovinizmui, užmirštų apie Vytauto sukaktuves. Jos turinčios būt paminėtos Vilniuj ir už Vilniaus ir, ypač, Krokuvoj, kur Vytautas priėmė krikštą. Lenkija, esą, turinti pakilti aukščiau ginčų, kurie buvo prieš 500 metų, ir matant Vytaute lietuvių ir Lietuvos atstovą, matyti kartu jame ir gerbti didelę lenkų istorijos asmenybę. Nieks nemągą kliudyti lietuviams gerbti Vytautą, bet rūščiai pareiškia „Czas“, nei paimti jo iš Vilniaus, nei išbraukti iš lenkų istorijos neeisim. Gali ta tema Kaune rašyti ką tik nori, bet yra tikra, kad, jei turėtų (suprask, lietuviai) bent truputį Vytauto politinio talento ir tikrosios tradicijos, tai būtume jau seniai po naujos unijos akto pasirašymo – baigdamas nukliedi Krokuvos oficiozas.¹⁵

Lenkai ir toliau, XXI a. linkę mus mokyti, kokios raidės turėtų būti lietuvių abėcėlėje ir kaip Lietuvos piliečių pavardės turi būti rašomos.

Kas trukdė per devyniolika nepriklausomos Lietuvos metų Vytautui skirtą karstą, šiuo metu esantį Signatarų namuose, perkelti į Vilniaus Katedrą Baziliką, taip ir lieka neaišku.

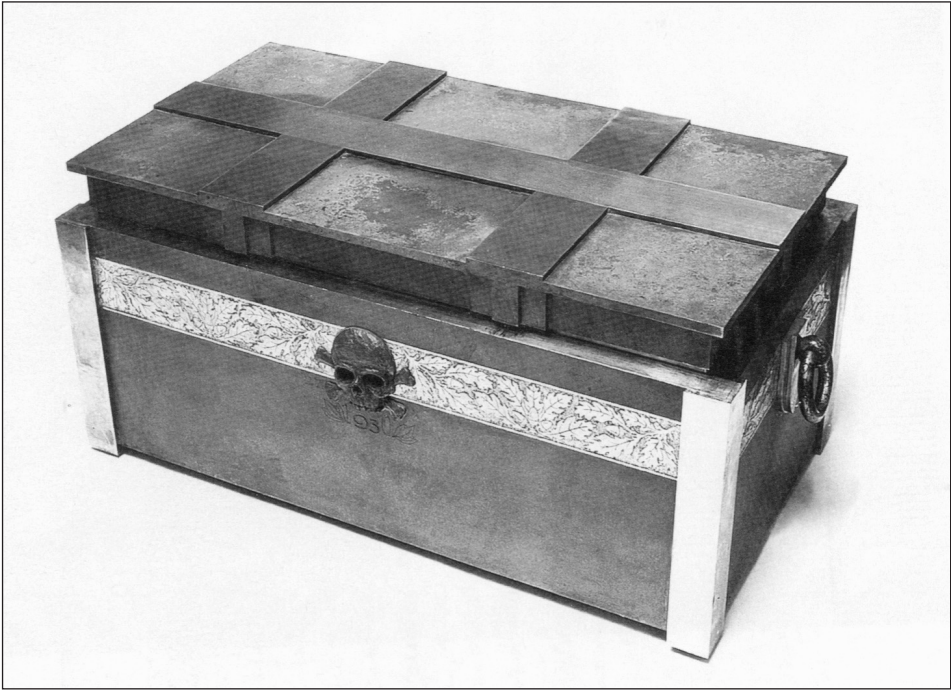
Karstas Vytauto Didžiojo palaikams iki šios dienos yra nepašventintas

1929 rugsėjo 24 d. Vilniaus lietuvių komiteto posėdyje svarstyta, kaip vilniečiai minės Vytauto Didžiojo 500 metų jubiliejų. Buvo išrinktas Vytauto Didžiojo jubiliejaus komitetas. Ktvirtame Vytauto Didžiojo jubiliejaus komiteto posėdyje K. Stašys pranešė apie p. Donato Malinausko sumanymą statyti Vilniaus katedroje Vytautui D. sarkofagą. Kun. Kraujalis papasakojo surinktas D. Malinausko tuo reikalu žinias. Tuo reikalu D. Malinauskas daug jau padaręs žygių Vilniuje ir Varšuvoje ir prašė Komitetą užsiimti visais sarkofago statymo reikalais¹⁶. Vilniaus lietuvių komiteto iškilmių programoje buvo numatytos Vilniaus katedroje spalio 27 dieną pamaldos ir jeigu bus leista, sarkofago pašventinimas¹⁷. Tačiau iki numatyto pašventinimo buvo dar toli.

Sarkofagas nepašventintas iki šios dienos. Penktame vilniečių Vytauto Didžiojo komiteto narių susirinkime, įvykusiame 1930 kovo 14 d., buvo nutarta prašyti J.E. Vilniaus Arkivyskupą raštu, kad duotų oficialų leidimą Vilniaus katedroje pagal įteiktąjį D. Malinausko projektą statyti katedroje sarkofagą. Kaip žinoma, į tą raštą atsakė Vilniaus Katedros kapitula principaliai nesutikdama duoti leidimą Vytautui D. Katedroje paminklą statyti. Vytauto Komitetas antrą kartą kreipėsi raštu į Vilniaus arkivyskupą, kuriame nurodė, kad kapitula visai klaidingai pamatuoja savo neigiamą atsakymą. Į tą raštą dar nesusilaukta atsakymo¹⁸.

Sarkofago maketą Vytautui Didžiajam sukūrė Vincas Grybas

Savo sumanymui įgyvendinti D. Malinauskas pasikvietė žinomą skulptorių Vincą Grybą iš Jurbarko. V. Grybas laiške, rašytame 1931 sausio 7 d. tuometiniam Vytauto Didžiojo komiteto pirmininkui K. Šakeniui, užsimena apie sarkofago sukūrimo pradžią: Dar 1929 m. vasarą Donatas Malinauskas iškėlė spaudoje reikalingumą statyti Vytautui Didžiajam sarkofagą Vilniaus katedroje. Savo laikų aš labai susidomėjau šituo sumanymu ir p. D. Malinauskui pakvietus mane dirbti minėto sarkofago projektą, aš visomis savo kūrybinėmis jėgomis prie to darbo dėjau, nes jaučiau, kad tai yra svarbus sumanymas kaip meno žvilgsniu, taip ir valstybiniu, nes buvo

Karstas Vytauto Didžiojo palaikams sudėti

aišku, kad tai ne vieno p. Malinausko asmens reikalas, iškeltas besiantinant Vytauto Didžiojo metams¹⁹.

Dailininkas Jonas Šileikis 1929 birželio 23 dieną rašė Vincui Grybui (laiškų kalba netaisyta): Gerbiamasai! Vakar suvėjau poną Donatą Malinauską sumanytoją dirbti Vytautui sarkofagą. Aš užminiau jam apie Tamstą, kad Tamsta galėtumėte tą darbą atlikti. Jis labai nusidžiaugė ir prašo, kad kuo greičiausiai Tamsta pas jį į Kauną atvyktum tuo tikslu gera pasikalbėti ir dalyką galutinai išspresti. Jis, p. D. Malinauskas, mano, kad aukų rinkimas bus pavestas Lietuvos Šaulių Sąjungai ir pinigai bus be kliūties surinkti. P. D. Malinauskas yra apsistojęs viešbutyje „Italija“ Laisvės alėja 84, Kaunas. Žada būti apie savaitę laiko. Taigi pasiskubink jį pamatyti²⁰.

Sarkofago kūrimą stimuliavo, matyt, ir spaudos pranešimai, kaitinantys aistras. Lenkai ruošiasi pagrobti šv. Kazimiero relikvijas: „Gazeta Warszawska“ praneša, kad lenkai ruošiasi išvežti iš Vilniaus į Lodzę šv. Kazimiero relikvijas, esančias Vilniaus katedroje. Relikvių pervežimui sudarytas specialinis komitetas ir pats pervežimas įvyksiąs rugsėjo mėn. Pervežimas įvyksiąs dėl to, kad šv. Kazimieras yra Lodžės parapijos globėjas. Relikvojoms padėti busiąs padarytas puošnus sarkofagas²¹.

Vytauto Didžiojo palaikų problema išliko viena įdomiausių temų „Lietuvos aido“ skaiitytojams. Laikraštyje buvo rašoma, kad 1927 metais Kaune viešėjusiems kunigui ir daktarui iš Vilniaus D. Malinauskas įteikė savo straipsnį iš „Lietuvio“ laikraščio apie barbarišką įsilaužimą į Vytauto kapą ir paprašė perduoti p. Zahorskiui, dar pridėjo pareiškimą, kad jis – p. Malinauskas – yra pasiryžęs pasiekti net Vilnių, jei tik p. Zahorskis pareikštų norįs išsiteisinti²². Zahorskis Donatui Malinauskui neatsakė, o po metų mirė.

1929 m. spalio 25 d. J. Šileikis V. Grybui rašė: Didžiai gerbiamasis Skulptoriau! Vakar vakare netikėtai susitikau su p. Malinausku. Jis labai Tamsta didžiuojasi ir Tamstos darbai jam labai patinka. Jis man padėkavojo už supažindinimą su Tamsta ir seniau sakė, kad dar pirmą „litvina“ sutikęs savo gyvenime, kurs taip laikytusi žodžio ir taip greit atsakinėtų ant laiškų.

Paprastai esą mus, „džentelmenus“, priimta ilgai neatsakyti ant laiškų arba nepildyti žodžio, bet p. Grybas sako jau matyt visai kitos kultūros žmogus, tas jį p. Malinauską labai džiugina.

Jis vakar mane labai prašė Tamstai parašyti ir prisizadėjau, nors labai laiko neturiu, bet pildau.

Jis prašė Tamstai pasakyti, kad tas projektas Vytauto karsto ir apskritai Tamstos darbai jam labai patiko. Vytauto karstą prašė suprojektuoti su lyg jo pataisa ir kaip galint pasiskubinti, kad į kokias dvi savaites jam galėtų pateikti. Per šį laiką jis suvažinėš į Vilnių ir parsiveš masštabą arba vietas karstui padėti didumą ir kitus reikalingus daiktus. Tokiu būdu Gerbiamasis patenkink p. Malinauską, kuris yra be galo stebėtinaai atsidavęs tam reikalui ir aš tikiu, kad jis savo sumanymus tokiu būdu praves. Rašydamas jam primink, kad aš Tamstą informavau.²³

Ko siekė skulptorius Vincas Grybas ir kokias idėjas norėjo įgyvendinti kurdamas Vytauto Didžiojo sarkofago projektą, galime atsekti iš jo laiškų, rašyto 1929 m. gruodžio 6 d. iš Jurbarko brolio dukrai Venetai: Čia idėjau tris fotografijas, vienoje matysi DLK Vytauto sarkofago projektą, tai dar pirmas šķicas molyje, bet jau ir iš to šiek tiek numenu, matosi Vytautas gulintis numiręs ant meškos kailio – meška tai Žemaitijos ženklas, gale galvos stovi Lietuva skydu pasirėmusi ant liuto ir deda garbės vainiką gale kojų kanklininkas, ties viduriu bus reljefas, kuris atvaizduos mūsų ties Žalgiriu, viršui parašo trys ženklai Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos sujungti girliandų vainiku, ant pat viršaus vėliavos ir Vytauto ženklas. Penki laiptai aukštn reišķia 500 metų nuo Vytauto mirties, turėtų būti pastatytas Vilniaus katedroje prie sienos iš juodo granito ir bronzos ir kainuotų apie 30 000 dolerių, bet ar jis įvyks tikrai nežinia²⁴.

Vinco Grybo menine forma išreikštos valstybingumo idėjos aktualios ir šiandien. Su kiekvienu amžiumi (laipteliu) Lietuva vis silpnėjo. Ar bus dar vienas laiptelis, ar tik bala, priklauso nuo mūsų visų.

Tolesnė paminklo – sarkofago kūrimo eiga matyti iš V. Grybo laiškų, rašyto 1931 m. sausio 7 d. Vytauto Didžiojo komiteto pirmininkui, švietimo ministrui K. Šakeniui: Pristaitkydamas prie p. Malinausko pageidavimų, sarkofago projektą padirbau ir kaip man buvo įsakyta padaryti 1929 m. gruodžio 24 d. jį pristachau p. Respublikos prezidentui apžiūrėti. P. Respublikos prezidentas tuo projektu buvo patenkintas – išskiriant „Žalgirio kautynių“ kopiją reljefe, kurios ir aš nenorėjau dėti, - maloniai paaiškino visas aplinkybes sarkofago įkurdinimo ir tolimesniam projekto likimui nulemti patarė kreiptis į Jūsų ekselenciją kaip Vytauto Didžiojo komiteto pirmininką²⁵.

Tęsinys kitame numeryje

- 1 Malinauskas D. Kuo dera neatidėliojant pradėti Vytauto Didžiojo penkių šimtų metų mirties sukaktuvių pagerbiną // Lietuvos aidas 1929 05 14 Nr. 107. P.3.
- 2 Malinauskas D. Kuo dera neatidėliojant pradėti Vytauto Didžiojo penkių šimtų metų mirties sukaktuvių pagerbiną // Lietuvos aidas 1929 05 14 Nr. 107. P.3.
- 3 J.T. Girtinas ir remtinas sumanymas // Trimitas 1929 06 13 Nr.23. P. 387-8.
- 4 Malinauskas D. Dėl Vytauto didžiojo karsto // Lietuvos aidas 1929 06 19 Nr. 136.
- 5 Dėdelė A. Tikrai įgyvendintinas sumanymas // Lietuvos aidas 1929 05 23 Nr.114. P.2.
- 6 Dėdelė A. Tikrai įgyvendintinas sumanymas // Lietuvos aidas 1929 05 23 Nr.114. P.2.
- 7 Malinauskas D. Dėl Vytauto Didžiojo iškilmių vyriausiojo komiteto // Lietuvos aidas 1929 06 10 Nr. 128. P. 7.
- 8 Apie Vytauto Didžiojo iškilmių komitetą // Lietuvos aidas 1929 06 03 Nr. 122. P.3; Malinauskas D. Dėl Vytauto Didžiojo iškilmių vyriausiojo komiteto // Lietuvos aidas 1929 06 10 Nr. 128. P. 7.
- 9 Vytauto grabas // Vilniaus rytojus 1929 07 13 Nr. 29 P. 1.
- 10 Vytauto jubiliejui artėjant // Lietuvos aidas 1929 07 06 Nr. 150 P.1.
- 11 Lietuvos kunigaikščio Vytauto Didžiojo 500 metų mirties sukaktuvėms paminėti vyriausiojo komiteto darbai // Lietuvos aidas 1929 08 08 Nr.178. P.4.
- 12 Marius K. Neprašyti ir neprašytini Vytauto Didžiojo gerbėjai // Lietuvos aidas 1929 08 13 Nr. 182. P. 3.
- 13 Marius K. Neprašyti ir neprašytini Vytauto Didžiojo gerbėjai // Lietuvos aidas 1929 08 13 Nr. 182. P. 3.
- 14 Vytauto Didžiojo komitete // Lietuvos aidas 1929 11 04 Nr.251 P.6.
- 15 Dar Vytauto „gerbėjai“ // Lietuvos aidas 1929 09 05.. Nr. 201. P.2.
- 16 Vytautininkas. Viniųus Vytauto Jubiliejaus Komiteto veikimas // Vilniaus Varpas 1930 05 02 Nr. 1b (28). P.4-5.
- 17 Vytautininkas. Viniųus Vytauto Jubiliejaus Komiteto veikimas // Vilniaus Varpas 1930 05 02 Nr. 1b (28). P.4.
- 18 Vytautininkas. Viniųus Vytauto Jubiliejaus Komiteto veikimas // Vilniaus Varpas 1930 05 02 Nr. 1b (28). P.4-5.
- 19 Tamašauskas K. Kur Vytauto Didžiojo sarkofagas? // Statyba ir architektūra. 1990. Nr. 7.
- 20 Šileikio J. 1929 06 23 laiškas V.Grybui // Vilniaus universiteto mokslinės bibliotekos rankraščių skyrius (VUMBRs). F. 109. S.v. 54. L. 11; Jencius – Butautas V. Vytauto Didžiojo paminklo - sarkofago istorija // Voruta 1995 08 01-18.Nr. 28 – 29.
- 21 Lenkai ruošiasi pagrobti šv. Kazimiero relikvijas // Lietuvos aidas 1929 08 03 Nr 174. P.2.
- 22 Marius.K. Kaip yra iš tikrųjų su Vytauto Didžiojo relikvijomis // Lietuvos aidas 1929 10 24 Nr.243. P.3.
- 23 Šileikio J. 1929 10 25 laiškas V.Grybui // VUMBRs. F. 109. S.v. 54. L. 129; Jencius – Butautas V. Vytauto Didžiojo paminklo - sarkofago istorija // Voruta. 1995 08 01-18.Nr. 28 – 29.
- 24 Grybo V.1929 12 06 laiškas brolio dukrai Venetai // V. Grybo šeimos archyvas.
- 25 Tamašauskas K. Kur Vytauto Didžiojo sarkofagas?// Statyba ir architektūra. 1990. Nr. 7.

Lietuvos mokyklų istorija

Seniausios Žemaitijos mokyklos jubiliejus

Vlada VENGRINĖ, Varniai

Pradžia Nr. 22

Vėl grįžo į Kražių gimnaziją, ją baigė ir įstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetą. 1938 m. baigęs advokatavo Kelmėje. 1944 m. atvyko į Kūrsėnus, mokytojavo, o 1945 m., kaip jau rašyta, tapo Varnių gimnazijos direktoriumi. Priverstas palikti Varnius, T. Taurosevičius 1947–1948 metais dirbo direktoriumi Mažeikių gimnazijoje, 1948 mokytojavo Eržvilke, 1950 m. persikėlė į Laukuvą ir dirbo Rietavo apskrities sveikatos skyriaus ūkio dalyje. 1951 m. trėmimo metu buvo suimtas ir nuvežtas į Plungės geležinkelio stoties vagonus. Jo žmona Romualda su mėnesio dukrele Birute pati pasiprašė į tremtį drauge su vyru. Šeima buvo ištremta į Krasnojarsko kraštą ūkio darbams. Gali būti, kad T. Taurosevičiaus tremtis buvo nulemta jau Varniuose. Išlikusiame Varnių mokyklos komjaunimo organizacijos metraštyje rašoma: „1946–1947 metų pirmą komjaunimo organizaciją sudarė 8 nariai (pavardės praleidžiu – nenoriu piktų anonimių skambučių. – V.V.). Sekretorius – J. Š. Deja, po poros mėnesių paaiškėjo, kad jis, nacionalisto mokyklos direktoriaus T. Taurosevičiaus priverstas, priklauso pagrindinei nacionalistinei organizacijai. Komsorgu išrenkamas atsidaęs komjaunuolis V. R. 1949–1950 m. komjaunimo sekretorius ir komjaunuoliai St. S ir J. N. su ginklu rankose vyksta į kovines operacijas naikinti buržuazinių nacionalistų likučių.“ Taigi iš Varnių T. Taurosevičius jau išsivežė nacionalisto etiketę, o tai buvo tolygu mirties nuosprendžiui. (Reikėtų pridurti, kad komjaunimo sekretorius turėdavo teisę net vizituoti mokytojų pamokas.)

Iš Sibiro Taurosevičių šeima grįžo 1956 m. Titas dėstė rusų kalbą Pajūrio žemės ūkio technikume, nuo 1959 m. – Plungės centrinėje ligoninėje dirbo vyriausiojo gydytojo pavaduotoju ūkio reklamams. Mirė Plungėje 1972 m. Dukra Birutė –gydytoja pediatrė Kaune.

T. Taurosevičius turėjo 4 seseris. Dvi iš jų palaidotos Varnių kapinėse: Adolfina Vismantienė, mirusi 1961 m., ir Zofija Kairienė, garsaus Lietuvos lakūno Jurgio Kairio mama, palaidota šių metų pavasari. Telšių ligoninėje dirba T. Taurosevičiaus anūkas Artūras, gydytojas traumatologas.

Truputis žinių apie Henriką Mejerį

T. Taurosevičiui išvykus, nuo 1949 iki 1951 m. direktoriumi dirbo Henrikas Mejeris. Tai buvo nepaprasta asmenybė, eruditas, be galo humaniškas žmogus. Kilęs iš Žemaitijoje žinomos Mejerių giminės, vertėjos, rašytojos, pedagogės Barbaros Mejerytės gentainis, H. Mejeris taip pat turėjo didelių kūrybinių gabumų. Išliko periodikoje publikuotų jo novelėlių, vaizdelių gamtos tema. Administracinis darbas jam nebuvo prie širdies, bet buvo labai humaniškas, mylėjo mokinius. Buvę mokiniai prisimena: jis niekad nebardavo, retai pakeldavo balsą, neskubėdavo rašyti nepatenkinamo pažymio, bet būdavo gėda neišmokyti jo užduotos pamokos. Buvo baigęs vokiečių kalbą ir lietuvių literatūrą Vytauto Didžiojo universitete, galėjo mintinai cituoti ilgiausias tiek vokiečių, tiek lietuvių rašytojų ištraukas. Ypač mėgo V. Mykolaitį-Putiną.

Varnių gimnazija nebuvo pirmoji H. Me-

jerio darbovietė. Vokiečių okupacijos metais jis buvo pirmasis Laukuvos gimnazijos direktorius, kai 1943 m. gimnazija buvo atkelta iš Šilalės į Laukuvą. Sovietmečiu H. Mejeriui teko kentėti už tai, kad keletą kartų jis buvo vokiečių pakviestas vertėjauti tardymo metu. Nors vertėjas iš paskutiniųjų stengėsi padėti tardomiems žmonėms, į nieką neatsižvelgta – suimta mokytoja išvežė į Šilalę, po to – į Tauragės kalėjimą ir į tremtį į Sibirą. Pasakojama, kad išvežant H. Mejerį laukuviškai būriu susirinko palydėti jų mylimo gimnazijos direktoriaus, ėjo paskui vežimą iki pat Šilalės (jo buvusios mokinės Doros Kaganaitės – Tallat-Kelpšienės liudijimas).

Varnių mokykloje išdirbęs apie 30 metų, iš pradžių direktoriumi, paskui mokyimo dalies vedėju, H. Mejeris paliko čia nepaprastai šviesų pėdsaką. Visada ramus, taktiškas, jis mokėdavo rasti paguodos žodį susikrimtusiam kolegai, užtarti kokio nors kerštingo vizituotojo puolamą jauną mokytoją. Kai mokykloje kildavo panika sužinojus, kad tuoj tuoj užgrius kokia komunistinio auklėjimo tikrintojų brigada iš rajono ar ministerijos, užtekdamo ramios Vedėjo (taip jį vadino) šypsenos ir žodžių: „Ko bijot? Juk nuo Žemės rutulio nenustums.“ Mokytojoms, tyliai burnojančioms, kad tiek daug laiko atima privalomi politšvietimai, kurie iki gyvo kaulo nusibosta, jis, gudriai šyptelėjęs, tarstelėjo: „O man nenusibosta...“ Mokytojos nustebo – iš Vedėjo to nesitikėjo! „Aš per tą laiką mintyse pasiruošiu visoms rytdienos pamokoms“, – paaiškino jis.

H. Mejeris sunkiai išgyveno atsisveikinimą su mokykla, kai teko išeiti į pensiją, paskui – atsisveikinimą su pamiltais Varniais, savo gražia sodyba Varnelės pakrantėje, Lūksto ežeru, kurį meškeriodamas buvo eilėmis ir proza aprašęs. Po pakartotinio insulto teko glaustis prie vaikų, iš pradžių Kaune, paskui Vilniuje. Žmona yra pasakojusi: kai nebedirbo, kas rytą anksti keldavosi, nusiskusdavo, apsiengdavo kaip į mokyklą, stovėdavo prie lango, pro užuolaidą stebėdavo į mokyklą einančius vaikus, o per veidą riedėdavo ašaros... Laiške iš Vilniaus rašė: „Nelengva persodinti medį, augusį vienoj vietoj trisdešimt metų. Bėgti nuo Varnių erdvės, nuo nuoširdžių varniškių, nuo Lūksto ir visų jo gyventojų, nuo Pušyno su storakočiais ir juodagalviais baravykais tikrai nenorėjau. Truputį negerai, kad mano langas išeina į rytus, o Varniai vakaruose... Kada rašiau atsiminimus apie savo didžiąją kelionę, tik pakeldavau akis ir matydavau tolimoje dumiantį traukinį Sibiro žeme. Atsistojau suspindėdavo toliau Baikalas, dar toliau nesunku buvo pamatyti Tolimųjų Rytų sopkas...“ Kitame laiške skundžiasi Vilniumi: *Aplinka čia visa kažkokia*

Varnių pradžios mokyklos mokiniai apie 1920 m. su mokytoju Liudu Vasiliausku ir A. Paukštaite

nežemaitiška. Gavau laišką iš socialinio skyriaus, tai net pavardės ant voko nemoka lietuviškai užrašyti. Sunkus ir atsakingas darbas laukia jūsų, lituanistai. Seniai, dar Varniuose, klausiausi LKP suvažiavimo atidarymo. Juk negirdėjau nė žodžio lietuviškai! O tai buvo aukščiausio Lietuvos organo pasitarimas.

Labai gražus, kaligrafiškas buvo H. Mejerio raštas. Susirgęs rašė labai sunkiai, bet be galo stengėsi, kiekviena raidelė atrodė išpiešta mažais brūkšneliais. Taip parašyti ir poetiškieji prisiminimai apie tais pačiais 1981 metais mirusius mylimus kolegas ir draugus Joną Jucių ir Joana Brunienę. Maža ištraukėlė iš jų:

Neprisimenu, ar tai buvo paprastas sekmadienis, ar didesnė šventė (mums, žvejams, tai „įprasta darbo diena“). Pralaidęs darbingas rytmečio valandas ant ežero, išplaukiau į pakrantę pailsėti, praleisti tvankią vidurdienio kaitrą. Čia, Lūksto paplūdimyje, radau būrį draugų, besidžiaugiančių vasaros malonumais. Kaip paprastai, tuoj atsirado norinčių valtele pasiirstyti. Šitokių būdu vienu kartu valtyje atsirado mokytojai Jonelis ir Joana. Plaukiant pro Šermukšninę, keleiviai užsigeidė pameškerioti. Visos priemonės čia pat, po ranka. Reikėjo tik noro. O šito abu keleiviai, pasirodo, turėjo. Nedidelis instruktažas ir darbas prasidėjo. Abi mano meškerės „dirbo“, taigi jų šeimininkas galėjo ramiai ilsėtis, patogiai atsiedęs valtės gale. O buvo, prisimenu, nuostabiai graži, rami, saulėta diena. Buvo gera vidurdienio tyloje, ramiai besisupančiame laivelyje, ilsėtis, svajoti, džiaugtis, kad gyvename:

*Slenka valtelė kaip debesėlis
Saulės krašte.
Bangos šovinės supas ir tvoska
Žvaigždžių rašte...*

Dar šis tas iš tų laikų

1949 metais Varniai tapo rajono centru. Buvo atidaryta daug naujų septynmečių mokyklų, kuriose dirbo jau ir buvę Varnių gimnazijos mokiniai. Pirmasis rajono Švietimo skyriaus vedėjas buvo K. Petraitis. 1951–1952 mokslo metais Varnių mokyklos direktoriumi Klaipėdos apskrities švietimo skyrius atsiuntė IV kurso studentą Juvencijų Lape. Mokytojams patiko naujasis direktorius, nes buvo labai doras, jautrus, humaniškas, visiems buvo malonus su juo dirbti. Mokėjo bendrauti su žmonėmis: iš senesnių nesigėdijo pats pasimokyti, nebijojo paprašyti patarimo ir neslėpė, kad to patarimo jam reikia. Vyresni mokytojai tai vertino labai teigiamai – direktorius neriečia nosies ir nemenkina patyrusių mokytojų. Jauniems mokytojams stengėsi padėti, užtarė tuos, į kuriuos snairavo valdžia.

Apie ilgokai direktoriaus Joną Mikalauską kol kas mokyklos muziejus nedaug teturi sukauptas prisiminimų, o štai direktoriaus Kosto Dabulskio laikotarpis – ištisa epocha, verta atskiro straipsnio. Tikimės, kad atsiras ir buvusių mūsų mokinių, norinčių pasidalinti prisiminimais apie savo mokslo metus, mokytojus, mokslo draugus, taip pat ir Varniuose dirbusių mokytojų mintys, šviesios ar liūdnos – nesvarbu, būtų mums labai vertingos ir įdomios. Juk prisiminimai – vienas iš nedaugelio būdų išsaugoti praeitį, nutiesti tiltelį tarp praeities ir ateities. Antraip mūsų gyvenimas nustotų didelės dalies savo prasmės ir grožio. Tokios mintys kyla skaitant kad ir šią ištraukėlę iš nuostabaus žmogaus, talentingo mokslininko, gabaus literato, 1956–1960 m. mokytojavusio Varniuose, Alberto Zalatoriaus prisiminimų:

Ketveri metai Varniuose – ko gero, smagiausias mano gyvenimo laikotarpis. Gal todėl, kad buvau jaunas ir labai pasitikėjau savimi, gal todėl, kad mokytojo darbas man sekėsi, o gal todėl, kad sutikau simpatiškų ir dorų žmonių (visada išsaugosiu buvusių kolegų Mejerio, Juciaus, Smilgio atminimą). Per pamokas kalbėdavau su įkvėpimu, mokiniai manęs klausė ir, atrodo, pasitikėjo. Prisimenu, kartą dešimtokai per pertrauką pasikvietė mane, kad aš jiems išspręčiau kažkokį svarbų klausimą. Nueinu: visi įkaitę, susėdę ant suolų viršaus, akys blizga. „Pasakykite, mokytojau, yra Dievas ar nėra?“ „Pasakykite, mokytojau, kas yra meilė?“ Sakau: vaikai, čia ne vienos pertraukos pokalbis, paskirkime tam porą pamokų. Pamokas tekdavo tvarkyti pagal sąžinę: tik į žurnalą surašai daugmaž pagal programą, o darai, kaip liepia širdis. Maironiu, Biliūnui, Nėriai pridedi, o Girą ar Guzevičių šuoliais prašoki... Jaučiau bendraminčių petį, pritariantį žvilgsnį, mokinių dėmesį, ir man to užteko. Vaikščiojau skliautuotais buvusios kunigų seminarijos koridoriais taip, lyg skrisčiau ant teisumo ir drąsos sparnų...

Pabaiga

Varnių mokytojai apie
1950 m. su direktoriumi
H. Mejeriu

Diskusijos, komentarai, nuomonės, problemos

Ir vėl viena tiesa

Prof. Bronislovas GENZELIS, Vilnius

Prof. Bronislovas Genzelis

Atkelta iš 1 p.

pinigų nėra). Dabartiniu biudžetu dar labiau užsimota kirsti per knygų leidybą. Todėl ir mokslininkų vardai mažai žinomi visuomenei – juos užgožia prof. Alfredo Bumblausko, Neringos Putinaitės (juk ji viceministrė) sukirpimo veikėjai.

LTV Liudvika Pociūnienė vedė istorinę laidą „Laiko ženklai“. Gana sąžiningą ir objektyvią laidą. Tačiau jos meilė savajam kraštui kai kam pasirodė nepriimtina. Ją pakeitė A. Bumblausko „Tūkstantmečio pokalbiai“. Jeigu seksime Vladimiro Putino globojamą šiuolaikinės Rusijos istoriografiją ir mintis, skelbiamas „Tūkstantmečio pokalbiuose“, matysime akivaizdžias sąsajas – abiejų ištakos – carinės Rusijos istoriografija. Ir A. Bumblauskas neriasi iš kailio, įrodinėdamas, esą nėra ryšio tarp šiuolaikinės Lietuvos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, kad tai XIX amžiaus romantikų išmonė.

Panelė N. Putinaitė aiškinasi, esą ji nenu-siteikusi prieš Joną Basanavičių, tačiau vis dėlto kritikuoja jį, nes J. Basanavičius buvo virtęs „sovietiniu stabu“, kuris veikia ir dabartinių žmonių mąstysena. Pasirodo, jai nieko nežinoma, kokiomis sąlygomis buvo leidžiam J. Basanavičiaus raštai, kad jo kapas buvo disidentų ir nekonformistų lankymo vieta, prie jo kapo per Vėlinės ir Vasario 16-ąją buvo uždegamos žvakelės, dedamos gėlės, kad saugumiečiai fotografavo lankytojus. Tose akcijose visada dalyvavo ir Andriaus Kubiliaus tėvai (ar jam ne gėda dėl tokių savo Vyriausybės pareigūnų veiksmų?).

Kiekvienas žmogus demokratinėje visuomenėje turi teisę turėti savo nuomonę, bet kitas dalykas, kai reikalaujama, kad jos laikytųsi ir kiti. A. Bumblauskas beveik kiekvieną savo laidą užbaigia žodžiais: „Turime apvalyti istoriją nuo paistalų“. Pagal A. Bumblauską, viskas, kas neatitinka jo požiūrio, paistalai. Matyt, taip nacionalinio transliuotojo laidų rengėjai žvelgia ir į leidžiamą daugiatomę Lietuvos istoriją (jau išėjo 4 stambios knygos, iki metų pabaigos turi išeiti dar vienas tomas). Deja, jos rengėjų ir autorių LTV nepristato, nes laidos vedėjas žino, kad Lietuvoje yra tik vienas istorikas, kurio nuomonė vienintelė teisinga. Bet kai išgirsti, kad 1920 metais lenkai neokupavo Vilniaus krašto, o tik vyko

pilietinis karas, kad tie, kurie siekė Lietuvos nepriklausomybės, buvo nevykėliai (šią mintį diegia ir anonimai internete), apima nemalonus jausmas.

Žurnale „Gairės“ S. Lazutka iki paskutinio gyvenimo atodūsiu įrodinėjo, esą Lietuvoje vyko klasių kova, kad Antanas Sniečkus buvo drąsus vyras, neleides į Lietuvą sugrįžti tremtiniais ir kitokio plauko liaudies priešams. Tačiau „Gairėse“ galėjai reikšti ir kitą nuomonę. Čia ir yra skirtumas tarp „Gairių“ ir LTV.

A. Bumblausko negatyvi nuostata Lietuvos valstybės atžvilgiu susiformavo dar iki nepriklausomybės atkūrimo. 1987 metų lapkričio 26 dieną Mokslų akademijoje vyko diskusija tema „Istorinė tiesa“. Joje dalyvavo keli šimtai vilniečių, tarp jų – žymūs istorikai, mokslininkai, rašytojai. Kalbėjo ir Antanas Terleckas. Jo kalba buvo gana nuosaiki, prelegentas tik priminė, kad mes turime savo herbą, vėliavą, kuri yra ne ta, kurią kabiname. Iš salės išsiveržė A. Bumblauskas, jis išvadino A. Terlecką provokatoriumi, o diskusijos vedėjus „neatsakingais asmenimis“. Salėje sau pritarėjų nerado.

Pamaniau: bailokas jaunuolis, ir tiek. Pasirodo, ne. Jis atstovauja vienai tiesai, visi ją turi pažinti. Visi, kurie siekė Lietuvos nepriklausomybės – ar 1918, ar 1990 metais, – menkystos. Jo tikslas – apvalyti Lietuvos istoriją nuo XIX amžiaus romantizmo. Idant nebūtų atskleistos „šios tiesos“ silpnosios vietos, TV nematome iškiliausių Lietuvos istorikų (J. Kiaupienės, Z. Kiaupos, I. Lukšaitės, A. Tylos). Apie tuos triukus Lietuvos ūkio istorikas Vladas Terleckas išleido stambų veikalą „Lietuvos istorijos klastojimo ir niekinimo iššūkiai“ (2009), kurio pagrindinis herojus – A. Bumblauskas. Į kritiką A. Bumblauskas numojio ranka: „paistalai“.

Piktinamės oficialiaja V. Putino globojama istoriografija. Parodykite, kuo ji skiriasi nuo Liberalų sąjūdžio diegiamos Lietuvos švietimo sistemoje? Nebent tuo, kad A. Kubilius gali stebėtis: „Kuo aš čia dėtas?“ Atskiri LRT tarybos nariai gūžčioja pečiais: „L. Pociūnienė nelaimėjo konkurso... Kaip mes galime duoti pastabą A. Bumblauskui – būsimе apkaltinti cenzūros įvedimu.“ O kad ji įvesta tiems, kurie nesutinka su jo pažiūromis?..

Kitais metais švėsime atkurtos valstybės dvidešimtmetį. Vyriausybė ruošiasi minėjimams. Deja, ta dviasia išblėso, ir turime ne tą valstybę, kurios viziją regėjome. Valdžioje matome asmenis, kuriems labiau rūpi jų kišenė, o ne valstybingumo įtvirtinimas. Požiūris į savo krašto istoriją akivaizdžiai iliustruoja Liberalų sąjūdžio 3 nuostata: „Valstybės simbolių – himno ar vėliavos – naudojimas negali būti reguliuojamas įstatymais.“ Vargu ar daugiau ką pasakys. Švietimo ir mokslo ministerija, Liberalų sąjūdžio kontroliuojama, vykdo Lietuvos nupilietinimo politiką.

www.lzinios.lt

Knyga apie Vilniaus šviesuolį Juozą Maceiką

Akad. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Akad. Zigmas Zinkevičius

Atkelta iš 1 p.

Lazūnų kaime visai dar neseniai Lietuviškai kalbėjo net vaikai. Aplinkui buvo taip gražu, jauku. Lietuviška dvasia kas rytą skverbė iš trobų.

Dabar – tai praeitis, nēr tos svajos, Nes liko tai toli toli nuo Lietuvos.

Įsivyravo svetima kalba, kiti laikai, Išnyko dainos, buvę papročiai, Tik kartais ten išgirsti dar gali Lietuviškai vardu bešaukiantį kurį.

Taip po truputį dingsta viskas, kas brangu, Kas buvo širdžiai artima ir malonu. Ir tik pavienį dar lietuvi čia sutikt gali Kokioj pirkelėj Dievo girios pakrašty.

Kaip ir kitur Pietryčių Lietuvoje, taip ir čia lietuvių kalba išnyko ne savaime, bet buvo brutaliai išstumta. Ją visaip persekiojo. Knygoje yra daug idomių to persekiojimo detalių. Antai Veronika Jankauskienė prisimena (p. 30), kad pradinėje mokykloje (žinoma, nelietuviškoje) už bendravimą su lietuviais vilniečiais, lankymąsi jų renginiuose buvusi savo mokytojos griežtai baudžiama: liepdavo sąsiuvinyje 100 kartų parašyti, kad pas lietuvius neis, arba paklupdydavo ant žvyro ir liepdavo klūpėti iškeltomis rankomis. Jonas Dmukauskas pasakoja (p. 42), jog kartą per tikybos pamoką, kai mokytojas aiškino apie Dievą, vaikai paklausė, kaip Dievas supranta įvairiomis kalbomis šnekančius žmones. Mokytojas atsakė labai trumpai: Dievas kalba tik lenkiškai. J. Dmukauskas toliau pasakoja, kaip jo bičiulio lazūniškio Stasio Barausko tėvas ėjęs 400 km pėsčias į Varšuvą prašyti, kad lenkų valdžia leistų sūnui mokytis Vilniaus lietuviškoje mokykloje (p. 44, apie tai dar rašoma p. 222).

Muziejus laikraštyje Nr. 50 (102)

Vaza, puošta monetomis

1648 m. Vestfalijos taika užbaigė Trisdešimtmetį karą, tačiau kartu įtvirtino ir imperijos susiskaldymą. Vokietija tapo 300 valstybių konglomeratu. Jose gyveno 4 milijonai gyventojų, vidutiniškai viena tokia valstybėlė užėmė 20-25 km² plotą. Šiuos politinius vienetus jungė imperatorius ir bendras Reichstagas.

Toks politinis susiskaldymas ir nesaugumo jausmas skatino korporacijų steigimą. Niekur Europoje nebuvo tiek profesiniais bei luominiais interesais apjungtų ir juridiškai įteisintų bendrijų. Korporacijos turėjo savo atributiką, aprangą, ženklus, taures. Dažniausiai taures – prizus teikdavo šaulių sąjungos, gimnastikos ir kitų sporto šakų draugijos. Turtingesni užsakovai ceremonialui skirtus indus ir įrankius užsakydavo iš tauriųjų metalų – aukso, sidabro (auksuoto sidabro), kiti – tenkindavosi dirbiniais iš alavo, geležies, vario ar žalvario. XIX a. pabaigoje sukurtas lydinys – naujasis sidabras (neusilber), kurį sudarė 55-67

dalys vario, 11-13 dalių nikelio, 25-32 dalys cinko ir apie 3 dalis alavo. Vizualiai dirbiniai iš naujojo sidabro beveik nesiskyrė nuo pagamintų iš sidabro ir net buvo panašaus svorio. Dėl to Vokietijoje 1888 m. įsaku visus sidabro gaminius privaloma žymėti pusmėnulio ir karūnos įspaudu. Iš sąlyginai nebrangių komponentų lydinio technologija buvo pritaikyta ir monetų kalyboje. Vokietijoje, kur daugelis kraštų turėjo nuosavų pinigų kalimo teisę, dėl dažnai aukštos meninės kokybės monetų įvairovės buvo prigijusi tradicija puošti jomis auksakalystės dirbinius.

Trakų istorijos muziejaus rinkinyje saugomas vienas tokių taikomosios dailės eksponatų – vaza su dangčiu, puošta 36 monetomis, pagaminta XIX a. pabaigoje Vokietijoje. Vaza yra 65 cm aukščio, ties pagrindu apskrita, profiliuota pėda, viršutinė jos dalis gaubta, su reljefiniu ornamentu ir 8 įmontuotomis 1838-1871 m. 2 talerių (3½ guldeno) nominalo monetomis.

Vaza su dangčiu. Vokietija, XIX a. pab. Nuotr. O.Ševeliov

Šios monetos 1838 m. pradėtos kalti Drezdene, patvirtinus šiaurės ir pietų Vokietijos kraštų pinigų ir muitų sąjungą. Kadangi pietuose buvo įprasta skaičiuoti kreiceriais ir guldenais, o šiaurėje – grašiais ir taleriais, todėl monetose nurodoma vertė abiem stambiaisiais nominalais. Liaudyje šias monetas praminė „šampano taleriais“, nes lygiai tiek kainavo butelis gero putojančio vyno. Vazos kojėlė aukšta, ornamentuota reljefiniu augaliniu ornamentu. Nodusas taip pat ornamentuotas bei papuoštas dviem skydeliais su Medūzos galva ir 4 įmontuotomis 1838 m. Drezdeno sutarties 2 talerių (3½ guldeno) nominalo monetomis. Korpusas kūginis, jame tarp reljefinio ornamentu dviem eilėm įmontuota 16 monetų, tai vokiški XVIII a. taleriai ir XIX a. 2 talerių (3½ guldeno) nominalo monetos. Dangtis kūginis, apatinėje dalyje išgaubtas. Sieneleje link viršūnės įmontuoti 8 vokiški XVI – XVII a. taleriai. Apatinėje dalyje dangtis

apjuostas reljefiniu, kryžmai perrištu juosta lauro vainiku. Kadangi dauguma monetų nukalta pietų Vokietijos kraštuose – Viurtenberge, Badene, galima manyti, kad ir vaza pagaminta šioje auksakalystė garsėjusioje Vokietijos dalyje.

Vaza pagaminta istorizmo maniera, būdinga XIX a., proporcijos renesansinės, dekoras barokinis. Šis taikomosios dailės eksponatas sietinas su Vokietijos XIX a. pab. korporacijų atributika ir galėjo būti ne itin turtingo miestelio šaulių ar sporto draugijos prizas. Tai tik vienas iš daugelio Trakų istorijos muziejuje saugomų dirbinių, puoštų monetomis ar medaliais. Didelę dalį taikomosios dailės eksponatų kolekcijos galima pamatyti Trakų salos pilyje veikiančioje ekspozicijoje.

Muziejininkas Saulius Zalsys

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išieginė-pirmadienis ir antradienis.

Europos Sąjungos Regionų komitetas tampa vis svarbesnis

Gediminas Paviržis

Gediminas PAVIRŽIS, Europos Sąjungos Regionų komiteto narys

Europos Sąjungos Regionų komitetas (toliau – RK) yra jauniausia Europos Sąjungos (toliau – ES) institucija, vienijanti 344 narius, išrinktus ES valstybėse narėse ir atstovaujančius regionams ar vietinės valdžios institucijoms. RK pagrindinis tikslas – kuo plačiau įtraukti vietos valdžios institucijas į ES teisėkūros procesą bei nuolat informuoti ES gyventojus vietose apie ES visų institucijų veiklą, jų sprendimus, naudą gyventojams ir šalims. Tai patariamoji institucija, kuri teikia nuomones jos kompetencijos klausimais, kai to ne tik prašo Europos Parlamentas, Taryba, Komisija, bet ir savo iniciatyva.

Labai svarbu žinoti, kaip toliau elgiamasi su pareikštomis nuomonėmis, jų vertinimu bei įgyvendinimu, kaip laikomasi ES įtvirtinto subsidiarumo – klausimų sprendimų institucijose, kurioms tai geriausia ir pirmiausia derėtų atlikti, kad aukštesnės valdžios institucijos nesisavintų vietos ir regionų funkcijų, kad ES piliečiai gautų greitą ir kokybišką paslaugą.

Šių klausimų sprendimas pagerėjo išgalėjus Lisabonos sutarčiai. Dabar pirmą kartą Europos išrinktiems vietos ir regionų savivaldos atstovams sudaryta galimybė Europos Teisingumo Teisme (toliau – ETT) ginčyti naujus ES įstatymus,

kurie, jų nuomone, gali pažeisti subsidiarumo principą, pagal kurį sprendimai turėtų būti priimami arčiausiai piliečių esančiu lygiu. Žinoma, reikia tikėtis, kad tokių pažeidimų bus nedaug ir nereikės dažnai naudotis šiuo ginklu, o bus sprendžiami klausimai sutarimų keliu. Vis dėlto RK parengė nuostatas, kurios buvo RK š. m. gruodžio 2–4 d. plenarinėje sesijoje patvirtintos. Po ilgų diskusijų nuspręsta, kad RK galės ETT užginčyti subsidiarumo principą pažeidžiančius ES įstatymus plenarinės sesijos metu paprasta balsų dauguma.

Šia proga Regionų komiteto pirmininkas Luc Van den Brande pabrėžė, kad „po ilgus metus trukusių derybų su ES valstybėmis narėmis ir kitomis institucijomis teisė pradėti pažeidimų nagrinėjimo procedūrą ETT jau pati savaime yra didelis laimėjimas. RK šią naująją teisę ginčyti ES įstatymus laiko veikiau apsaugos nei grąsinimo priemone. Ji suteiks galimybę glaudžiau užmegzti santykius su kitomis ES institucijomis ir nacionaliniais parlamentais. Šia teise bus naudojamas labai atsakingai, tačiau labai ryžtingai tais atvejais, kai manysime, jog tai būtina apginti subsidiarumo principą ES teisėkūroje“.

Vadovaudamasis naujosiomis Lisabonos sutarties nuostatomis RK parengė vidaus darbo taisykles ir nustatė praktinio įgyvendinimo procedūras. RK, patvirtindamas taisykles tą pačią savaitę, kai įsigaliojo Lisabonos sutartis, parodė, kad yra pasiryžęs atsakingai įgyvendinti naująją savo užduotį.

Lietuvos delegacijos nariai Regionų komitete vieningai balsavo už savo institucijos galių išplėtimą, už didesnę demokratiją teisėkūroje, už savo artimiausių ir nuolatinių veiklos vertintojų – ES piliečių gerovę.

Pro memoria

Kunigas dr. Krizantas Juknevičius

2009 metų gruodžio 4 dieną, eidamas 93 metus, Kaune mirė kunigas salezietis Krizantas Juknevičius

Kunigas Krizantas Juknevičius gimė 1917 m. rugsėjo 17 d. Kelmėje, vargonininko šeimoje. Be jo šeimoje buvo dar brolis ir trys seserys. Vaikystėje Krizantas mokėsi Kelmės progimnazijoje. Ten mokydamasis išitraukė į ateitininkų veiklą. 1931 m. įstojo į Šiaulių berniukų gimnaziją, tačiau po metų, susižavėjęs šventojo Jono Bosko idealais, išvyko pas saleziečius į Italiją, kur mokėsi jų vadovaujamame licejuje. 1933 m. K. Juknevičius grįžo į Lietuvą ketindamas stoti į kunigų seminariją, tačiau nebuvo baigęs gimnazijos, todėl įstojo į Kretingos pranciškonų gimnaziją, kurią baigė 1935 metais.

1936 metais K. Juknevičius įstojo į Kauno tarpdiecezinę kunigų seminariją. Studijuodamas domėjosi žurnalistika, bendradarbiavo katalikiškoje spaudoje. Kunigu buvo išventintas 1942 m. gruodžio 19 d. Po šventimų jaunas kunigas tęsė teologijos studijas seminarijoje, jas baigęs, įgijo teologijos licenciato laipsnį.

Pirmoji kunigo K. Juknevičiaus darbo vieta buvo Vilkija, kur 1944 m. sausį buvo paskirtas vikaro, o vėliau ir Vilkijos gimnazijos kapeliono pareigoms. Po metų buvo iškeltas į Pociūnėlius, kur trumpai ėjo parapijos administratoriaus pareigas, o 1945 m. kovo 8 d. buvo paskirtas Dotnuvos Akademijos bažnyčios rektoriumi ir Dotnuvos parapijos vikaru. Dar po pusantrų metų buvo iškeltas į Pašvitinį vikaro pagalbininko pareigoms, o dar po pusantrų metų tapo Pašvitinio parapijos klebonu. Pašvitinyje klebonavo aštuonerius metus.

Jo paties prašymu 1952 m. spalį kunigas Krizantas buvo iškeltas į Vilkaviškio vyskupijos Kaimelio parapiją, kur klebonavo apie 15 metų. 1967 m. buvo paskirtas Aleksoto šv. Kazimiero parapijos altarista, o dar po metų – Viduklės parapijos klebonu. Iš Viduklės kunigas Krizantas buvo perkeltas į Veisiejus, kur klebonavo ketverius metus, o 1980 m. birželį buvo paskirtas Kauno šv. Antano parapijos klebonu, kur darbavosi iki 1990 metų, dvejus metus buvo Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos klierikų nuodėmklausiu. 1985 m. sausio 31 d. įstojo į Šv. Kunigo Jono Bosko saleziečių draugiją ir davė amžinuosius įžadus.

1990 m. buvo paskirtas Lietuvos saleziečių direktoriumi. 1992 m. – Petrašiūnų parapijos klebonu bei Palemono koplyčios rektoriumi. Jo pastangomis buvo pradėta dabartinės Palemono Švč. Mergelės Marijos, Rožančiaus Karalienės, bažnyčios statyba. 1995–1997 m. dar dėstė Katalikų teologijos fakultete.

2001 m. kunigas K. Juknevičius atleistas iš saleziečių draugijos direktoriaus Lietuvoje bei Palemono parapijos klebono pareigų ir paskirtas Palemono parapijos vikaru. Kiek leido vis silpstančios jėgos, nuoširdžiai talkino parapijos kunigams pastoraciniame darbe, rašė atsiminimus, kaupė istorinę medžiagą. Paskutiniais metais jau buvo ligos prikaustytas prie lovos.

Velionis buvo pašarvotas Palemono parapijos bažnyčioje. Gruodžio 7 d. 10 val. buvo aukojamos gedulinės šv. Mišios, po kurių žemiškieji kunigo Krizanto palaikai buvo išvežti į Kelmę ir palaidoti Kelmės kapinėse šalia jo tėvų.

Amžinąjį atilsį duok mirusiam, Viešpatie!

www.bernardinai.lt

Dėl dvejopų savivaldybių standartų ir vieningos valstybės politikos

Atkelta iš 1 p.

partijos narius, savo spaudą verčia vaikus eiti į lenkišką mokyklą. Pavyzdžiui, 2002 m. Vilniaus rajono Senasialio pradinės mokyklos vedėja Janina-Jadviga Gabrijalovič savaitę uždarė vaikus savo mokykloje, kad neitų į lietuvišką mokyklą, o neklausančius tėvus vadino „zdraicomis“ ir grasino užmušti (Vilniaus apygardos prokuratūra jai iškėlė bylą). Buvo kėsintasi į Šalčininkų rajono mokytoją Rasą Malinauskaitę, ji tapo invalidė. 2009 m. Trakų rajono Paluknio mokyklos mokinius, perejusius į lietuvišką „Medeinos“ mokyklą, lenkiškos mokyklos mokytojai gąsdino ir vadino išdavikais (žr. „Valstiečių laikraštis“, 2009-12-02, p. 17); Lenkiškų mokyklų mokiniams, jų tėvams autonominiškai duoda dovanų, darbo, viskuo geriau aprūpina.

3. Autonominiškai atidaro tik lenkiškas naujas mokyklas, o lietuviškas turinčias net daugiau mokinių, uždarinėja – Šalčininkų rajone – Šalčininkėlių, Zavišonių, Tetėnų, Jašiūnų pradinę ir kitas mokyklas, Vilniaus rajone – Glitiškių, Nemėžio, Parudaminio, Buivydyžių, Mostiškių ir kitas švietimo įstaigas.

4. Knygoje „Mokykla etniškai mišriuose regionuose“ (VPU, 2003) nurodyta, kad Pabradės lenkiškoje mokykloje mokėsi 30 proc. rusų, 24 proc. lietuvių, 2 proc. gudų, Rudaminos lenkiškoje mokykloje – 31 proc. lietuvių, 7 proc. rusų, 3 proc. gudų, Dieveniškų lenkiškoje mokykloje – 43 proc. lietuvių, 7 proc. rusų ir t. t.

5. Buvęs Vilniaus rajono švietimo skyriaus vedėjas J. Narkevičius 2005 m. reikalavo

pervesti 2 proc. lietuviškų švietimo įstaigų mokesčių Lenkų sąjungai (žr. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos išvadas). Vilniaus rajono savivaldybė 2009 m. neteisėtai naikina paskutinį mokyklų finansinį savarankiškumą, reikalauja sudaryti buhalterinės apskaitos tvarkymo sutartis.

6. Autonominiškai kasmet daro spaudimą Pošonių lopšeliui-darželiui ir priėmė sprendimą jį uždaryti dėl to, kad jo darbuotojos nebalsuoja už Lenkų rinkimų akciją ir neagituoja vaikų eiti į lenkišką mokyklą (žr. Priedą). Pažeisdami Konstitucijos 33 str. atleido iš darbo M. Satkevičienę.

7. 2009 m. gruodžio mėnesį Vilniaus rajono Valčiūnų vaikų darželyje lietuviškai priešmokyklinei grupei pasiūlyta eiti į organizuojamą grupę užsienio lenkų kalba arba į už 2 kilometrų esančią Juodšilių mokyklą.

Vilniaus, Šalčininkų rajono savivaldybės nėra demokratiškai išrinktos ir nėra kompetentingos tvarkyti švietimą: ne visi atsakingi vadovai taisyklingsai moka valstybinę kalbą, jie nesilaiko įstatymų, pažeisdami Konstitucijos 8, 17 str. surengė Lenkijos istorijos pamoką, aukština Lietuvos okupaciją, karo nusikaltimus padariusią Armiją krajoją, auklėja ne Lietuvos, o Lenkijos piliečius. Tos savivaldybės laikėsi nevienodų standartų dėl lietuviškų bei lenkiškų mokyklų, pagal gyventojų prašymus ir Konstitucijos 14 str. neatidarė 30 mokyklų valstybine kalba, todėl tai turėjo pagal įstatymus padaryti Vilniaus apskrities viršininko

administracija. Ciniškai ir neteisėtai skamba reikalavimas perduoti apskrities puoselėtas lietuviškas mokyklas autonominiams sunaikinti kaip vaivados L. Bocianskio laikais.

Visos valstybinės mokyklos turi būti vie-

1 lentelė

Valstybinių lenkiškų mokyklų ir valstybės neišlaikomų šeštadieninių lenkiškų mokyklų skaičius už Lenkijos ribų

Eilės Nr.	Valstybė	Lenkų skaičius	Lenkiškų mokyklų	Šeštadieninių mokyklų
1.	JAV	10 000 000	–	54
2.	Vokietija	2 000 000	–	55
3.	Brazilija	1 800 000	–	
4.	Prancūzija	1 000 000	–	
5.	Baltarusija	1 000 000	2	
6.	Ukraina	1 000 000	2	
7.	Anglija	500 000	–	100
8.	Rusija	300 000	–	
9.	Lietuva	250 000	120	10
10.	Čekija	100 000	36	
11.	Latvija	50 000	5	

Šaltinis: Ministerstwo Edukacji Narodowej. Program Rozwoju Oświaty Polskiej za Granicą i Oświaty Polonijnej na lata 2009-2011. Warszawa, 2009, p. 6-7, 9-10, 59 ir t. t.

2 lentelė

Mokinių skaičius lenkiškose valstybinėse ir šeštadieninėse mokyklose 2007/2008 m. m.

Eil. Nr.	Valstybė	Lenkų skaičius	Mokinių skaičius	Santykis su lenkų skaičiumi
1.	JAV	10 000 000	50 000	200
2.	Vokietija	2 000 000	2196	911
3.	Anglija	500 000	3422	146
4.	Lietuva	250 000	30 000	9

Voruta
Visos prekių ženklų teisės saugomos

Prenumeratos indeksas 0135

© Voruta 2009. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondo (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.

Redakcinė kolegija:
Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).

© Voruta, 2009. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimties leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktoriė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išsina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. redaktorius@voruta.lt. Spausdino AB spaustuvė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1200 egz.

Ieva Jankutė, Lietuva
Tadas Stomma, JAV
Marija Remienė, JAV
Bronius Saplys, Kanada

Spaudos radijo ir televizijos remimo fondas
Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66
El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt
Interneto svetainė: <http://www.voruta.lt>
Redakcija: Aukšė Kekytė, Daiva Sedlikovska (buhalterė), Viktorija Vaškytė (Klaipėda), Birutė Zemaitaitytė, Gražina Zaleckytė
Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius)